

نمره - ۱۱۷

تلگراف مستر اپرن [اوبرن] به سر ادوارد گری (واصله در ۱۶ نوامبر)
سن پترزبورگ ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف ۱۵ نوامبر من.
اگر دولت روس تقاضای جدید دیگری برای انفصال شوستر بر سایر تقاضاهای
خود بیفزاید گمان می‌کنم در امتناع ایران از تمکین زیادتر احتمال برود و متعاقب
آن اعزام قشون روس خیلی زودتر به وقوع برسد. بنابراین من به مسیو نراتوف
نوشته‌ام که بعقیده شخص من در این موقع اضافه نمودن همچو تقاضایی اولی است.

نمره - ۱۱۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف ۱۲ نوامبر شما.
به استکس بگوئید چونکه تعیین او به استخدام دولت ایران بالصراحه تولیدمخاصمه
بین روس و ایران خواهد نمود و نظر به معاهده انگلیس و روس ما نمی‌توانیم اشتغال
اتباع انگلیس را در شمال ایران تأیید بنماییم لهذا برای ما میسر نیست که اسباب
تسهیل تعیین او را بواسطه قبول استعفای او فراهم بیاوریم. بنابراین تمکین او
به اوامر حکومت هندوستان بدون تأخیر اولی است.

نمره - ۱۱۹

تلگراف سر ادوارد گری به مستر اپرن [اوبرن]
وزارت خارجه ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰]
به دولت روس اظهار کنید که نظر به تلگراف ۱۵ نوامبر از طهران ما امیدواریم
دولت روس قبل از مصمم شدن به اعزام قشون به طهران نهایت سعی را بنماید که
حتی‌الامکان متوسل به وسایل دیگری غیر از اعزام قشون بشود.

نمره - ۱۲۰

تلگراف سر ادوارد گری به مستر اپرن [اوبرن]
وزارت خارجه ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰]
به تلگراف دیروز خودتان مراجعه نموده و در موضوع ذیل با مسیو نراتوف مذاکره
بنمایید:
اگرچه دولت انگلیس کاملاً موافقت دارد که اراده و ترتیب‌دادن تقاضای شخصی

خودش هم باید به معیت دولت روس باشد ولی از نتیجه عاقبت اقدامات روس خیلی متزلزل است. به عقیده من برای دولت روس ممکن بود که صبر بکند تا قشون او به قزوین رسیده باشند و آن وقت تقاضاهای خود را روی کاغذ بیاورد و قبل از اینکه اقدامات دیگری بنماید مدت مهلت را اضافه بنماید.

هرگاه ما خودمان مرتفع نمودن يك همچو رنجش را در پیش داشتیم محتمل بود در وهله اول یکی از گمرکات را تصرف بنماییم. هیچ جهتی نمی‌توانم فرض بکنم که در صورت لزوم چرا دولت روس نباید يك همچو عملی را مجری بدارد و منتظر نتیجه این عمل خود بشود و اگر نتیجه‌ای از آن ظاهر نشد آن وقت شروع به فشارهای سخت‌تر بنماید.

نمره - ۱۲۱

مکتوب سر ادوارد گری به سر بچنن [= بیوکانان]

وزارت خارجه ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰] آقا

در مذاکره امروز مستشار سفارت کبرای روس با من مشارالیه رجوع نمود به بیاناتی که من به کنت بن‌کندر ف در خصوص مکتوب مستر شوستر به روزنامه طیمس [تایمز] راجع به مذاکرات سفیر کبیر روس در وین با شاه مخلوع نموده‌بودم. مستشار مزبور به من اطلاع داد که سفیر روس در وین صراحتاً اظهار می‌دارد که او بهیچ وجه شاه مخلوع را رؤیت ننموده و مذاکره‌ای هم با او به میان نیاورده.

ای. گری

www.adabestanekave.com

نمره - ۱۲۲

مکتوب سر ادوارد گری به سر بچنن [= بیوکانان]

وزارت خارجه ۱۶ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۳ آبان ۱۲۹۰] آقا

امروز به مستشار سفارت کبرای روس اظهار داشته‌ام که من کاملاً در باب مسئله ایران دخیل هستم.

اگر دولت روس رنجشی داشته باشد که رفع آن لازم باشد البته باید تقاضای رسمی خود را برای مرتفع شدن آن پیشنهاد بنماید. این به من مدخلیتی ندارد. اگر دولت مزبور تصور می‌کند که بدون انفصال مستر شوستر نتیجه مطلوبه حاصل نشدنی است من هم در انفصال او مخالفت نخواهم داشت. من نمی‌خواهم انفصال مستر شوستر را پیشنهاد بنمایم ولی ذکر آن را برای این می‌نمایم که می‌باید در سن پترزبورغ احساساتی در تصور طرفداری من از او بنمایند.

در حقیقت مشارالیه بواسطه انتخاب اتباع انگلیس به استخدام دولت خیلی برای من تولید زحمت نموده در صورتی که من جد وافی در تعیین نشدن اتباع انگلیس نموده‌ام.

بهر صورت نتایج عاقبت اقداماتی که دولت روس خواهد نمود به ما مدخلیت تام خواهد داشت. دولت روس مصمم بود قشون به قزوین بفرستد و در نظر دارد قدری [عده‌ای] هم از آنجا به طهران بفرستد.

از قرار اطلاع واصله از سر جارج بارکلی مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به او گفته بوده است که اگر قشونی به طهران فرستاده بشود عده آن باید زیاد باشد، مثلاً دوهزار نفر. معنی این، اشغال پایتخت ایران است و این مسلماً سوء اثری به عالم اسلامیت خواهد نمود که خیلی مسئله مهمی است. بنابراین من پیشنهاد می‌کنم همین که دولت روس قشون به قزوین فرستاد باید تأمل نموده و دعاوی خود را به دولت ایران پیشنهاد بنماید. اگر فشار زیادتری لازم بشود چرا دولت روس نباید بعضی از گمرکها را تصرف بنماید یا حتی دست تصرف به مالیات تبریز بگشاید؟ این یک نوع فشاری برای مرتفع نمودن اعمال مستر شوستر می‌بود. اشغال پایتخت مربوط به تهییج احساسات عالم اسلامیت است و ممکن است نتایج نامطبوعی درهند بروز بنماید خصوصاً در صورتی که تصور بکنند ما هم راضی به این امر بوده‌ایم.

ای. گری

نمره - ۱۲۳

شرح مکتوب مسیو داته

لندن سفارت کبرای روس ۱۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۵ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰]

دولت انگلیس مستحضرند که دولت ایران بتازگی روش معاندی که مخالف روابط خودشان با دولت روس است اتخاذ نموده است و مسئولیت این روش بعهده مستر مرگان شوستر مستشار مالیه است که از بدو ورود خود به ایران اساساً تجاهاً نمودن منافع دولت روس را تعقیب نموده.

دولت ایران در مقابل مستر شوستر که تأییدات کلی از طرف مجلس و ملتیان جلب نموده مسلوب‌القدرة است.

یک واقعه اسفناکی جدیداً در طهران واقع شده بواسطه قصد دولت ایران در ضبط اموال متابعین شاه مخلوع محمدعلی که یکی از آنها شعاع‌السلطنه بوده و مدخلیت به منافع روس داشته.

مستر شوستر که اجرای این امر محول به او شده بود بطریق نامطلوبی نسبت به ما شروع به این عمل نمود. ژاندارمه‌های در تحت فرمان او نه فقط قهراً قبل از اختتام مذاکره نماینده شوستر و جنرال‌قنسول روس اموال شاهزاده مزبور را تصرف

نمودند و قزاقان ایرانی مستحفظ آنجا را بیرون نمودند بلکه تفنگهای خود را به قصد آتش دادن به طرف نماینده‌های جنرال‌قنسولگری قراول رفتند.

دولت ایران برخلاف تمام واقعات خود را محق فرض نمودند و دو طغرا یادداشت به ما نوشته تقاضای انفصال جنرال‌قنسول و صاحب‌منصبان جنرال‌قنسولگری را نمودند.

به لحاظ تحمل نشدنی بودن این اعمال هم از نقطه نظر ابهت هم از باب منافع روس دولت امپراطوری به وزیرمختار طهران خود تعلیمات داد که اولاً یادداشتهای مذکور دولت ایران را عودت بدهد و شفاهاً تصریح بنماید که ژاندارمهای خزانه باید مطرود شده و قزاقان ایرانی جای آنها منصوب بشوند تا زمانی که معلوم بشود تا چه درجه منافع اتباع روس در اموال شعاع‌السلطنه مدخلیت دارد و ثانیاً تقاضایی بنماید که دولت ایران بتوسط وزیر امور خارجه خودش برای سوء رفتار ژاندارم‌های ایرانی ترضیه بخواهد.

برخلاف انتظارات ما این تقاضاهای ملایمانه را دولت ایران رد نمود. بنابراین دولت اعلیحضرت امپراطوری مجبور شد به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] تعلیمات بدهد که تقاضاهای خود را مکتوباً پیشنهاد بنماید. باضافه تمکین سریع به آن را هم خواستار شود و اظهار بدارد که اگر قصوری در این باب مرئی بشود روابط با دولت ایران را مقطوع خواهد نمود و دولت روس حق توسل به اقدامات لازمه را تعقیب خواهد نمود.

هنوز جوابی از طرف دولت ایران نرسیده لهذا به وزیرمختار ما تعلیمات داده شده که روابط با دولت مزبور را قطع بنماید.

در ضمن چون دولت امپراطوری منافع خود را در تضييع یافت بدین لحاظ لازم شمرد فشاری به دولت ایران بیاورد و مصمم شد معجلاً دستة قشونی با اسلحه مختلف به قزوین اعزام دارند و اختیار احضار يك عده كافي قشون به طهران برای خارج نمودن ژاندارم ایرانی (که عجالتاً خانه و اموال شعاع‌السلطنه را اشغال داشته‌اند) به وزیرمختار مزبور داده شده.

این اقدامات که بواسطه پیش‌آمد وقایع فوق‌الذکر واجب بود در حقیقت يك عمل سطحی است و بمحض اینکه این واقعه خاتمه پذیرد و تأمینات از سبک سلوک آتیه دولت ایران نسبت به ما حاصل بشود قشون ما به روسیه بازگشت خواهد نمود.

خبر تلگرافی در باب جوابی که سر ادوارد گری به سؤال پارلمان در این موضوع داده است باعث شغف قلبی دولت امپراطوری گردید.

ما تصور می‌کنیم اقداماتی که ما نموده‌ایم بهیچوجه با اصول روابط ما با انگلیس در باب اوضاع ایران متباین نیست و مصمم هستیم رشته‌ای هم که در آتیه تعقیب بنماییم اساساً با اصول و داد و وفاق با انگلیس مطابق باشد.

نمره - ۱۲۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۷ نوامبر) طهران ۱۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰] نماینده دولت انگلیس در کرمانشاه از قرار ذیل تلگراف نموده: اوضاع جالب اهمیت، اغتشاش عظیم محتمل، تمام وسایل مخاברה یا داخله مقطوع.

نمره - ۱۲۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۷ نوامبر) طهران ۱۷ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰] امروز به وزیرمختار روس دستورالعمل رسیده که روابط با کابینه را قطع نماید. مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به من اطلاع داده که دولت متبوعه خودش به اداره نظامی قفقاز دستورالعمل داده‌اند فوراً يك عده قشون به قزوین اعزام دارند. تعداد این قشون بالاخره به ۴۰۰۰ خواهد رسید. هنوز کابینه تشکیل نشده.

نمره - ۱۲۶

تلگراف مستر اپرن [اوبرن] به سر ادوارد گری (واصله در ۱۷ نوامبر) سن پترزبورغ ۱۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۱۵ نوامبر خودم. مکتوبی از وزیر امور خارجه موقتی به من رسیده مبنی بر اینکه بعد از تفکرات عمیقه رأی او بر این تعلق گرفته که دولت روس بیش از این برای جواب از طرف دولت ایران نمی‌تواند تحمل بنماید. بواسطه تأمل این مدت آنها بعد کفایت تمایلات به اصلاح را ظاهر داشته‌اند. آنها باید افکار عامه روس را هم که نسبت به ایران خیلی مهیج است منظور داشته باشند لهذا تعلیمات برای اعزام سریع قشون به قزوین داده شده است. تا ورود قشون به آنجا چند روز دیگر خواهد گذشت که باز مدت مهلتی برای دولت ایران خواهد بود که در باب لزوم تمکین به تقاضاهای روس تعمق بنمایند.

نمره - ۱۲۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان] وزارت خارجه ۱۷ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰] ما هیچ میل ملاطفت با شوستر را نداریم و اگرچه من این تصور را نمی‌نمایم ولی امکان دارد که دولت روس در فرض میل ما نسبت به او به اشتباه رفته‌باشد. لهذا

شما کاملاً برای مسیو نراتوف تصریح بنمایید که هر تقاضایی از طرف دولت روس برای انفصال شوستر بشود دولت انگلیس هیچ مخالفتی با آن نخواهد داشت.

نمره - ۱۲۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون] وزارت خارجه ۱۷ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۴ آبان ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۱۴ نوامبر شما: من گمان می‌کنم در این موقع باید تصریح بشود که از طرف دولت روس به ما تأمینات داده می‌شود که قشون تجهیزه به قزوین در تحت همان شرایط سابقه به آنجا می‌روند.

نمره - ۱۲۹

یادداشت کنت بن‌کندریش

لندن سفارت کبرای روس ۱۸ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۶ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۵ آبان ۱۲۹۰] در ۱۱ نوامبر هذۀ السنه وزیرمختار دولت روس در طهران یادداشتی به دولت ایران پیشنهاد نمود مبنی به تقاضای ترضیه برای سبک رفتار نظامیان ایران نسبت به صاحب‌منصبان جنرال قنسولگری در طهران و عمل شنیع آنها در واقعه ضبط اموال شاهزاده شعاع‌السلطنه در آنجا که شرح مبسوط آن در اخبار رسمی طبع و توزیع شده. یادداشت مزبور از طرف دولت ایران بلاجواب مانده که خود علامت امتناع از تمکین به تقاضاهای ماست. بنابراین دولت امپراطوری به وزیرمختار روس امر نمود که روابط با کابینه طهران را قطع نماید و اقدام در فرستادن یک عده قشونی به ایران نموده که در قزوین به عزم طهران متوقف خواهند شد. اقدامات فوق‌الذکر بکلی اعمال سطحی است و بمحض خاتمه پذیرفتن واقعه مابۀ النزاع و تجدید استقرار روابط با ایران قشون مزبور بدون دفع وقت مراجعت خواهند نمود.

نمره - ۱۳۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۸ نوامبر) طهران ۱۸ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۶ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۵ آبان ۱۲۹۰] رئیس کابینه وزیر امور خارجه سابق (که هنوز به امورات وزارتتی خود دخالت می‌نماید) من را ملاقات نموده و از اظهارات او همچو استنباط نموده‌ام که جواب

مطبوعی محتمل است به یادداشت دولت روس داده بشود. به قول او کابینه ایران هیچ چاره‌ای بجز تمکین (به فرس‌ماژور) به قوه قهریه ندارد.

رئیس کابینه مزبور از وزیر امور خارجه سابق پیغامی برای من آورده بود مبنی بر اینکه بحران کابینه (که او به من اطمینان داد بهمین زودی مرتفع خواهد شد) بکلی مسئول تعلق دولت ایران در جواب یادداشت روس تا حال است. بمحض اینکه کابینه جدیدی تشکیل بشود معجلاً در صدد جواب یادداشت روس برخوانند آمد.

اگر این جواب باعث استرضای روس نباشد اقداماتی را که در نظر دارد به موقع اجراء خواهد گذاشت ولی اگر جواب مطبوعی داده بشود دیگر علتی برای آن نوع عملیات روس باقی نخواهد ماند.

لهمذا وزیر امور خارجه ممنون خواهد شد که من از دولت انگلیس از جانب دولت ایران درخواست بنمایم که با دولت روس در باب تعویق اقدامات منظوره خودشان (که هیچ شرطی در این موضوع در یادداشت روس نشده) مذاکره بنمایند.

روابط پلتیکی بین مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] و وزیر امور خارجه امروز عصر مقطوع شد.

نمره - ۱۳۱

تلگراف سر پاچن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۱۸ نوامبر) من پترزبورغ ۱۸ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۶ ذیقعدہ ۱۳۲۹ [۲۵ آبان ۱۲۹۰] (تلگراف ۱۸ نوامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۲۹ نوامبر بوده).

در ۱۸ شهرحال وزیر امور خارجه موقتی را ملاقات نموده و بر طبق تعلیمات مندرجه در تلگراف ۱۶ شهر حال شما خیلی با تشدد از سوء نتیجه اشغال دولت روس طهران را با آن جناب مذاکره نمودم. به جناب معظم‌له تأکید نمودم که قبل از به‌کار بردن تمام وسایل فشار به دولت ایران از قبیل تصرف گمرکات و گذشتن مدت کافی از تصرف قزوین تا اثرات خود را ببخشد ایداً اقدام به پیشرفتن قشون از قزوین ننمایند. من نیز خاطر آن جناب را متذکر نمودم که چقدر شما برای ثابت ماندن معاهده انگلیس و روس همیشه سعی در تأیید خواهشات روس نموده‌اید و چگونه کراراً شما تهیجات در پارلمان را نسبت به اعمال آن دولت دفع نموده‌اید و از تهاجم افکار عامه انگلیس (که باید توجه به آن داشته باشد) به ضد اقدامات دولت روس برای آن جناب شرح داده و مصرح نمودم که بواسطه ذهنی‌شدن به انگلیسان که قزاقان ایرانی جد وافی در ممانعت از تصرف اموال یکی از پیشوایان مرتجعین نموده بودند از برای شما تصرف پایتخت به قوه قهریه سهل نخواهد بود.

در جواب مسیو نراتوف به من اطمینان کامل داد که اساس روابط انگلیس و روس مستقر خواهد بود و دولت روس اقدامی که باعث سکت به دولت ایران باشد نخواهد نمود. او تصور وارد نمودن فشار بواسطه تصرف گمرکات را غیرمکفی

دانسته و رد نمود و از مهلت دادن به دولت ایران بعد از ورود قشون به قزوین هم امتناع نمود. این امتناع خود را مبنی بر این نمود که وزیرمختار روس در طهران روابط پلتيکی با دولت ایران را قطع نموده و دیگر مذاکره دولت روس با آن دولت خالی از وارد شدن سکتۀ کلی به ابهت روس نخواهد بود. او پیشنهاد من را هم که در باب اخطار اخیر او به توسط شارژدافر ایران مقیم اینجا به دولت ایران به او نمودم رد نمود ولی پیشنهاد شخصی دیگر من را که در باب اخطار سر جارج بارکلی به دولت ایران به او نمودم که به این مضمون است قبول نمود که اگر موجبات استرضای خاطر دولت روس به عمل نیاید نه فقط طهران را اشغال خواهد نمود بلکه بر تقاضاهای دولت روس در ضمن پیشرفتن در مملکت ایران افزوده خواهد شد. در رجوع به واقعه ضبط اموال شعاع السلطنه مسیو نراتوف اظهار داشت که دولت روس بهیچوجه مخالفتی در حق تصرف دولت ایران در اموال اشخاصی که در شورش اخیر شرکت نموده بودند نداشته. آنها کلیتاً در این مقدمه اساساً راضی شده بودند ولی در این موضوع بخصوص دولت ایران در مسبوق نمودن جنرال قنسولگری روس از اینکه درصدد ضبط اموال شعاع السلطنه هستند قصور نموده بود به این واسطه هنگام فرستادن ژاندارمه برای تصرف آن اموال پاره‌ای آلات و اشیاء متعلق به زارعین روس که آن ملک را اجاره نموده بودند مفقودالاثرا شده بود.

بالاختصار این واقعه یکی از رشته اقدامات مخالفانه است که مستر شوستر احداث نموده و اثرات مجموعه این اعمال بود که دولت روس را مجبور به اقدام نمود. من به آن جناب اظهار نمودم که اگر بواسطه اشغال قشون روس طهران را، اوضاع حاضره تغییر بنماید آن وقت يك چیز است که دولت انگلیس هرگز با آن موافقت نخواهد نمود و آن رجعت شاه مخلوع است. آن جناب جواب داد که اقدامات دولت روس بکلی سطحی است فقط مقصود آن دولت مرتفع نمودن رنجش خودش است و در جواب سؤال من که دولت ایران چه باید بکند که استرضای آن دولت فراهم شده و قشون خود را بازگشت دهد مسیو نراتوف اظهار داشت که اگر انفصال مستر شوستر به دولت روس اعلان بشود قشون خود را عودت خواهد داد و بواسطه اخراج او حتی از تقاضای منصوب نمودن قزاق ایرانی بجای ژاندارم خزانه در منزل شعاع السلطنه هم صرف نظر خواهند نمود.

امضاء جرج پچن [بیوکانون]

نمره - ۱۳۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۹ نوامبر)

طهران ۱۹ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۲۷ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۲۶ آبان ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف ۷ اکتبر من:

بموجب اخبار واصله قشون دولتی مجدداً سالارالدوله را در حوالی بروجرد مغلوب نموده‌اند.

[نمره - ۱۳۳] ۱

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۲۷ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۴ ذیقعدة ۱۳۲۹ [۳ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

با کمال افتخار خاطر شما را مستحضر می‌دارم که به وصول تلگراف شما که عقیده من را در باب پیشنهاد دولت روس که ماژور استوکس ممکن است برای تأسیس ژاندارمری در اصفهان یا حوالی آن به استخدام پذیرفته شود استفسار نموده بودید من از مستر شوستر استمزاج نمودم که عقیده او چیست. الحال سواد مکتوب جوابیه او را که شرح آن را در ۵ اکتبر به شما مخابره نموده‌ام لفا ارسال می‌دارم.

من همکار روسی خودم را از جواب مستر شوستر مستحضر نمودم و در ۱۵ شهر حال بموجب دستورالعمل دولت متبوعه خودش او به مستر شوستر اطلاع داد که چون متأسفانه استخدام ماژور استکس در جنوب غیرممکن فرض شده دولت روس به ضدیت خودش در باب استخدام او برای تأسیس ژاندارمری خزانه باقی خواهد بود.

سابقاً مستر شوستر تهدید نموده بود که در باب ممانعت او از تعیین ماژور استوکس شرحی بضمیمه دولتین طبع و نشر بنماید لهذا بمحض وصول مراسله مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] در ۱۵ شهر حال بدون دفع وقت شرح مختصری به وقایع نگار روتر [رویترا] نوشت که از قرار معلوم عیناً در جراید لندن مندرج گردیده.

بعد از آن‌هم چنانچه مسموع شده شرح مفصل تهمت‌آمیز دیگری مکتوباً به توسط پست نوشته که محتمل است در این چند روزه در جراید لندن مرئی گردد. ضمناً ماژور استکس در طهران متوقف است اگرچه من به طریق دوستانه در حرکت او تأکید نموده‌ام ولی امتداد توقف او در اینجا ممکن است تولید ناملايمات بسیار بنماید چون با مستر شوستر هم‌منزل است و در اینکه او مشغول تقویت مشارالیه در تأسیس ژاندارمه خزانه است نمی‌توان تردید داشت چنانچه قبلاً هم راپورت داده‌ام هرآن احتمال این می‌رود که دولت روس از شما تقاضای احضار ماژور مزبور را بنماید.

جارج بارکلی

[ملفوف نمره ۱۳۳] ۲

سواد مکتوب مستر شوستر به سر جارج بارکلی
 طهران ۱۵ اکتبر (۱۹۱۱) [۲۲ مهر ۱۲۹۰؛ ۲۱ شوال ۱۳۲۹]
 دوست مکرم سر جارج

راجع به مکتوب سوم شما که من در صدد تحریر جواب آن بودم الحال عرض می‌نمایم

(۱) در متن اصلی نامه شماره ندارد. - م.

(۲) گروه و نوشته داخل آن از ویراستار است. - م.

که پیشنهاد منصوب نمودن استکس در اصفهان مسلماً خارج از موضوع است هم اساساً و هم عملاً.

من امیدوارم يك وقتى وزارت خارجه انگليس و روس باور بنمایند که وقتى که من گفتم استکس را در طهران لازم دارم با من در تاسیس ژاندارمه خزانه بواسطه معلومات اختصاصی که دارد معیت بنمایند من همان را می‌خواهم و بس بدون خیالات مکنونی بدون اعزام قشون بدون تحریکات بدون هر چیز مگر آنچه من گفته‌ام.

موقع طوری شده که اعتماد نمودن به يك بیان آشکار مودتانه یا يك قصد ساده‌ای غیرممکن می‌نماید ولی این هم هست که نه در مکتوب من و نه در مبنای اظهارات من همچو ذکر محالی شده باشد که او را در اصفهان یا جای دیگر سرگردان بنخواهم بنمایم به قصد اینکه او مرا در اینجا تأیید و تعلیم بنماید.

سر جارج عزیز من وقت آن نیست که دو دولت معظم در همچو مسئله‌ای معطل شده و آن را بازیچه خود قرار بدهند صراحتاً اظهار بدارند که آیا آنها قصد دارند که در مخالفت با استخدام استکس به شرایطی که من ذکر نموده‌ام مداومت بنمایند یا خیر؟ مورگان شوستر خزانه‌دار کل ایران

نمره - ۱۳۴

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۲۷ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۳ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

با کمال افتخار خاطر شما را مستحضر می‌دارم که دولت ایران یتازگی حکمی صادر نموده‌اند که اموال شعاع‌السلطنه و سالارالدوله یاغی ضبط شود.

برای اجرای حکم مزبور در ۹ شهر حال مستر شوستر خزانه‌دار کل بهر يك از شش نقطه ملکى آنها در طول و حوالی بموجب حکم صادره ۵ نفر از ژاندارمه خود فرستاد. به ژاندارمه‌ها تعلیمات داده شده بود که اموال را تصرف بنمایند و مواظبت مخصوص در حفظ کنترات و قراردادهای اتباع خارجه در موضوع املاک مزبوره (در صورت وجود داشتن کنتراتی) چنانچه دولت ایران تعهد نموده، بنمایند.

یکی از مایملک شعاع‌السلطنه در حوالی جنرال‌قنسولگری روس در شهر واقع است که در آنجا ژاندارمه‌ها چند نفر قزاق ایرانی را متصرف محل مزبور یافتند.

ظاهراً اینها را سفارت کبرای عثمانی در آنجا گماشته بوده (اگرچه این کاملاً واضح نیست) چون سفارت کبرای عثمانی دعوی این را دارد که شعاع‌السلطنه تبعه اوست. قزاقان ایرانی ممانعت از دخول ژاندارم نمودند ولی بالاخره آنها داخل شده و مشغول برداشتن ثبت اموال محتویه در آنجا شدند. فوراً دو نفر از صاحب‌منصبان جنرال قنسولگری روس که مسیو پختیانوف [= پاخیتونوف] جنرال قنسول روس آنها را فرستاده بود وارد شده و به ژاندارمه‌ها گفتند شما هیچ حق مداخله در این اموال را ندارید. ژاندارمه‌ها

مأموریت خود را تصریح نمودند ولی صاحب‌منصبان مزبور شروع به تخویف آنها نمودند و چون ژاندارمها اجازه مجادله نداشتند از عمارت بیرون رفتند و قزاقان روسی تا يك اندازه‌ای آنها را تعاقب نمودند.

مستر شوستر فوراً مکتوبی به وزیرمختار روس که در زرگنده بود نوشته و از این عمل جنرال قنسول روس در این موضوع شکایت نمود و بهم‌چنین از سوء رفتار مأمورین دیگری که قنسول برای تصرف سایر املاک شعاع‌السلطنه فرستاده بود اظهار تشکی نمود.

روز بعد که ۱۰ اکتبر بود مستر شوستر مستر کیرن معاون خود را و ۵ نفر صاحب‌منصب و ۵۰ ژاندارم خزانه و ۳ نفر صاحب‌منصب و ۵۰ نفر ژاندارم سواره در تحت فرماندهی مستر مرل فرستاده و تعلیمات اکیده به آنها داده بود که اموال در شهر را در صورت امکان با صلح و مسالمت تصرف نمایند، اگر تشددی درمقابل آنها شد صبر بکنند تا از طرف مخاصمین اول گلوله به آنها شلیک بشود ولی بهر صورت مأمور انجام این خدمت و تصرف باغ و خانه بودند.

همینکه این استعداد به درب عمارت رسید مستر کیرن و مستر مرل به قنسولگری روس رفته و مسیو پختیانوف [= پاختونوف] جنرال قنسول روس آنها را پذیرفت. آنها حکم ضبط اموال را برای او قرائت نموده و تعلیماتی که در این باب به آنها شده بود توضیح نمودند و پس از اطمینان دادن به او که حقوق اتباع خارجه را محفوظ خواهند داشت از او خواهش تخلیه آن مکان را نمودند. از قراری که مستر مرل روایت می‌کند مسیو پختیانوف [= پاختونوف] امتناع نمود ولی آنچه بر من مکشوف شده سفیر کبیر عثمانی برای حضور قزاق ایرانی در آنجا مسئول بوده نه مسیو پختیانوف [= پاختونوف].

مستر مرل به طرف در مکان مزبور حرکت نموده ولی شش نفر قزاق ایرانی مستحفظ آنجا او را از ورود مانع شدند. مستر مرل از در دیگری داخل شده و تابین‌های او قزاقها را خلع سلاح نمودند و ژاندارمها با سکونت آنجا را متصرف شدند.

قزاقان سعی نمودند که از بریگاد خودشان عده‌ای به تقویت بیاورند ولی پرنس وادبولسکی فرمانده روسی آنها امتناع نموده و قبول این معنی را منوط به حکم وزیر جنگ یا وزیرمختار روس نمود.

نمره - ۱۳۵

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۲۸ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۵ ذیقعدۀ ۱۳۲۹ [۴ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

بعد از شرح معروضه در چهارم شهر حال راجع به شورش تا حال خبر قطعی صحیحی به دست نیامده.

در باب محل اقامت شاه مخلوع افواه بسیار شنیده می‌شود. يك دفعه دولت ایران

خبر محرمانه داشت که او در عشق آباد خاک روس است و در منزل حاکم آنجا متوقف است. بعد معلوم شد همان طور که راپورت جنرال قنصل مشهد ما در باب رفتن شاه مخلوع به تاشقند [= تاشکند] بی اصل بود این روایت هم صحتی ندارد. من گمان نمی کنم که اصلاً بعد از فرار او به گمیش تپه [کومش تپه] هیچ از استرآباد خارج شده باشد.

بهر حال او حالا در آنجا است و از قرار اطلاعات واصله بعضی از همراهان او بهمین تازگی یکدسته از قشون دولتی را در بندر جز [= بندرگز] مغلوب نموده اند. سالارالدوله بعد از مغلوب و متفرق شدن همراهانش در ۲۷ شهر ماضی به حوالی همدان فرار نمود و از آنجا بعد از نزدیک شدن قشون دولتی به بروجرده فرار نموده ایللیاتیها که قشون او مرکب از آنها بود به اماکن خودشان متفرق شدند.

عضدالسلطان برادر دیگر محمدعلی که سالارالدوله حکومت کرمانشاهان را به او تفویض نموده بود پس از استماع شکست برادرش، به شهبندری عثمانی در آنجا پناهنده شد و از قرار معلوم پس از آن عازم کربلاء شده.

پیرم و دسته آرامنه خودش به طهران مراجعت نموده اند. بختیاریهایی که با او بودند و قسمت عمده قشون فاتح مرکب از آنها بود درحالیه در همدان و حوالی آن هستند، به قصد بازماندگان شورشیان یا چنانچه مخالفین آنها معتقدند برای چپاول محل های غارت نشده.

مذاکره است که پیرم را به مقابله شجاع الدوله به تبریز می خواهند بفرستند. شجاع الدوله هنوز شهر مزبور را تخویف می نماید.

اگرچه دیگر خبر مجادله او نرسیده ولی تبریز تقریباً بکلی محاصره است و به يك وضع بدی است که مقرون به اهمیت کلی است و نرخ ارزاق از قراری که اطلاع رسیده مطابق قیمت ایام قحطی است.

جارج بارکلی

نمره - ۱۳۶

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
طهران ۳۱ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۸ ذی قعدة ۱۳۲۹ [۷ آبان ۱۲۹۰]

رجوع به مکتوب دوم اکتبر من در باب وضع ناامنی طرق جنوب.

در تلگرافات اخیر خودم در خصوص ازدیاد استعداد قنصلگریها و وضع ناهنجاری که سد معابر مابین خلیج فارس و مراکز داخلی ایران را نموده محترماً خاطر عالی را مستحضر داشته ام.

بجز سرقت های عمده مال التجاره انگلیس که در تلگرافات ۱۴ و ۲۲ اکتبر خودم راپورت داده ام باز هم خبرهای متواتره از قنصلگریهای انگلیس می رسد که یا قوافل را معطل نموده اند یا آنها را مجبور کرده اند که از خطوط منحرفه به کرایه های بسیار

گران و مصارف بی‌شمار برای علوفه و مستحفظ حمل مال‌التجاره بنمایند و از طرف دیگر غلامهای تلگراف را دائماً سرقت نموده و زده‌اند و آلات تلگرافی را سرقت نموده یا معدوم کرده‌اند. قراء در تمام خطوط را اول يك طایفه غارت کردند بعد دسته دیگر غارت کرده تا بالاخره برای سکنه آنجاها هیچ چیز باقی نگذاشته‌اند که وسیله معیشت آنها باشد و بدین لحاظ آنها هم مجبور به غارت مال‌التجاره یا مسافرین شده‌اند که رفع مایحتاج زندگانی خود را بنمایند.

حالا که دولت انگلیس احساسات خودشان را برای شدت اغتشاش بواسطه ازدیاد استعداد قنسولگریها به منصفه ظهور رسانیده‌اند امید ضعیفی می‌توان داشت که يك اثر سیاسی موقتی اقلاً در غارت‌گرانی که کم و بیش در تحت سرکرده‌ای هستند از قبیل قشقایی، کهکلوئی [کهگیلویه‌ای] و بختیاری بنماید و بی‌نظمی طرق رو به انحطاط بگذارد و در ضمن باید منتظر نتیجه نقشه دولت ایران در باب قره‌سورانی طرق که ما بیطرفی قشون خودمان را در آن باب به آنها اعلان نموده‌ایم بود.

قنسول انگلیس از کرمان اظهار می‌نماید خوف آن می‌رود که اقدامات مؤثره در جاده بوشهر و اصفهان سارقین را دلالت بنماید که فعالیت خود را در جاده کرمان و بندرعباس بروز بدهند.

جارج بارکلی

نمره - ۱۳۷

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۳۱ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۸ ذیقعدہ ۱۳۲۹ [۷ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

با کمال افتخار صورت عده قشون دولت روس را که حالیه در ایران هستند لفا ارسال می‌دارم.

این صورت را بواسطه حسن و داد همکار روسی خودم از او تحصیل نموده‌ام.

جارج بارکلی

صورت تعداد قشون روس در ایران

به تاریخ ۳۰ اکتبر ۱۹۱۱ [۷ مهر ۱۲۹۰؛ ۶ شوال ۱۳۲۹]

۲۰۰۰	قشون در اردبیل
۱۰۰۰	قشون در تبریز
۴۰۰	قشون در گنبد قابوس
۲۰۰	قشون در مشهد
۱۵۰	قشون در رشت
۵۲	قشون در قزوین

۳۲	قشون در طهران
۱۷	قشون در اصفهان (عده قشون در اصفهان به ۲۰۰ نفر خواهد رسید)
۱۱	قشون در کرمانشاه
۴	قشون در کرمان
۱۰	قشون در بوشهر
۱۲	قشون در ارومیه
۱۲	قشون در استرآباد
۱۰	قشون در سیستان
۱۲	قشون در تربت حیدری

جمع ۳۹۲۲ نفر

نمره - ۱۳۸

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران غره نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۹ ذیقعده ۱۳۲۹ [۸ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

در عرض چند هفته ماضی بحران کابینه بواسطه اختلافات متشدد بین وزراء و خزانه دار کل مرتفع نشده. مستر شوستر مکتوب باخشونتتی به وثوق الدوله وزیر امور خارجه نوشته بود و تشدد و تندی برای دو فقره دعاوی جزئی دولت روس که بدون مراجعه به او قطع نموده بودند کرده بود. وثوق الدوله مکتوب مزبور را بحدی سخت و متضاد فرض نموده بود که فوراً استعفای خود را تقدیم داشته بود و دو نفر از همکاران او هم به او تاسی نمودند ولی چون این عمل او حدوث بحران کلی در ارکان وزارتی می نمود و خود او هم بالشخصه در ید نمایندگان حامی مستر شوستر مستهلک بود، استعفای خود را مسترد داشت و دو نفر همکاران او هم همان عمل را تعقیب نمودند. از آن تاریخ به بعد استعفاهای دیگر هم پیشنهاد شد که یکی از آنها استعفای حکیم الملک وزیر مالیه بود که ظاهراً مجبور به تعقیب این روش شده چون از طرفی بواسطه فشار همکارانش برای پول دچار مشکلات شده بود و از طرف دیگر بواسطه محکم نگاه داشتن مستر شوستر در کیسه را، هنوز دیگری بجای حکیم الملک تعیین نشده و الحق مقام وزارت مالیه را که در تحت سلطه و اقتدار مستر شوستر باشد و نتواند ابدأ دخل و تصرفی در حدود مصارفی که مستر شوستر معین نموده بنماید کمتر کسی پیدا خواهد شد که اختیار نماید.

از قرار مذکور رئیس الوزراء در تجسس شخصی است که بتواند در مقابل شوستر مقاومت بنماید. يك همچو شخصی هم مشکل است بدست بیاید. برای حصول رأی مجلس در محدود نمودن اختیاراتی که بموجب قانون ۱۳ ژوئن به مستر شوستر داده

شده مذاکرات بسیار بمیان آمده. واقعاً مصمم شده بودند که در باب تکسیراً اختیارات او در مجلس مذاکره بنمایند ولی هیچوقت وقوع حاصل ننمود چون در جلسه ۲۳ شهر حال وقتی که وزرا پیشنهاد نمودند که برای مذاکرات لازمه مجلس باید خصوصی بشود فرقه دموکرات ملتفت شدند که چه پیش خواهد آمد همگی از پارلمان خارج شدند که عده لازمه برای اکثریت آراء ناقص شود.

از آن زمان بعد از ملاقاتهای عدیده بین شوستر و کابینه از عزم محدود نمودن اختیارات خزانه‌دار کل منصرف شده‌اند و قرارداد موقتی بین آنها مستقر گردیده اگرچه نمی‌توان امید داشت که اختلال بین مستر شوستر و کابینه حاضره مرتفع بگردد و ایجاد کابینه مقتدری را هم واقعاً نمی‌توان انتظار داشت حتی هر قدر هم شرایط مافوق ملتخواهی در آنها جمع باشد. محلهای خالی در کابینه گمان نمی‌رود به این زودی پر بشود و هیئت وزارتی قدرتمندی بدون معیت مستر شوستر از محالات است و متأسفانه برای تهیه چنین کابینه‌ای که حقیقتاً با او موافقت نموده و معاً مشغول کار بشوند باید متوسل به نمایندگان ملت شد و يك همچو کابینه در اندک زمانی دولت روس را به هیجان آورده عنان صبر و تحمل را از کف او خارج خواهد نمود.

جارج بارکلی

نمره - ۱۳۹

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۲ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۱۰ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۹ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

با کمال افتخار صورت وقایع ماهانه ایران را برحسب معمول لفا ارسال می‌دارم.
 جارج بارکلی

صورت وقایع ایران در ماه اکتبر

طهران

اعمال نظامی - شکست سالارالدوله در ۲۷ سپتامبر در تحت شرح علیحده عرض شده. امیر مفخم و سردار جنگ و معین‌همایون پس از آن رجعت به طهران نمودند و سردار ظفر و سردار محتشم و سردار بهادر در حوالی همدان توقف نمودند. پیرم که تازگی منصب سرداری به او اعطا شده در ۲۲ اکتبر رجعت به طهران نمود.

مجلس - قانون انتخابات بالاخره از مجلس گذشت. قانون مزبور مبنی بر انتخاب مستقیم است و ۱۳۶ نفر وکیل بجای ۱۲۰ نفر سابق. در ۵ اکتبر لایحه درخواستی که ۴۱ نفر از وکلاء امضاء نموده بودند قرائت شد مشعر بر اینکه هیئت دولت آنچه اسناد

و نوشتجات راجع به آنتریگک و تحریکات به مخالفت دولت در دست دارند به مجلس ارائه دهند ولی جواب این تقاضا تا حال از هیئت وزراء نرسیده. در ۱۵ اکتبر تلگرافی از ملا کاظم خراسانی مجتهد اعظم نجف خطاب به نایب السلطنه و مجلس مبنی بر شکایت از بی‌اعتنائی در طهران به اوامر و نواهی مذهبی قرائت شد ولی ظاهراً چندان جالب توجه نگردید.

تبریز

در اواخر سپتامبر [از طرف] چند نفر از یاغیان به دو نفر از تلگرافچیان انگلیسی مستخدمین کمپانی تلگراف هند و اروپا که برحسب خواهش جنرال قنصل روس در فاصله کمی از شهر تبریز مشغول تعمیر سیم بودند [تیر] شلیک شده به هیچیک از آنها صدمه‌ای نرسیده و عجالتاً این واقعه ختم شده است. شجاع الدوله هنوز در محاصره شهر مداومت دارد و در اواسط اکتبر مجادله سختی واقع شده که ملتیان به محله (قره‌ملك) که در تصرف متمرذین بود حمله برده و ۲۵ نفر از آنها مقتول و ۳۰ نفر مجروح گردیده.

قنصل انگلیس بموجب خبر موثقی راپورت می‌دهد که رحیم‌خان شاه‌پرست یاغی معروف را مخفیانه در محبس تبریز مقتول نموده‌اند. مجلل السلطان پیشخدمت شاه مخلوع را که در زمان ورود ارشدالدوله وارد ایران شده بود بواسطه مخالفتی که در اردو نموده بود شجاع الدوله دستگیر نموده و مغلولاً به مراغه فرستاد.

گیلان و مازندران

در ۲۰ اکتبر تلگرافی از وکیل قنصلگری انگلیس از استرآباد رسید مبنی بر اینکه شاه مخلوع در خواجه نفس که در چند میلی و طرف جنوب کمش‌تپه [کومش‌تپه] واقع است متوقف است. در ۳۰ اکتبر خبر شکست قشون دولتی را که مرکب از ۲۰۰ نفر در تحت سرکردگی سردار محیی بوده‌اند از ترکمنهای متابعین شاه مخلوع مخابره نمود.

مذکور است که سردار محیی فرار نموده و خوف آن می‌رود که ترکمنها به استرآباد حمله بنمایند. ظهیرالدوله حکمران جدید گیلان از طهران بعزم مقر حکومت خود حرکت نمود. در سلخ اکتبر متجاوز از صد نفر قزاق روسی برای ملحق شدن به مستحفظین قنصلگری وارد انزلی شدند.

مشهد

شاهزاده رکن‌الدوله به [قرمان] فرمائی خراسان منصوب شد و عنقریب از طهران هزیمت خواهد نمود. وضع آن صوبه به سکونت باقی است. شهر مشهد مغشوش نبوده ولی طرق برحسب معمول در تحت حملات سارقین بوده.

نیشابور جزو حکومت خراسان شده ولی شاهزاده نیرالدوله که اول ملاک آنجا است ساعی است که آنجا را مجدداً مجزی نموده و حکومتش را قبول کند.

اصفهان

بعضی از قوافل مجاهدت نمودند که از اصفهان به شیراز و از شیراز به اصفهان مسافرت بنمایند. یکی از آنها که تقریباً مرکب از ۴۰۰ قاطر بوده از طریق سرحد بدون مصادف شدن با آسیبی در اواسط سپتامبر وارد اصفهان شد. خبرهای متواتره از سرقتهای در جاده بین اصفهان و قمیشه [قمشه] می‌رسد و نسبت آن را به طایفه کپه‌کلوئی [کپه‌گیلویه‌ای] می‌دهند. قافله بزرگی شتر با محمولات قماش در ۲ اکتبر سالماً از همدان وارد شد. تردد در راه اصفهان به اهواز (راه بختیاری) مدتی است مقطوع شده و در ۷ اکتبر ۲۱۷۳ عدل مال‌التجاره برای حمل به اهواز در اصفهان معطل بوده. قافله مرکب از ۸۰۰ شتر با محمولات تنباکو از اصفهان حرکت نمودند ولی پس از استماع بودن سارقین در راه احوال خود را ریخته و به اصفهان رجعت نمودند. از قرار مذکور سردار اشجع بختیاری حکمران اغلب امورات را محول به زیردستان خود که حریص و بی‌کفایت هستند نموده.

انجمن ولایتی بعد از ورود این حکمران در ماه مه ماضی دیگر منعقد نگردیده. حیدرخان ترور [= تروریست] قفقازی در اواخر سپتامبر از شیراز با یک عده تابعین مسلح بعزم طهران حرکت نموده. او و همراهانش را در اصفهان خلع سلاح نمودند. خانم رس را که از اصفهان به شیراز می‌رفته سارقین لخت نموده و کتک زده‌اند. در ۲۰ اکتبر پست از شیراز به اصفهان که ۳۰۰ نفر سرباز همدانی به اتفاق آن بوده با ۲۰۰ نفر کپه‌کلوئی [کپه‌گیلویه‌ای] مصادف شده و بعد از مجادله بسیار سختی آنها را مغلوب و پست را به غارت برده‌اند. سرقتهای متعدد از مسال‌التجاره انگلیس واقع شده و علی‌الرسم دعوی غرامت آنها از مأمورین محلی شده است.

طایفه بوئر احمدی در اواسط اکتبر به قریه‌ای در حوالی آباده حمله برده و آن را بکلی غارت نمودند. دسته قزاقی که در تحت فرمان دو نفر صاحب‌منصب روسی به کاشان برای مقابله با نایب‌حسین اعزام شده بود در ۱۳ اکتبر به مقصد خود وارد شده و پس از بمباردمان شهر وارد به آنجا شده و ملاحظه نمودند که نایب‌حسین فرار کرده - ۱۰ روز بعد از آن خبر رسید که نایب‌حسین در حوالی قم علی‌الرسم مشغول غارت دهات است. بختیاریهایی که از طهران به وطن خود مراجعت می‌نمایند از قرار مسموع در عرض راه مشغول سرقت پست و لخت نمودن مسافرین هستند.

یزد

شاهزاده امیر اعظم والی کرمان پس از مقاومت اهالی بالاخره در اوایل اکتبر موفق به دخول شهر گردید. چند قتالی متعاقب آن شد و نایب قنصل انگلیس خبر داد که شهر آرام شده است.

سلطان آباد

ویس قنسول انگلیس در ۱۱ اکتبر خبر داد که وضع سلطان آباد نامنظم است و در بعضی نقاط هنوز برای سالارالدوله مالیات جمع آوری می نمایند و خود سالارالدوله تقریباً با پنج شش هزار جمعیت از طریق ملایر و نهاوند عازم لرستان است. حاجی سیفالدوله برادر عینالدوله که سالارالدوله او را به حکومت عراق نامزد نموده بود بعد از شکست خوردن سالارالدوله به ویس قنسول انگلیس پناهنده شده ولی عاقبت به طرف طهران حرکت نمود.

شیراز

در ۵ اکتبر نظام السلطنه و صولتالدوله از شیراز به طرف جنوب حرکت نمودند و روز بعد از آن قوام الملك از قنسو لگري انگلیس خارج شد. در اذهان عامه چنین رسوخ نموده که عزیمت نظام السلطنه و صولتالدوله بمناسبت اخطار وزیرمختار انگلیس به آنها بوده. وضع شهر شیراز فوراً التیام حاصل نمود و قوام الملك از جانب علاءالدوله مهام خطه فارس را در دست خود گرفت و فرمانفرمایی علاءالدوله به فارس و بنادر خلیج در ۱۰ اکتبر علناً در شیراز انتشار داده شد.

صولتالدوله قبل از حرکت از شیراز آشکارا بیان نمود که در راه بوشهر اغتشاش خواهد نمود و بقول خود هم عمل نموده خبر اغتشاش و چپاولهای متابعین او بیش از آنچه بتوان شرح داد می رسد. به خطوط تلگراف هم از طرف شمال شیراز هم از طرف جنوب قشقاییها و سایر طوایف خیلی خرابی وارد نموده اند و به اشخاصی که برای تعمیر فرستاده می شوند صدمه زده و لختشان می کنند. سرقت مال التجاره انگلیس در جاده های جنوب بحدی زیاد شده که نمی توان بشمار آورد. نظام السلطنه و صولتالدوله بعد از خروج از شیراز از یکدیگر جدا شده اند. نظام السلطنه تا دالکی رفته و از آنجا به کنار تخته رجعت نموده و صولتالدوله در حوالی جره مانده است. دولت ایران حکمی در مردود بودن نظام السلطنه و ضبط شدن اموال او صادر نموده اند و قصد دولت مزبور این است که اگر ممکن بشود او را دستگیر بنمایند.

صولتالدوله را از شغل خودش منفصل نموده اند و ایلخانیگری قشقایی را به ضیفمالدوله برادر او تفویض نموده اند و مشارالیه در ۲۶ اکتبر از طهران به عزم شیراز حرکت نموده.

علاءالدوله هنوز از طهران حرکت ننموده و اظهار می دارد پس از آنکه خزانه دار کل يك مبلغی پول در شیراز تهیه بنماید او حرکت خواهد نمود چون برای پرداخت حقوق سوار عرب که در شیراز است پول لازم است. مستر شوستر هم تا حال از پرداخت پول امتناع نموده و می ترسد آن بی رویه خرج بشود.

خزانه دار کل، مستر شیندلر را که سابقاً مستخدم بانک شاهنشاهی بوده برای نمایندگی از جانب خودش در شیراز انتخاب نموده که در خرج وجوهات ارسالی به شیراز نظارت داشته باشد.

دولت ایران خبر می‌دهد که استعداد زیادی به اتفاق علاءالدوله به شیراز اعزام خواهد شد و قزاق‌هایی هم که حالیه در کاشان هستند جزو آن استعداد خواهد بود. ۵۰۰۰ نفر قشونی که در ماه مارس سنه ماضیه در شیراز گماشته شده بود بدون پرداخته شدن حقوقشان تحلیل رفتند بجز ۳۰۰ نفر از آنها که برای حقوق ۹ ماهه خودشان فشار آورده و حالا در خارج قنسولگری متحصن شده‌اند.

سیستان

ناامنی طرق اطراف سیستان ممتد است و از اغتشاش طرق جنوبی و غربی قاینات هم خبر رسیده. غارتگران بلوچی در نقاط غربی قاینات مشغول شرارت هستند ولی نماینده حکمران جدید کرمان سردار نصرت مشغول اقدامات برای جلوگیری از آنها است.

کرمان

قنسول انگلیس در ۷ سپتامبر می‌نگارد که وضع کرمان بعدی بد است که از زمان ورود خودش در ماه مه ۱۹۱۰ به آنجا تا حال هیچ‌وقت به این بدی نبوده. حکومت محلی نه در شهر دارای قدرتی است نه در نواحی. نرخ نان و گوشت در ترقی است و اسباب نگرانی اهالی شده و والی کرمان هنوز در یزد است. سه فقره سرقت در ماه سپتامبر در جاده بندرعباس واقع شده و مال‌التجاره بعضی از تجار هندو به سرقت رفته. پست متصل در راه یزد و بندرعباس و سایر طرق سرقت می‌شود.

کرمانشاه و همدان

در ۸ اکتبر سردار ظفر و سردار جنگ خوانین بختیاری تلگرافی از همدان خطاب به علماء و تجار کرمانشاه مخاپره نموده از ورود خودشان اطلاع داده و دستورالعمل داده بودند که عضدالسلطان حکمران از جانب سالارالدوله را توقیف بنمایند. شاهزاده عضدالسلطان از این خبر مستحضر شده به شهیندرخانه عثمانی پناهنده شد. پس از شهرت یافتن تلگراف مزبور اهالی هر يك از سواران کلهر را در معابر به دست می‌آوردند لغت می‌کردند. عضدالسلطان بالاخره از کرمانشاه خارج شده و به طرف بغداد رفت.

سالارالدوله ۳ اکتبر با عده قلیلی متابعین خود از طریق تویسرکان از همدان حرکت نمودند و قراء در عرض راه خود را غارت کردند. ۴ اکتبر قشون دولتی وارد شورین که در نزدیکی همدان است شدند و منزلهای امیر افخم و پسران او احتشام‌الدوله و حسام‌الملک را یکسره غارت نمودند. سردار ظفر حکومت همدان را قبول نموده. در ۱۵ اکتبر سردار مظفر (داود خان رئیس ایل کلهر) از حوالی کرمانشاه به عزم مسکن ایلیاتی خود حرکت نمود. در ۱۳ اکتبر مراسلات چند از سالارالدوله که از لرستان نوشته بود به کرمانشاه رسید مبنی بر اینکه قشون جمع‌آوری

نموده و بفرستند که به او ملحق شود. در جواب، خود او را به کرمانشاه دعوت نمودند.

بوشهر

در ۲۷ اکتبر قشون هندی عازم شیراز وارد شدند و در روز ۳۰ اکتبر پیاده شدن آنها به خشکی انجام پذیرفت بدون اینکه صدمه و آسیبی به آنها وارد شود. مجتهدین بوشهر به تخویف قایقچیان و دیگران در صدد تحریم امتعه (بایکات) برآمدند ولی بالاخره برطرف شد. موقرالذوله حکمران بنادر خلیج به علاءالدوله تلگراف نموده است که ضمیمه شدن حکومت بنادر به فارس مخالف مقام و ابهت خودش است. مشارالیه اظهار می‌دارد که اگر این ترتیب تغییر داده نشود استعفاء خواهد داد. اگر واقعاً علاءالدوله به شیراز برود احتمال او مجدداً دریابگی را به حکومت بنادر خلیج منسوب بنماید.

بندرعباس

راه بندرعباس به کرمان بواسطه کثرت سارقین بکلی مسدود شده و قوافل تردد نمی‌نمایند.

نمره - ۱۴۰

مراسله سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
طهران ۳ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق ۱۱ ذیقعدة ۱۳۲۹ [۱۰ آبان ۱۲۹۰]
آقا

با کمال افتخار سواد دو فقره یادداشتی را که پس از وصول تلگراف ۲۱ اکتبر شما به دولت ایران نوشته‌ام بانضمام سواد مکاتباتی که در تعقیب آن یادداشتها راجع به ازدیاد استعداد قنسولگریهای انگلیس در بوشهر و شیراز و اصفهان شده لفاً ارسال می‌دارم.

جارج بارکلی

ضمیمه (۱) نمره ۱۴۰

سواد یادداشت سر جارج بارکلی به وثوقالدوله

طهران ۲۴ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق غرة ذیقعدة ۱۳۲۹ [۳۱ مهر ۱۲۹۰]

جنابوزیر - رجوع به یادداشت مورخه ۱۰ اکتبر من و رقیمهجات مورخه ۱۱ و ۱۸ اکتبر جنابعالی با کمال احترام خاطر محترم را مستحضر می‌دارم که قشون اضافی برای قنسولگریهای انگلیس الحال از هندوستان حرکت نموده و بقاصلة قلیل مدتی به بوشهر خواهند رسید. از ترتیب تقسیم این قشون هم بموقع خود خاطر محترم را مستحضر خواهم نمود و ضمناً خاطر مبارک را مطمئن بدارم که اگر دولت ایران

نقشه و ترتیب مؤثری برای اعاده تأمین و محافظت طرق طرح بنمایند قشون انگلیس فقط برای حفظ قنسولگریها و جان و مال اتباع انگلیس در داخله شهرها استعمال خواهد شد و مادامی که نقشه دولت ایران بموقع اجراء گذارده می شود قراسورانی طرق و حرکت نظامی در راهها نخواهند نمود. وقتی که اقدامات دولت ایران بموقع اجرا گذارده و مؤثر واقع شد قشون اضافی مزبور عودت داده خواهد شد.

جارج بارکلی

ضمیمه (۲) نمره ۱۴۰

یادداشت سر جارج بارکلی به وثوق الدوله

طهران ۲۴ اکتبر ۱۹۱۱ [۳۱ مهر ۱۲۹۰؛ ۱ ذی قعدة ۱۳۲۹]

جناب وزیر - رجوع به یادداشت امروز من دائر به اطلاع دادن از ورود تقریبی قشون اضافی انگلیس به بوشهر، با کمال احترام تمنا می نمایم که احکام لازمه برای تسهیل گذشتن قشون مزبور از گمرک صادر بشود. و نیز خواهشمندم تعلیمات لازمه به حکمران بنادر خلیج فارس داده بشود که در پیاده نمودن قشون و اعزام عده ای که باید به شیراز و اصفهان بروند کمال تقویت و مساعدت را با جنرال قنسول انگلیس مقیم بوشهر بنماید.

جارج بارکلی

ضمیمه (۳) نمره ۱۴۰

یادداشت سر جارج بارکلی به وثوق الدوله

طهران ۲۶ اکتبر [۱۹۱۱] مطابق ۳ ذیقعدة ۱۳۲۹ [۲ آبان ۱۲۹۰]

جناب وزیر - رجوع به دو فقره یادداشت مورخه ۲۴ اکتبر من در باب ورود قشون اضافی به بوشهر برای جنرال قنسولگری بوشهر و قنسولگریها در شیراز و اصفهان، با کمال افتخار خاطر محترم را مستحضر می دارم که حکمران بنادر خلیج به جنرال قنسول انگلیس مقیم بوشهر اظهار نموده است که اگرچه شخصاً هم درخواست دستورالعمل از مرکز را نموده ولی هنوز تعلیمات در این باب به او داده نشده و بنابراین نمی تواند در پیاده نمودن قشون با جنرال قنسول همراهی بنماید. بعلاوه به من خبر رسیده که قایقچیان و سایر مردم را تحریک نموده و مجاهدات می نمایند که برای ورود قشون انگلیس بلوا بنمایند. لازم به اظهار من به آنجناب نیست که هر مخالفتی در ورود قشون انگلیس چه عاقبت وخیمی را سبب خواهد شد ولی باید خواهش بنمایم که تعلیمات سریع به حکمران بنادر خلیج داده بشود که کمال معاضدت را با جنرال قنسول انگلیس مقیم بوشهر نموده و نهایت مجاهدت و کوشش را در جلوگیری از هر انقلاب و مخالفتی بر علیه [= علیه] ورود قشون انگلیس بنماید.

جارج بارکلی

ضمیمه (۴) نمره ۱۴۰

مراسله و ثوق الدوله به سر جارج بارکلی

طهران ۳۰ اکتبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ * [۶ آبان ۱۲۹۰]

جنابا - مرقومه محترمه مورخه ۲۴ اکتبر در باب ورود قشون اضافی برای محافظت قنسولگریها واصل و از مضمون آن آگاهی حاصل آمد و محترماً اظهار می‌دارم که دولت ایران در پرتست خودش به ضد این اقدام که در مراسلات مورخه ۱۱ و ۱۸ اکتبر خودم به آن جناب اطلاع داده‌ام باقی است. دولت ایران هنوز به این خیال باقی است که حضور این قشون بزرگترین مانع پیشرفت اقدامات خودش در باب استقرار نظم در فارس خواهد بود.

لہذا باید محترماً خاطر نشان آن جناب بنمایم که دولت ایران برای اغتشاشی که از مخاصمه بین اهالی حادث شده و علت دوام آن فقط سرگرم شدن دولت ایران در حوادث غیرمنتظره شمال و غرب بوده دولت انگلیس را در احضار قشون برای حفظ قنسولگریهای خود محق نمی‌داند.

چنانچه قبل از این کراراً خاطر آن جناب را متذکر نموده‌ام دولت ایران تصور می‌کند نقشه اقداماتی که برای اعاده نظم و حفظ جان و مال اتباع انگلیس در آن نقاط طرح نموده است مکفی است و بنابراین، در ابقاء پرتست سابق خود مداومت دارد.

و ثوق الدوله

ضمیمه (۵) نمره ۱۴۰

مراسله و ثوق الدوله به سر جارج بارکلی

طهران ۳۰ اکتبر ۱۹۱۱ [۶ آبان ۱۲۹۰؛ ۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۹]

جنابا - رقیمه شریفه جنابعالی مورخه ۲۶ شهر جاری در باب ورود قشون اضافی برای قنسولگریها به بوشهر واصل گردید و محترماً خاطر آن جناب را مستحضر می‌دارم که تلگرافات لازمه در این موضوع به حکومت بوشهر مخابره شد.

در خصوص هیجان اهالی که آن جناب جلوگیری آن را خواستار شده‌اند خاطر نشان جنابعالی می‌نمایم که هیچ دولتی نمی‌تواند سد احساسات عامه را بنماید و در این خصوص جلوگیری نمودن برای دولت ایران غیرممکن است. اینکه در مراسلات ۱۱ و ۱۸ شهر حال خودم ذکر نموده بودم که ورود قشون باعث اخلاف اجرای اقدامات منظوره خواهد شد نه فقط نظر به این بود که فتوری در نقشه منظوره دولت وارد خواهد شد بلکه هیجان عامه هم پیش‌بینی شده بود که محتمل است تولید اشکالات جدید هم بنماید.

حالا که بروز هیجان عامه مشهود گردید دولت ایران نهایت سعی را در دفع مخالفت

عمومی خواهد نمود ولی مسلماً جنابعالی اذعان خواهید نمود که از اینگونه احساسات و هیجان عامه نمی‌توان جلوگیری نمود چون آن بروز شور و حس پشوری است.
و ثوق الدوله

نمره - ۱۴۱

مراسله میرزاهمدی‌خان به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر) وزیر مختار ایران پس از تقدیم مراسم ارادت به سر ادوارد گری راجع به ملاقاتهای خودش در وزارت خارجه در باب وضع سلوک جدید دولت روس با ایران با کمال احترام ترجمه تلگرافی که الساعه از دولت متبوعه خودش به او رسیده و مبنی به قصد دولت روس در اعزام قشون به ایران است لفاً ارسال می‌دارد. وزیرمختار ایران با نهایت آرزومندی عطف توجه سریع سر ادوارد گری را به این مسئله استدعا می‌نماید. فردای دوشنبه صبح هم خودش در وزارت خارجه شرفیاب خواهد شد.
برای اینکه دفع وقت نشده باشد وزیرمختار ایران فوراً تلگراف دولت متبوعه خودش را ارسال خدمت سر ادوارد گری می‌نماید.
(لندن سفارت ایران ۱۹ نوامبر ۱۹۱۱) [۲۶ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۹]

ترجمه تلگراف دولت ایران به میرزاهمدی‌خان

۱۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۶ آبان ۱۲۹۰]

دیروز ساعت ۵ بعد از ظهر مترجم سفارت روس به وزارت خارجه آمده و اظهار داشت که روابط دیپلوماسی بین سفارت و وزارت امور خارجه قطع است و قشون به ایران اعزام خواهد شد.

من به سر جارج بارکلی اطلاع داده‌ام که جواب وزیرمختار روس به طفره نگذشته است بلکه تأخیر در جواب بواسطه بحران کابینه بوده است. کابینه جدید امشب یا فردا صبح تشکیل خواهد شد و پس از آن جواب یادداشت سفارت روس فرستاده خواهد شد.

بنابراین دولت روس قبل از فرستاده شدن جواب یادداشت آنها باید از شروع بهر اقدامی احتراز نماید. وقتی که کابینه تشکیل یافت و تقاضای روس بواسطه فرس ماژور (قوة قهریه) پذیرفته شد دیگر علتی برای قطع روابط دیپلوماسی (پلتیکی) و اعزام قشون باقی نخواهد ماند. در این ساعت ما کاملاً امیدوار به دولت انگلیس هستیم که در این موقع روابط و داد قویم قدیم خودشان را به منصفه ظهور و بروز برسانند.

نمره - ۱۴۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۱۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۷ ذی‌قعدة [۱۳۲۹؛ ۲۶ آبان ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۱۵ نوامبر خودم در باب مستحفظ برای خانم رس، قشون دیروز
 از شیراز حرکت کرد.

نمره - ۱۴۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۱۹ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۶ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۱۸ نوامبر من:
 امید وزیر امور خارجه در برطرف‌شدن تزلزل کابینه انجام‌پذیر نشد. انعقاد
 مجلس به طول انجامید و بالاخره مجلس به تشکیل کابینه جدیدی که پیشنهاد شده
 بود رأی نداد.
 مجلس عجالاً تشکیل کابینه را که به تقاضاهای روس تمکین بنماید تصویب نمی‌کند.

نمره - ۱۴۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر)
 طهران ۲۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۸ ذی‌قعدة [۱۳۲۹؛ ۲۷ آبان ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۳۰ اکتبر شما:
 سپاهیان مستحفظ در ۱۸ نوامبر از شیراز حرکت نمودند. قنسول شیراز خبر
 می‌دهد دو نفر تبعه ژاپون را که به آنها اخطار شده بود سپاهیان ما مسئول تأمین
 آنها نیستند و جلوتر از سپاهیان مسافرت می‌کردند دیروز در حوالی دشت ارژن يك دسته
 یوئراحمدي بکلی عریان نمودند.
 قنسول به سپاهیان امر نموده است که از آنجا جلوتر نروند تا يك عده استعداد
 ایرانی که حکومت محلی درصدد اعزام آن هست از عقب پرسد و کوهپای آن حوالی را
 سنگر بنمایند که اطمینانی در تأمین مسافرت سپاهیان حاصل بشود و اگر در سلامت
 عبور نمودن از آنجا سوءظنی دارند به زینیان [= خان‌زینیان] مراجعت بنمایند.
 من اقدام فوق را تصویب نموده‌ام.

نمره - ۱۴۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
 وزارت خارجه ۲۰ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۷ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۸ ذی‌قعدة ۱۳۲۹]
 ما دلایل بین داریم و معتقدیم که اگر دولت ایران به دعاوی روس تمکین بنماید

قشون روس عودت داده خواهد شد. به دولت ایران این را اطلاع بدهید و خاطر نشان آنها بنمایید که در تمکین به تقاضاهای روس دفع وقت را جایز ندانند.

نمره - ۱۴۶

تلگراف سر پچن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۰ نوامبر) سن پترزبورغ ۲۰ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۷ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۸ ذی قعدة ۱۳۲۹] در ملاقات امروز عصر خودم با مسیو نراتوف چنانچه در تلگراف ۱۷ نوامبر خودتان دستورالعمل داده بودید در باب مستر شوستر مذاکره نمودم. مسیو نراتوف از این مذاکره اظهار کمال رضایت را نمود. در مذاکره راجع به قشون روس سؤال نمودم چه وقت واقعاً قشون روس عودت داده خواهد شد. مسیو نراتوف جواب داد که اگر بمحض رسیدن قشون روس به خاک ایران دولت ایران به تقاضاهای پیشنهادشده دولت روس تمکین بنماید دولت روس بدون پیشنهاد نمودن تقاضای دیگری قشون خود را معاودت خواهد داد. از طرف دیگر اگر قشون مجبور به پیش رفتن از سرحد بشود آن وقت برای دولت روس لازم خواهد بود که به تقاضاهای خود بیفزاید و در این صورت یحتمل دولت روس اصرار به انفصال شوستر بنماید.

نمره - ۱۴۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر پچن [بیوکانان] وزارت خارجه ۲۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۸ ذی قعدة ۱۳۲۹ [۲۷ آبان ۱۲۹۰] وزیرمختار ایران امروز به ملاقات من آمده و در باب حرکت قشون روس مذاکره نمود. من به او گفتم در اساس تقاضا من نمی توانم مذاکره ای بنمایم چون در اموال ما به النزاع منافع دولت روس منظور است نه منافع دولت انگلیس. سبک رفتار مستر شوستر هم نسبت به دولت روس کلیتاً بحدی بی اعتناء بلکه مهیج بوده که نمی توان متوقع بود که دولت روس در این مسئله ملایمت بنماید. پس از آن وزیرمختار ایران از من مصلحت خواست. من اظهار داشتم دولت ایران هیچ چاره ای نخواهد داشت مگر اینکه به دو فقره از تقاضاهای روس تمکین بنماید یکی ترضیه رسمی خواستن و دیگری نصب نمودن قزاق بجای ژاندارم خزانه. و نیز اظهار نمودم که این تمکین فوراً باید بشود چون بواسطه شرایط نمودن وقت گذشته است. او جواب داد دولت ایران به این دو تقاضا فوراً تمکین خواهد نمود و او می تواند قول بدهد که این تمکین به وقوع خواهد رسید در صورتی که به دولت ایران اطمینان داده بشود که قشون روس دیگر جلوتر نخواهند رفت و اگر ما هم مداخله در این امر بنماییم. وزیر مختار مزبور به این مطلب هم اشاره نمود که اگر دولت متبوعه او تمکین به تقاضای فوق

بنماید و قشون عودت داده نشود حال دولت ایران تحمل ناپذیر خواهد بود.

من اظهار نمودم که من از جانب دولت روس نمی‌توانم در باب قشون روس اطمینان بدهم و گمان هم نمی‌کنم دولت روس در مسئله‌ای که باعث اخلاص شرف (هنر) ۱ خود فرض نموده مداخله رسمی از طرف دیگران را قبول بنماید. منتهی اقدامی که من بتوانم بکنم این است که بیانات وزیرمختار ایران را در سن پترزبورغ مفهوم بدارم. شما به وزیر امور خارجه اطلاع بدهید بر من همچو مشهود شده که مسئله اصلاح پذیر خواهد شد و اگر دولت روس میل داشته باشند من حاضریم که اراده آنها را رسماً در تحت مذاکره بیاورم.

شما ممکن است رأی خودتان را هم منضم نموده و از قول خودتان به وزیر امور خارجه پیشنهاد بنمایید که چون به توسط من شنیده‌اید که دولت ایران برای تمکین به تقاضاهای دولت روس حاضر است خوب است به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] اجازه بدهد که مسئله را یا بطور غیررسمی در طهران ختم نماید یا بطریق رسمی به وسیله تجدید روابط دیپلوماسی (پلتیکی).

نمره - ۱۴۸

مراسله سر اسپرینگ رایس به سر ادوارد گری (واصله در ۲۱ نوامبر)
استکهلم ۱۸ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۶ ذیقعدہ ۱۳۲۹ [۲۵ آبان ۱۲۹۰]
آقا

با کمال احترام خاطر عالی را مستحضر می‌دارم که در روزنامه امروز اسامی ۷ نفر صاحب‌منصبانی را که وزارت جنگ برای رفتن به ایران و تأسیس ژاندارمری نامزد نموده درج نموده بودند و نیز در روزنامه مزبوره مسطور است که دیگر انتخابی نخواهد شد و همچو معلوم است که نظر به احتمال وقوع اختلال بهمین زودیها در اوضاع ایران، خیال ندارند دیگر صاحب‌منصبی برای اصلاح قشون ایران بفرستند. بنابراین چنین استنباط می‌شود که از خیال اصلاحات قشونی منصرف شده‌اند.
اسامی صاحب‌منصبان از قرار ذیل است:

کاپیتان کلمستدت: گارد حافظ گتا. در سنه ۱۸۷۱ متولد شده و در سنه ۱۸۹۳ داخل خدمت نظامی شده و در سنه ۱۸۹۴ مأمور به خدمت در «کانگو فری استیت» شده و در سنه ۱۸۹۸ از آنجا مراجعت نموده و در سنه ۱۹۰۸ به منصب کاپیتانی مفتخر شده.

کاپیتان فلک: اجزای فوج وارملاند. در سنه ۱۸۷۹ متولد شده و در هذہ السنه به درجه کاپیتانی نایل گردیده.

ریت میستر سیفورت: اجزاء فوج سواره اسکانیا. در سنه ۱۸۷۵ متولد شده.

نایب کنت لونهاپت: اجزاء فوج سواره مجرد اسکانیا. در سنه ۱۸۷۷ متولد شده و در سنه ۱۹۰۳ به منصب نایبی نایل گردیده. مشارالیه پسر وزیرمختار سابق دولت سوئد در لندن است که بعد هم وزیر امور خارجه شد.

نایب برل: اجزاء فوج پیاده نظام گتلند. در سنه ۱۸۸۲ متولد شده و در سنه ۱۹۰۷ به رتبه نایبی نایل گردیده.

اینتذنت نیکلین: اجزاء دسته خدمتگذار [= خدمتگزار] قشونی. در سنه ۱۸۷۸ متولد شده.

نایب نرل برندل: اجزاء فوج جنگپینگ. در سنه ۱۸۸۰ متولد شده و در سنه ۱۹۰۶ به منصب نایبی نایل گردیده.

اسپرینگ راپس

نمره - ۱۴۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۱ نوامبر) طهران ۲۱ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۹ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۸ آبان ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۲۰ نوامبر من - سپاهیان بدون آسیبی مسافرت خود را ممتد نمودند.

نمره - ۱۵۰

تلگراف سر بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۱ نوامبر) طهران ۲۱ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۸ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۹ ذی‌قعدة ۱۳۲۹] چنانچه در تلگراف ۱۶ شهر حال خودتان دستورالعمل داده بودید فرمایشات شما را به استکس ابلاغ نمودم. می‌ترسم بالاخره من نتوانم او را به حرکت مجبور بنمایم. استکس اظهار می‌دارد قبل از آنکه ما به مستر شوستر اخطار نمودیم که استکس باید قبل از منصوب شدن به شغلی از خدمت سابقه خودش استعفاء بدهد او به شوستر قول داده بوده است که استخدام دولت ایران را قبول بنماید. بنابراین استکس استدعاء دارد به مطلبی که به توسط من از شما خواهش نموده بود به وزیر هندوستان برسانید، جواب صریح داده بشود که اقلاً او بداند فقط بقوة قهریه (فرس ماژور) بوده است که مجبور به نقض قول خود که به شوستر داده بوده است شده.

نمره - ۱۵۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۱ نوامبر)
 طهران ۲۱ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۸ آبان ۱۲۹۰؛ ۲۹ ذی قعدة ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۲۰ نوامبر شما:

صمصام السلطنه کابینه‌ای تشکیل داده است و فقط کسالت مزاج او مانع از معرفی شدن امروز آنها به مجلس شده. من یقین دارم که فردا آنها را معرفی خواهد نمود. حکمی به امضای تمام وزراء خطاب به مستر شوستر صادر شد که ژاندارم خود را برداشته و اموال را به مأمورین دولت ایران تحویل بنماید و به قزاقخانه هم امر شده است که مستحفظ به منزل شعاع السلطنه بفرستد. استفسار شد که آیا ترضیه خواستن شارژدافر ایران در سن پترزبورغ استرضای دولت روس را فراهم خواهد نمود؟ من جواب دادم یقین ندارم که استرضای آن دولت را فراهم بنماید و استفسار در این باب از آنجا هم باعث اتلاف وقت گران بها است. حالا من مطمئنم که بمحض معرفی شدن کابینه به مجلس، وزیر امور خارجه ترضیه خواهد خواست. وزیر امور خارجه از من تمنا نموده که تشکرات او را برای زحمت شما در این باب تبلیغ بنمایم.

نمره - ۱۵۲

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۱ نوامبر)
 سن پترزبورغ ۲۱ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذی قعدة ۱۳۲۹ [۲۸ آبان ۱۲۹۰]
 تلگراف ۲۱ نوامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۲۹ نوامبر است.
 ... به وصول تلگراف ۲۰ شهر حال شما - من مسیو نراتوف را ملاقات نموده و در موضوع مذاکره وزیرمختار ایران با شما با آنجناب مذاکره نموده و از امکان اصلاح پذیر بودن واقعه او را مستحضر نموده و گفتم که اگر دولت اعلیحضرت امپراطوری مایل باشند وزیر امور خارجه انگلیس حاضر است که مقاصد آنها را رسماً با دولت ایران مذاکره بنماید. مسیو نراتوف اظهار داشت که مذاکره وزیرمختار ایران خیلی جالب اهمیت است چون از آن بی قراری دولت ایران مشهود می شود. آنجناب از من خواهش نموده که از حاضر بودن شما برای واسطه واقع شدن تشکر بنمایم. اگر قبل از پیاده شدن قشون روس به خاک ایران این علائم اصلاح و تمکین به تقاضاهای روس ظاهر شده بود ممکن بود اطمینانی که دولت ایران خواسته است داده بشود ولی حالا این مسئله را باید با رئیس الوزراء مشورت بنمایم.
 مع هذا اگر واقعه حاضره را بتوان وسیله استقرار اوضاع صحیحی در طهران قرار داد برای هر دو دولت نافع خواهد بود.

فعلا مشروطه نقطه واحد قرار داده شده و مجلس قدرت کاملی را به خود انتساب داده که بهیچوجه حق آن را ندارد. بنا بعقیده آنجناب لازم است ترتیب مجلس مزبور محدود به مجمع قانونی ساده بشود که اقدام در تأسیس مجلس سنا بنمایند و اقتدارات

نایب‌السلطنه را زیاده‌تر بنمایند. باضافه حاصل نمودن انفصال مستر شوستر هم لازم است چونکه مادامی که او در طهران متوقف باشد اینطور واقعات از قبیل تعیین مستر لکفر هرگز خاتمه نخواهد پذیرفت بجهت اینکه بر فرض این کنترات مسیولکفر هم فسخ بشود هیچ اطمینانی نداریم که در آتیه از این قبیل انتخابات متعدد نخواهد شد.

من جواب دادم اگر بنا باشد قشون روس در ایران متوقف باشند تا این پروگرام بموقع اجراء گذارده شود چندین ماه توقف آنها در ایران طول خواهد کشید. من به آن جناب پیشنهاد نمودم بهتر آن است همینکه وزیر امور خارجه ایران از مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] ملاقات نموده و ترضیه خواست مسیو پکلوسکی ممکن است اظهار بدارد که قشون به این امید عودت داده می‌شود که دولت ایران ترتیباتی با دولت روس در اصلاح تمام مسائل معوقه بدهد و روابط دولتین را بر مبنای مودتانه مستدامی مستقر بدارد. من نیز به آنجناب اظهار نمودم که در صورت پیروی باین پیشنهاد از طرف سر ادوارد گری هم کمال تقویت و همراهی با آنها خواهد شد.

مسیو نراتوف جواب داد که همینطور که شما طالب رجعت قشون هستید او هم هست ولی اگر این اقدام بشود دیگر هیچ نوع اطمینانی نخواهد بود که وقایع مشابه به واقعات سابقه اتفاق نخواهد افتاد که مجدداً اعزام قشون لازم بشود.

جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۱۵۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۲ نوامبر)

طهران ۲۲ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق سلخ ذیقعدہ ۱۳۲۹ [۲۹ آبان ۱۲۹۰]

تلگراف ۲۰ نوامبر شما دیروز به من رسید و فوراً بموجب تعلیمات مندرجه در آن عمل نموده و امروز صبح یادداشتی به وزرات امور خارجه پیشنهاد نمودم. اطلاعی که دیشب دولت ایران به من دادند به تلگراف ۲۱ نوامبر من مراجعه بنمایید بی‌شبهه بمناسبت پیغام من بوده چون می‌دانم آن پیغام موضوع بحث اعضای کابینه جدید و بعضی از متقدمین وکلای مجلس واقع شده بود.

نمره - ۱۵۴

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۲ نوامبر)

من پترزبورغ ۲۲ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۹ آبان ۱۲۹۰؛ ۳۰ ذی‌قعدہ ۱۳۲۹]

شرح مکتوب ذیل مورخه ۲۲ نوامبر در ۲۲ مختصراً تلگراف شده.

در ۲۲ شهر جاری مسیو نراتوف به من اطلاع داد در مطالبی که به او اظهار نموده بودم با رئیس‌الوزراء مذاکره نموده ولی چون يك قسمتی از قشون قبل از این وارد

انزلی شده است در هیئت مشاوره کابینه که شب قبل منعقد بوده رأی داده شده است که تا اطمینانی از بابت آتیه حاصل نشود قشون مزبور نباید رجعت داده بشود. مسیو نراتوف توضیح نمود که هرگز چنین قصدی در نظر نبوده که دولت ایران را برای خاتمه دادن تمام مسائل معوقه دولت روس ملزم بدارد. آن جناب نیز اظهار داشت که اعزام قشون نه فقط باعث حدوث ناملايمات برای دولت روس شده بلکه مصارف بسیاری هم به آن تعلق گرفته و دولت روس باید مطالبه مصارف مزبور را هم پیشنهاد بنماید.

بالاخره من به مسیو نراتوف تأکید نمودم که بهرحال از تجاوز نمودن قشون از رشت ممانعت بنماید. اگرچه او يك اطمینان محتمل و مشروطی در این باب به من داد ولی از وضع تکلم بعد از آن معلوم بود که دولت روس مصمم است قشون خود را از ایران عودت ندهد تا وقتی که از دست مستر شوستر آسوده بشود حتی اگر لازم بشود قشون خود را به طهران هم بفرستد که او را اخراج بنمایند.

جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۱۵۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۲۲ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق سلخ ذیقعه ۱۳۲۹ [۲۹ آبان ۱۲۹۰] شما باید بدون تأخیر مفاد تلگرافات دیروز و امروز سر جارج بارکلی را به وزیر امور خارجه اطلاع بدهید و سعی بکنید غیرلازم بودن ورود قشون را خاطر نشان او بنمایید چونکه دولت ایران ظاهراً بیکی از تقاضاهای روس تمکین نموده. نهایت لزوم را دارد که اگر به تقاضای روس تمکین بشود دیگر قشون به خشکی پیاده نشود و اگر هم پیاده شده باشد باید معجلاً از خشکی رجعت به گشتی بنمایند. من کاملاً حاضریم هر نوع پیشنهادی را که دولت روس بخواهد در باب استقرار اوضاع ایران به مبنای بهتری بنماید موضوع بحث قرار بدهم. بهمچنین برای مرتفع نمودن هر قسم اختلاف مهم دیگری که روی بدهد حاضریم. ترتیبی را که در تلگراف ۲۱ نوامبر خودتان به وزیر امور خارجه پیشنهاد نموده اید تصویب می نمایم.

www.adabestanekave.com

نمره - ۱۵۶

مراسله سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۲ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق سلخ ذیقعه ۱۳۲۹ [۲۹ آبان ۱۲۹۰]

آقا

در ۱۸ شهر حال وزیرمختار ایران به وزارت خارجه آمده و اظهار داشت پیش رفتن

قشون روس را به قزوین استماع نموده و تصدیق صحت آن را از ما خواست. مستر ملت او را از بیان واقعه مسبوق نموده و به او گفت که یگانه امید برگردانیدن آنها از اشغال طهران و بازداشتن از اضافه نمودن تقاضاهای خودشان تمکین فوری به شرایط دولت روس است و نیز به وزیرمختار مزبور اظهار داشت که علی‌الظاهر یکی از علت‌های عمدهٔ جلو رفتن قشون میل به انفصال مستر شوستر است.

ادوارد گری

نمره - ۱۵۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری [واصله در ۲۳ نوامبر] طهران ۲۲ نوامبر ۱۹۱۱ [۲۹ آبان ۱۲۹۰؛ ۳۰ ذی‌قعدة ۱۳۲۹] قنصل انگلیس مقیم رشت خبر می‌دهد که ۵۰۰ نفر سرباز روسی در ۲۱ نوامبر وارد آنجا شده‌اند.

نمره - ۱۵۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری [واصله در ۲۳ نوامبر] طهران ۲۳ نوامبر [۱۹۱۱] مطابق غرة ذیحجة [۱۳۲۹؛ ۳۰ آبان ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۲۱ نوامبر من: در جلسهٔ دیروز مجلس مکتوب رئیس‌الوزراء که مبنی بر معرفی کابینهٔ ناقصی بود قرائت شد وزیر امور خارجهٔ سابق شغل خود را مجدداً قبول نموده. از ظاهر او همچو مستفاد می‌شد که از حضور در آن جلسه نگران است. بهرحال من یقین دارم به محض اینکه در مسند خود کاملاً مستقر گردید (که او امید دارد امروز خواهد بود) تقدیم ترضیه به سفارت روس خواهد نمود. دولت ایران به من اطلاع می‌دهند که اقدامات برای ممانعت از ثبت اموال ضبطی ۴ روز یا شاید زیادتر طول خواهد کشید بنابراین نمی‌توان ژاندارم را از اموال مزبور فوراً برداشت. من مکرر به دولت ایران تأکید نموده‌ام که هر دقیقه تأخیر در انجام مرام دولت روس احتمال بازگشت قشون روس را ضعیف‌تر می‌نماید.

نمره - ۱۵۹

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۳ نوامبر) سن پترزبورغ ۲۳ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق غرة ذیحجة ۱۳۲۹ [۳۰ آبان ۱۲۹۰] تلگراف ۲۳ نوامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخهٔ ۲۹ نوامبر است.

غروب ۲۳ شهر جاری مسیو نراتوف من را احضار نموده و به من گفت که بموجب تلگراف واصله از مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] هیئت جدید دولت ایران که فقط مرکب از سه نفر وزیر است به او اطلاع داده‌اند که تا ۴ یا ۵ روز دیگر قزاق ایرانی بجای ژاندارم خزانہ منصوب نخواهد شد و تا این تبدیل مجری نشود وزیر امور خارجه مسیو پکلوسکی را برای تقدیم معذرت ملاقات نخواهد نمود.

بالاخره آن جناب اظهار داشت که مستر شوستر باعث توزیع بعضی اوراق ایرانی راجع به واقعه مابه‌النزاع شده بقصد اینکه هیجانی بر علیه روس برانگیخته شود. این روشی است که دولت روس نمی‌تواند تحمل آن را بنماید و پس از مشاوره هیئت وزراء که فردا شب منعقد خواهد شد به مسیو پکلوسکی تعلیمات داده خواهد شد که انفصال مستر شوستر را خواستار شود. پس از آنکه يك همچو تقاضایی بشود برای فشار در اجرای آن تحمل هر مبلغ ضروری را باید کرد. باضافه به مسیو پکلوسکی دستورالعمل داده خواهد شد که فسخ کنترات مستر لکفر را هم خواستار شود و بهمچنین اظهار بدارد که در آتیه اتباع هیچیک از دول معظمه برای خدمات مهمی در ایران نباید انتخاب بشوند و از اتباع هیچیک از دول خارجه بدون مشاوره قبل از وقت با سفارتهای دولتین با این نوع اختیارات نباید به استخدام دولت ایران پذیرفته بشوند. من سعی نمودم که آن جناب را در تأخیر مخایره این تعلیمات متقاعد بنمایم تا عقیده شما را هم در این باب حاصل بنمایم ولی فایده نبخشید.

جارج بچن [بیوکانون]

نمره - ۱۶۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچن [بیوکانون]

وزارت خارجه ۲۳ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق غره ذیحجه ۱۳۲۹ [۳۰ آبان ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف دیروز شما:

باید به دولت روس تأکید بنمایید که در صورتی که دولت ایران به تقاضای روس تمکین نموده نباید بهیچوجه بگذارند قشونی که تا حال وارد به ایران شده جلوتر برود و روابط دیپلماسی (پلتیکی) در طهران باید تجدید بشود و دیگر هیچ قشون به ایران اعزام نشود.

اگر دولت روس با خواهشات فوق موافقت بنماید ما داخل مذاکره با او خواهیم شد که چه تغییراتی در طهران لازم است که تأمینات بهتری برای منافع دولت روس حاصل بشود.

نمره - ۱۶۱

مراسله سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر)
 طهران ۱۲ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیقعده ۱۳۲۹ [۱۹ آبان ۱۲۹۰]
 آقا

چنانچه در تلگراف ۲ نوامبر خودم اطلاع دادم وزیرمختار روس بموجب تعلیمات از دولت متبوعه خودش در همان روز از دولت ایران تقاضا نمود که ژاندارمخزانه از منزل شعاع السلطنه برداشته شود و قزاق ایرانی بجای آنها گماشته شود و وزیر امور خارجه برای اتفافی که پس از تصرف ژاندارمها افتاده بود ترضیه رسمی بخواهد. وزیرمختار روس نیز مراسله دولت ایران را که در باب تقاضای انفصال مسیو پختیانوف [= پاختونوف] نوشته بودند عودت داد و بهمچنین شرحی را که در مقابل جواب مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به مراسله مزبور نگاشته بودند.

در ۵ شهر حال هیئت وزراء جلسه ای تشکیل دادند که در باب جواب تقاضاهای دولت روس شور بنمایند و از قرار معلوم متفقاً به رد نمودن آن رأی قطعی دادند. تقاضاهای مزبور از طرف وزیرمختار شفاهاً شده بود و جوابی هم که در ۶ شهر حال از طرف هیئت دولت داده شد شفاهی بود. سواد جواب شفاهی مزبور را که در سفارت روس روی کاغذ آورده اند لفاً ارسال می‌دارم.

در سواد مزبور ملاحظه خواهید نمود که دولت ایران متمسک به این است که در باب تصرف اموال شعاع السلطنه قبل از وقت به سفارت روس اعلان شده و اطمینان هم داده شده بود که حقوق دولت روس محفوظ خواهد شد. من اذعان دارم که تا این اندازه قول دولت ایران مقرون به صحت است و غیررسمی به سفارت روس اطلاع داده بودند که اموال بعضی از مرتجعین را ضبط خواهند نمود و اطمینان هم داده بودند که هر مطالبه مشروع دولت روس را قبول خواهند نمود ولی بالاختصاص اسم شعاع السلطنه را دولت ایران ذکر ننموده بود و بی شک اگر دولت روس دولت ایران را مسبوق نموده بود که حقوق دولت روس در آن اموال دخیل است بقاعده تر بود و دولت ایران هم بعد از داشتن سابقه البته موعده و ساعت تصرف اموال مزبور را اعلان می‌نمود و در انجام آن با اطلاع و معیت جنرال قنسولگری روس عمل می‌نمود.

دیروز وزیرمختار روس بموجب دستورالعمل از سن پترزبورغ تقاضاهای روس را مکتوباً پیشنهاد نمود و شفاهاً به دولت ایران اخطار نمود که اگر بدون تأخیر این تقاضاها پذیرفته نشود روابط با کابینه حاضر را قطع خواهد نمود و دولت روس اقداماتی را که برای حفظ منافع خود لازم بداند خواهد نمود.

جارج بارکلی

سواد جواب شفاهی دولت ایران به دعاوی دولت روس

در تاریخ ۲ نوامبر

دولت علیه ایران که نهایت اشتیاق را به استقرار روابط و داد کامله با دولت

اعلیحضرت امپراطوری دارد پس از تدقیق و تعمق کامل در تقاضاهای جناب وزیرمختار که مبنی به برداشتن مأمورین از اموال شعاعالسلطنه تبعه یاغی دولت ایران است و تازگی به ضبط آن اقدام شده و نصب نمودن قزاق ایرانی سابقه بجای آنها است و حاضر شدن شخص وزیر امور خارجه در سفارت روس و تقدیم ترضیه برای سوء عملی که میگویند نسبت به صاحبمنصبان جنرال قنسولگری روس شده است جواباً بیانات ذیل را اظهار می‌دارد:

با وجود اینکه کارگذاران [= کارگزاران] دولت ایران احتیاط نموده و قبل از وقت به سفارت دولت روس اعلان نمودند که منافع اتباع روس را حفظ خواهند نمود و باضافه روز بعد از این واقعه حکم دولت ایران را مکرر برای جنرال قنسول روس قرائت نموده و مثل اینکه قنسول مزبور حق دخالتی داشته خواهش نمودند که از طرف اجزای قنسولگری ممانعت یا دخالتی نشود گذشته از اینها نظر به روابط و داد دولت ایران با دولت روس که همیشه نهایت سعی در حسن توجه عامه به این مسئله شده و از طرف دیگر تقاضای جناب وزیرمختار برای تمکین دولت ایران به پیشنهادات شفاهی ایشان با وجود عدم تقصیر مأمورین دولت ایران نه فقط ابهت و مقام دولت را زایل خواهد نمود بلکه مخالف روابط حسنه و یگانگی دولتین هم خواهد بود لهذا برای دولت ایران موافقت با تقاضاهای سابق الذکر غیرممکن است.

چنانچه برای دولت اعلیحضرت امپراطوری سوء تفاهمی حاصل شده باشد و هنوز در حقیقت مسئله تردیدی دارند دولت ایران برای تکمیل روابط حسنه خودش هیئت مفتشهای معین می‌نماید که تحقیقات لازمه به عمل آورده و حقیقت مسئله را کشف بنمایند و رفع هر نوع سوءظنی بشود.

در خاتمه باید اظهار بدارم که دولت ایران نمی‌تواند در اظهار اسف از این حرکت دولت متبوعه جناب وزیرمختار که مراسله دولت ایران را که مبنی به پرتست بضد این واقعه بوده اعاده داده‌اند صرف نظر بنماید.

نمره - ۱۶۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر)

طهران ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱ آذر ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف ۲۲ و ۲۳ شهر حال من:

رئیس کابینه وزارت خارجه دیروز عصر مکتوب خصوصی به من نوشته بجنی بر اینکه بنا به نصیحت دولت انگلیس در باب تمکین به تقاضاهای روس دولت ایران در عمل نمودن بر طبق آن هیچ دفع وقت ننموده به اطمینان اینکه پس از آن قشون روس عودت داده خواهد شد. وزیر امور خارجه هم حاضر شده که تقدیم ترضیه رسمی به سفارت روس بنماید و امروز غروب قزاق ایرانی بجای ژاندارم خزانه در منزل شعاع - السلطنه گماشته خواهد شد. من فوراً خاطر نشان او نمودم که اطمینان بتی داده نشده

است و از مضمون تلگراف ۲۰ شهر حال شما خاطر او را متذکر نمودم و نیز بیان نمودم در صبح ۲۲ نوامبر که عبارت تلگراف شما را به او تبلیغ نموده بودم آن عبارت بالصراحة بیان واقعه در آن روز بوده و بس.

نمره - ۱۶۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر) طهران ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱ آذر ۱۲۹۰] امروز عصر وزیر امور خارجه به سفارت روس رفته و چنانچه از طرف دولت روس تقاضا شده بود به وزیرمختار تقدیم ترضیه رسمی نمود. قزاق ایرانی بجای ژاندارم خزانه در منزل شعاع السلطنه منصوب شد و در سایر املاک او هم امروز عصر منصوب خواهد شد.

بمحض اینکه وزیر امور خارجه تقدیم ترضیه نمود مسیو پکلوسکی [= پاکلوسکی] به آنجناب اطلاع داد که دولت متبوعه او، او را مجاز نموده است که روابط دیپلوماسی را تجدید بنماید ولی او نیز اظهار داشت که بعقیده شخص او دولت روس در تمکین دو فقره تقاضای اساسی کاملاً راضی نخواهد شد.

وزیرمختار مزبور خاطر آن جناب را از تأخیر دولت ایران در حصول استرضای خاطر دولت روس متذکر نمود که نتیجه آن تأخیر این شد که تا حال قشون روس پیاده شده و نیز اظهار نمود که از زمان پیشنهاد تقاضاهای اصلی ما مستر شوستر ترجمه مکتوب جدید خود را که به روزنامه نوشته طبع و بین تمام مردم منتشر نموده و گفت او گمان می کند که دولت روس تقاضاهای دیگری به دولت ایران پیشنهاد خواهد نمود.

نمره - ۱۶۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر) طهران ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ [۱ آذر ۱۲۹۰؛ ۲ ذیحجه ۱۳۲۹] رجوع به جمله آخر تلگراف ۲۳ شما به سر بچنن [بیوکانان] مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به من اطلاع می دهد که دولت متبوعه او نظریات او را در باب وسایل حصول انفصال خزانه دار کل استفسار نموده است. او در ۲۱ نوامبر جواب داده است که گمان نمی کند فشار دیپلوماسی اثری در این موضوع بنماید.

وزیرمختار روس نیز اظهار داشت که اگر دولت روس رأی قطعیش به پیشنهاد تقاضاهای جدیده قرار بگیرد و قشون خود را برای اجرای آن دعاوی نگاه بدارد بعقیده او روابط بین روس و ایران براساس بهتری مستقر خواهد گردید.

رأی قطعی دولت روس در باب مستر شوستر بهرچه قرار بگیرد اولی آن است که

حضور قشون را مفتنم شمرده دولت ایران را مجبور بنمایند که معاهده بین انگلیس و روس را که سابقاً بسته شده رسماً بشناسد.
من گمان می‌کنم در صورتی که قشون برای حصول تمکین به تقاضاهای عدیده معینی به کار برده بشود البته این پیشنهاد منظوره همکار روسی من مرجح است.

نمره - ۱۶۵

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر)
من پترزبورغ ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱ آذر ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف ۲۳ نوامبر من:

امروز شرح خصوصی به مسیو نراتوف نوشتم که در باب پیشنهاد دولت روس در خصوص اینکه دولت ایران برای استخدام گرفتن اتباع خارجه باید تعهدی بنماید ممکن است امعان نظر دولت انگلیس هم دخیل باشد. بنابراین از او خواهش نموده‌ام که عنوان نمودن این تقاضا را به تأخیر بیندازد تا من نظریات شما را در این باب کسب نموده و به او تبلیغ بنمایم.

نمره - ۱۶۶

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۴ نوامبر)
سن پترزبورغ ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ [۱ آذر ۱۲۹۰؛ ۲ ذیحجه ۱۳۲۹]
شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۲۹ نوامبر در ۲۴ مخابره شده.

بمحض وصول تلگراف ۲۳ شهر حال شما مجدداً به مسیو نراتوف پیش‌تر نرفتن قشون را تأکید نمودم و به آنجناب خاطر نشان نمودم که شما از عودت فوری ننمودن قشون پس از تمکین ایران به تقاضاهای دولت روس خیلی نگران هستید. به اضافه اظهار نمودم که امیدوارم دولت امپراطوری اقدام دیگری نخواهند نمود که در انعقاد مجلس ملی روز دوشنبه آینده زحمت شما را در استیضاحات پارلمان راجع به امورات خارجه زیاد بنمایند.

مسیو نراتوف اظهار داشت که در هیئت وزراء اصرار خواهد نمود که عجالاً قشون در رشت بماند ولی نمی‌تواند به من اطمینان بدهد که از آنجا جلوتر نخواهند رفت چون اگر این اطمینان را بدهد دولت ایران هرگز تمکین نخواهد نمود.

در باب تجدید روابط دیپلوماسی به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] تعلیمات داده خواهد شد که وقتی که وزیر امور خارجه ایران از عزم ملاقات خودش برای تقدیم ترضیه اطلاع داد، به او اخطار بنماید که تقاضاهای دیگر هم هست که عنقریب پیشنهاد خواهد شد و اگر با وجود این اخطار تقدیم ترضیه به عمل آمد آن وقت روابط دیپلوماسی تجدید خواهد شد.

مسیو نراتوف گفت چون جلسه هیئت وزراء ۲۴ ساعت عقب افتاده از بابت دعاوی جدیدی که دیروز در موضوع آن مذاکره نموده نمی‌تواند تصریح قاطعی بنماید. بهر صورت تقاضاهای مزبور بعقیده او راجع خواهد بود به انفصال مستر شوستر و اشتغال اتباع خارجه به خدمات عمده در ادارات دولت ایران و بطریق مصلحانه، قطع و فصل شدن تمام مسائلی که موضوع بحث شده و ناقص مانده. مسئله تعیین مستر لکفر درجه دوم است ولی خوب است این موقع مغتنم شمرده شود و شناختن معاهده روس و انگلیس هم حاصل بشود و يك مسئله دیگری هم که بیشتر جزو مرام است و مطالبه‌ای نیست پیشنهاد تشکیل مجلس سنا است.

من به آن جناب تأکید بلیغ نمودم که تعداد این تقاضاها را به اقل درجه محدود بنماید و تصریح نمودم که من نمی‌دانم تا چه حد وزیر امور خارجه انگلیس در باب اظهار سفارت انگلیس راجع به استخدام اتباع خارجه موافقت خواهد نمود چونکه این تقاضاها در واقع بطریق التیماتم مطالبه خواهد شد و ممکن است که به قوه جبریه بموقع اجراء گذارده شود.

باضافه اظهار نمودم که بعقیده من در باب همین مطالبه شناختن معاهده روس و انگلیس که صلاحیت را در آن می‌بینید ممکن است مخالفتی باشد.

آن جناب اذعان نمود که این فقره ممکن است برای دولت انگلیس خوش آیند نباشد و اظهار داشت که او سعی خواهد نمود ترتیبی برای عنوان این مسئله اتخاذ بشود که مشهود بدارد دولت روس بالنفسه این تقاضا را می‌نماید.

در جواب بعضی ایرادات من آن جناب به من اطمینان داد که او در باب تصفیة فوری تمام مسائل معوقه اصرار نخواهد نمود و قشون در ایران متوقف نخواهد شد تا اینطور مسائل بکلی فیصل پذیر شود و دولت روس در موضوع این نوع دعاوی بهمین درجه اقتناع خواهد شد که در باب تصفیة آنها بنحو مصلحانه‌ای قول صریح داده بشود.

جارج بچن [بیوکانان]

نمره - ۱۶۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱ آذر ۱۲۹۰]

راجع به تلگراف دیروز شما:

دولت انگلیس مخالفت با ترتیب تقاضاهای منظوره دولت روس را برای خود غیرممکن می‌داند.

با وجود این از جمله واجبات است که بمحض موافقت دولت ایران با دو فقره تقاضاهای اصلی روس قشون روس از جلورفتن بازداشته بشود و از باب دعاوی جدیدی روس باید اینقدر مهلت داده بشود که بواسطه فشار دیپلوماسی در طهران از قبول آنها اطمینان حاصل بشود. البته پیشنهاد تقاضاهای اضافه روس در طهران باید

قبل از آنکه دولت انگلیس بتواند کاری در آنجا بکند واقع بشود.

من این را تعهد شده می‌دانم که به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] تعلیمات داده خواهد شد که بمحض موافقت دولت ایران با دو فقره تقاضاهای اساسی دولت روس روابط دیپلوماسی را تجدید بنماید و پس از آنکه این عمل مجری شد معیت نماینده دولت انگلیس در طهران با مسیو پکلوسکی برای عملیات امکان‌پذیر خواهد بود.

نمره - ۱۶۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچن [بیوکانون]

وزارت خارجه ۲۴ نوامبر ۱۹۱۱ [۱ آذر ۱۲۹۰؛ ۲ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

استخدام اتباع خارجه در ایران

من مغایرتی در تقویت نمودن خودمان با این تقاضای دولت روس تصور نمی‌کنم (به تلگراف امروز خودتان مراجعه نمایید) چون ظاهراً آن با ترتیبی که تا حال هم متداول بوده چندان متباین نیست.

من بدایتاً تصور می‌کنم که بهر جهت دولت روس در پیشنهاد تقاضاها بالشخصه اقدام بنماید و مسئولیت آن را بالنفسه بعهده بگیرد.

نمره - ۱۶۹

تلگراف سر بچن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۶ نوامبر)

سن پترزبورغ ۲۶ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۳ آذر ۱۲۹۰]

دیروز شارژدافر ایران به ملاقات من آمده و از من سؤال نمود که تقاضاهای دیگر دولت روس که در صدد پیشنهاد نمودن است از چه قرار است. او اظهار نمود بعد از مذاکره سر جارج بارکلی با دولت متبوعه خودش دولت انگلیس اظهار امیدواری نموده بودند که پس از تمکین به دو فقره تقاضاهای اساسی روس قشون عودت داده خواهد شد.

در این فقره من جواب دادم که اگر دولت ایران فوراً با تقاضاها موافقت نموده بود و صبر نکرده بود تا قشون وارد به خاک ایران بشود حکم به رجعت آنها می‌شد. من به معزی‌الیه اطلاع دادم که معهود است جلسه هیئت وزراء امشب تشکیل بشود و بعد از آن تقاضاهای اضافی پیشنهاد بشود و من نیز اظهار داشتم که لایحه طبع نمودن مستر شوستر و توزیع نمودن آن خیلی دولت روس را متغیر نموده.

مشارالیه سؤال نمود آیا دولت روس انفصال مستر شوستر را تقاضا خواهد نمود؟ من جواب دادم احتمال يك همچو تقاضایی می‌رود و نیز اظهار داشتم که بعقیده من برای دولت ایران تجدید استقرار روابط حسنه با روس خیلی اولی‌تر از آن است که شوستر را در استخدام خود نگاه بدارند و مسئولیت عمده اخلال مابین دولتین بعهده

مستر شوستر وارد است.

نمره - ۱۷۰

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۶ نوامبر)

سن پترزبورغ ۲ نوامبر ۱۹۱۱ [۳ آذر ۱۲۹۰؛ ۴ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

تلگراف مزبور حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۲۹ نوامبر است.

بمحض وصول هر دو تلگراف مورخه ۲۴ شهر حال شما من مجدداً لزوم ساکن شدن قشون در رشت را تأکید نمودم خصوصاً حالا که به دو فقره تقاضای اساسی تمکین شده و روابط دیپلوماسی مجدداً مستقر گردیده و نماینده‌های دولتین را قادر می‌نماید که متفقاً کار بکنند. من نگرانی را که شما از قصد دولت روس در ابقاء قشون حاصل نموده‌اید مخفی ننمودم و تأکید نمودم که آن جناب مطالبه ۱۵۰۰۰۰۰ منات خسارت قشون‌کشی را که همان حین به من اظهار داشته بود موقوف بدارد. من نیز به آن جناب گفتم که هر نوع تقاضایی دولت روس در باب مستخدمین خارجه بخواهد پیشنهاد بنماید باید در وهله اول به مسئولیت خودش باشد.

مسیو نراتوف اظهار داشت خود او هم قصد دارد که پنج شش روز مهلت به دولت ایران بدهد، ولی در موضوع خسارت قشون‌کشی گفت که تأدیه آن اثر معتنابیهی خواهد داشت و باعث این می‌شود که دولت ایران من بعد جسارت به مداخلات با سلاح در واقعات ننماید.

مسیو نراتوف تکرار در تأمین‌دادن خود نمود که اشغال هیچ نقطه دیگر از خاک ایران در نظر نیست و یادداشت جوف را به من داده گفت که ترتیب وضع روس کاملاً در آن مصرح است.

جارج بچنن [بیوکانان]

ترجمه یادداشت مسیو نراتوف به سر بچنن [بیوکانان]

به تاریخ ۲۵ نوامبر ۱۹۱۱ [۲ آذر ۱۲۹۰؛ ۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

مناقشه حاضر بین روس و ایران که علت اصلی آن بروز واقعه در موقع ضبط اموال شاهزاده شعاع‌السلطنه بوده متضمن امتداد يك رشته حوادث است که باعث بروز نگرانی دولت روس شده و سبب عمده این رنجش سبک رفتار معاندت‌آمیز دسته تندروهای ایران و روش مخالفت‌آمیز مستر مرگان شوستر است. مستر شوستر حتی از بدو ورود خودش به ایران با این همه منافی که دولت روس در ایران دارد از منظور داشتن یکی از دعاوی مشروع آن امتناع نموده.

مجاهدات مستر شوستر در مداخله به اموراتی که در دست مدیران بلجیکی گمرک ایران است برای فسخ قرارداد مابین بانک روس و دولت ایران و لجاجت او در امتناع از تعیین نمودن استکس برای ژاندارمری خزانه و انتخاب مستر لکفر و غیره برای

روش معاند این شخص خارجه نسبت به روس دلایل کافی است ولی واقعه اخیر که مستر شوستر به ژاندارم خودش حکم نموده بود و يك عمل مهیج بینی نسبت به جنرال قنصولگری روس بود رشته صبر را از کف دولت روس ساقط نموده و دولت روس خود را محق دانست که در مقابل این روشها متغیر بشود و مجبور شد که بدو متارکه آن عمل را مطالبه نموده و همینکه به آن تمکین نمودند متوسل به اقدامات مجدانه بشود.

مجدداً در همین تازگیها مستر شوستر عملی نموده که از يك نفر مستخدم رسمی يك دولتی مستبعد است و آن طبع نمودن مکتوب بر علیه روس و انگلیس در جریده تایمز است و بالاتر از همه به ایرانی ترجمه نمودن آن مکتوب و الحاق نمودن شرح مبسوطی به آن و منتشر نمودن در ایران به قصد برانگیختن ایرانیان به مخالفت روس است.

مقصودی که دولت روس در نظر دارد استقرار روابط معنوی و مستدامی با دولت ایران است و بر طرف نمودن بانیان مخالفت که برای تشدید و دوام روابط و داد بین دولتین مضر هستند. برای این قصد است که دولت روس در صدد پیشنهاد نمودن تقاضاهای جدید است.

با روش اعمالی که عجالتاً در ایران تعقیب می شود دولت روس فقط دفاع از منافع مشروع خودش را در آن مملکت در منطقه ای که بموجب معاهده ۱۹۰۷ به او تفویض شده می نماید. عملیات روس بهیچوجه مخالف مواد معاهده مزبور نیست چون در صدد تعقیب مقاصدی که باعث اضمحلال استقلال ایران باشد نیست. با اضافه دولت روس بالصراحة اظهار می دارد که اقدامات قشونی خودش در خاک ایران بکلی عمل سطحی است و بهیچوجه قصد ندارد که اصول قرارداد جاریه بین انگلیس و روس را در باب ایران نقض بنماید.

خلاصه عللی که باعث بروز تقاضاهای

اولی دولت روس شده

مسئله ضبط اموال شعاع السلطنه را که نمایندگان روس در طهران بهیچوجه بصد اساس آن پروتست نمودند کنار گذارده. اولاً سبک روشی که ژاندارمهای خزانه بموجب حکم مستر شوستر خزانه دار کل رئیس خودشان در اقدام به این امر اتخاذ نمودند باید مطمح نظر بشود که باعث رنجش و نگرانی دولت امپراطوری گردید و ثانیاً این حرکت دولت ایران که رفتار مستخدمین خودشان را پسندیده و مسئولیت را بعهده صاحب منصبان روسی وارد نمودند.

واضح است که دولت امپراطوری بالنفسه می تواند تشخیص اعمال نمایندگان خود را در آن موقع بدهد و پس از تحقیقات عمیقه دولت امپراطوری چنین نتیجه گرفته که عملیات مزبور بر طبق حقوق دولت روس و ترتیبات محلی بوده. از طرف دیگر کابینه سن پترزبورغ ملتفت شدند که سبک رفتار خزانه دار کل و کارکنان او در این مسئله

بالصراحة به معاندد و مخالفت صاحب‌منصبان روس بوده.

در این موضوع اهمیت مخصوص باید تعلق داده بشود بموجب شرح ذیل:

- (۱) تصرف مجدد منزل شعاع‌السلطنه بقوه جبریه قبل از ختم شدن مذاکره بین جنرال‌قنسول روس و نماینده مستر شوستر.
- (۲) اعزام يك استعداد متجاوز از ۱۰۰ نفر ژاندارم بقصد فوق مثل اینکه احتمال وقوع نزاع مابین این استعداد و استعداد قنسولگری را مستر شوستر پیش‌بینی نموده باشد.
- (۳) نکته عمده این واقعه جسارت ژاندارمهای ایرانی است که تفنگهای خود را به طرف صاحب‌منصبان جنرال‌قنسولگری به قصد شلیک نمودن قراول رفته بودند.
- (۴) برخلاف تمام قواعد دو طرفه مراسله دولت ایران راجع به تقاضای انفصال جنرال‌قنسول روس و یکی از صاحب‌منصبان مادون او است با وجود اینکه مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] در جواب یادداشت اولی شفاهاً اظهار داشته بود این تقاضا را بی‌معنی فرض می‌کند.
- (۵) این حرکت مشابه عمل اولی مستر شوستر باید محسوب بشود که بیش از پیش باعث رنجش دولت روس شد.
- (۶) اثر نامطبوعی که از سوء رفتار مأمورین دولت ایران به ابهت دولت روس حتی در طهران وارد شده و اثری است که بر عموم روسیان مقیم طهران محسوس گردیده.

عللی که باعث لزوم پیشنهاد تقاضاهای جدید

دولت روس به دولت ایران شده

- (۱) قصور دولت ایران در دادن جواب یادداشتی که حاوی تقاضاهای اولیه بوده بفاصله مدت قلیلی که در واقع دولت روس را مجبور به اعزام قشون به ایران نمود.
- (۲) توضیحاتی که برای ندادن جواب داده بودند و علت را وجود نداشتن کابینه قرار داده بودند نمی‌توان پذیرفت نظر به اینکه وزرای سابق چند روز بعد از ارسال یادداشت استعفاء داده بودند و به ما مشهور شده که استعفای آنها به قصد دفع‌الوقت از تمکین به تقاضاهای روس بوده.
- (۳) نکته عمده - مکتوب مستر شوستر به جریده **تایمز** که مبنی به روایات کاذبه و تهمت‌های جعلی نسبت به دولت روس بوده و بالاتر از همه توزیع ترجمه آن به زبان ایرانی با الحاقات جدیده بین اهالی ایران که غرض بین این عمل به هیجان آوردن ایرانیان به ضد روس بوده.
- (۴) دولت روس مایل است روابط معنوی دائمی با دولت ایران مستقر بدارد لهذا لازم می‌داند تأمینات واقعی از دولت ایران برای برطرف نمودن عناصر متضاد که برای استقرار روابط و داد مابین دولتین مضرند حاصل بنماید.

نمره - ۱۷۱

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۶ نوامبر)
سن پترزبورگ ۲۶ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۳ آذر ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف سابق امروز خودم:

الان مکتوب خصوصی از مسیو نراتوف به من رسیده مبنی بر اینکه دیروز در جلسه
هیئت وزراء رأی قطعی داده شد که تقاضاهای ذیل در طهران پیشنهاد بشود:

(۱) هم مستر شوستر هم مستر لکفر باید منفصل بشوند و دولت ایران نوشته‌ای
به موجب دعوی نمره ۲ بسپارد که شامل تمام مستخدمین خارجه که مستر شوستر
سابقاً معین نموده باشد. (به این معنی که هر چند نفری را که مستر شوستر کنترات
نموده اگر دولتین تصویب نمایند کنتراتشان باطل بشود).

(۲) دولت ایران باید نوشته‌ای بسپارد که قبل از پذیرفتن اتباع خارجه هر دولتی
به استخدام خود، رضایت سفارت دولتین روس و انگلیس را حاصل بنماید.

(۳) مصارف اعزام قشون حاضره را دولت ایران باید بپردازد.
دعاوی فوق روز ۲۸ شهر حال بطرز التیماتوم در طهران پیشنهاد خواهد شد و
مدت مهلت برای قبول آن فقط ۵۸ ساعت خواهد بود. در عرض مدت مهلت قشون
روس از رشت حرکت داده نخواهد شد.

در زمان سابق وقتی که قشون روس در سنه ۱۹۰۹ به قزوین اعزام شده بود
مسیو ایسولسکی به این عقیده بود که برای دولت روس غیرممکن است که متصل
قشون خود را در ایران پیش و پس بفرستد و به این واسطه خود را آلت استهزاء قرار
بدهد در این موقع هم بکلی همان عقیده تعقیب می‌شود.

نمره - ۱۷۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۷ نوامبر)

طهران ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۴ آذر ۱۲۹۰]

تلگراف ذیل را به تاریخ ۲۶ نوامبر ویس قنسول انگلیس از رشت مخابره نموده:
تعداد معین قشون روس در رشت

قزاق ۲۰۰ نفر - سرباز ۷۸۰ نفر و ۷ عراده توپ.

۲۵ نوامبر ۲۴۰ توپخانه و قورخانه و ملزومات وارد شدند.

با کشتی پستی دیروز تعدادی ۱ سرباز و با کشتی مخصوص تعدادی ۲ سوار وارد

انزلی شدند. تعداد آنها معین نیست؛ افواه است ۱۱۰۰ نفر ولی محتمل است این اغراق
باشد.

نمره - ۱۷۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۸ نوامبر)
 طهران ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ [۴ آذر ۱۲۹۰؛ ۵ ذیحجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۱۴ نوامبر من در باب سوار هندی:
 قسمت دوم سوار امروز بدون آسیب وارد شیراز شدند.

نمره - ۱۷۴

تلگرام سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۷ نوامبر)
 طهران ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۴ آذر ۱۲۹۰]
 قشون روس در ایران
 ویس قنسول انگلیس از رشت اطلاع می‌دهد که ۷۰۰ نفر سرباز و توپچی و ۱۰۰
 نفر قزاق روز جمعه و شنبه وارد انزلی شدند نه ۱۱۰۰ نفر که سابقاً اطلاع داده بود
 (بموجب تلگراف امروز صبح من).

نمره - ۱۷۵

تلگراف سر بچن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۷ نوامبر)
 سن پترزبورگ ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۴ آذر ۱۲۹۰]
 (تلگراف ۲۷ نوامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۲۹ نوامبر است.)
 در ضمن مذاکراهی که در ۲۷ شهر حال با کفیل وزارت امور خارجه نمودم به
 آنجناب اظهار داشتم از مدت مهلت خیلی که به دولت ایران برای جواب التیماتوم داده
 شده خیلی نگرانم و اصرار نمودم همینکه قشون به قزوین رسید يك مدت دیگری به آن
 مهلت اضافه بشود.
 جناب معظم له جواب داد که برای اقناع افکار عامه در روسیه هیئت وزراء رأی
 داده‌اند که این التیماتم ثانوی سخت‌تر از التیماتم اولی باشد. بعلاوه التیماتم تا ۲۸
 پیشنهاد نخواهد شد و چون بواسطه اطلاعی که مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] در ۲۴
 شهر حال در باب تقاضای انفصال مستر شوستر به وزیر امور خارجه داده دولت ایران
 مقدماً از مفاد التیماتم مسبوق شده لهذا از آن تاریخ تا حال مدت کافی وقت برای
 تعمق در این مسئله داشته‌اند. آن جناب نیز بیان نمود که تقاضاهای جدید خیلی ملایم
 است و مخصوصاً مسائلی است که با واقعه سابق که باعث پیشنهاد التیماتم اولی شده
 بود اتصال دارد.

در جواب استعلامی که من از آن جناب در باب قسمت اخیر تقاضای اول نمودم
 اظهار داشت که آن راجع به ده نفر مستخدم آمریکایی است که کنترات آنها را مجلس
 تصویب نموده ولی سایر مستخدمین خارجه که مشغول به خدمت دولت ایران هستند

بسته به رأی مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] است که اقدامی در باب آنها هم لازم باشد یا خیر. و نیز تصریح نمود که اگر دولت ایران تقاضاهای دولت روس را قبل از وارد شدن قشون به قزوین قبول نکند بعقیده من قشون باید چند روزی در قزوین مکث نموده بعد عازم طهران بشوند.

من گفتم امیدوارم که اگر کار به اشغال پایتخت هم منجر بشود دیگر به تقاضاهای روس افزوده نشود و آن جناب من باب اطمینان جواب داد که در صورت واقع شدن همچو امری منتهی تقاضای دیگری که بشود مطالبه وجه خسارت زیادتری خواهد بود. جارج بچنن [بینوکانان]

نمره - ۱۷۶

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ [۴ آذر ۱۲۹۰؛ ۵ ذی حجه ۱۳۲۹]

آقا

روز ۲۲ شهر حال وزیرمختار ایران به وزارت خارجه آمده و اطلاع داد که حکم برای تخلیه نمودن ژاندارم خزانه شعاع السلطنه صادر شده و پس از معرفی کابینه به مجلس در ۲۲ تقدیم ترضیه مطلوبه به وزیرمختار روس خواهد شد. معزیه الیه اظهار کمال امیدواری نمود که دولت انگلیس البته مراتب را به دولت روس اطلاع داده و بازگشت قشون روس را که ۲۵۰ نفر از آنها در ۲۱ وارد انزلی شده اند خواستار خواهند شد.

مشارالیه اظهار داشت که چون بعد از ملاقات خودش با وزیر امور خارجه به دولت ایران اطمینان داده است که پس از تقدیم ترضیه هر چیز بنحو دلخواه ختم خواهد شد گمان می کند حالا مقام شخصی او در ترضیه باشد. مستر ملت مشارالیه را متذکر نمود که وزیر امور خارجه هیچ تعهدی در این موضوع ننموده (و حقیقتاً نمی توانسته هم بنماید) او هم اذعان نمود ولی اظهار داشت که به وزیر امور خارجه گفته بودم که اگر به تقاضاها تمکین بشود و با وجود آن قشون پیش برود دولت متبوعه من به وضع بسیار مهمی دچار خواهد شد.

بنابراین او اظهار امیدواری نموده بود که وزیر امور خارجه بمنزله واسطه عمل بنماید. من هم گفته بودم که نمی توانم این کار را بکنم ولی نصیحتاً گفته بودم به تقاضاها فوراً تمکین بنمایند چون باعث تسهیل امر خواهد شد. وزیرمختار ایران سؤال نمود آیا دولت روس جواب تلگراف ۲۰ نوامبر وزیر امور خارجه را داده است؟ مستر ملت جواب داد که هنوز جواب قطعی داده نشده.

وزیرمختار مزبور اصرار نمود که ما مذاکره و مبالغه دیگری هم با دولت روس بنماییم.

ای. گری

نمره - ۱۷۷

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۷ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۴ آذر ۱۲۹۰]

آقا

در ۲۳ شهر جاری وزیرمختار ایران به وزارت خارجه آمده و از مستر ملت سؤال نمود که آیا دولت انگلیس از بابت بازگشت قشون روس چیزی شنیده‌اند یا خیر؟ مستر ملت جواب داد خیر و دولت انگلیس هنوز خبر قطعی ندارد که دولت روس چه خواهد کرد. باضافه دولت انگلیس هنوز هم مسموع ننموده که دولت ایران به تقاضاهای روس تمکین نموده باشد.

ادوارد گری

نمره - ۱۷۸

مراسله سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۸ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۵ آذر ۱۲۹۰]

آقا

وزیرمختار ایران امروز به وزارت خارجه آمده و از سر نیکلسن استفسار نمود که آیا دولت انگلیس اطلاعی از این بابت دارند که با وجود تمکین دولت ایران به دو فقره تقاضای اساسی دولت روس باز قصد پیشنهاد تقاضای دیگری داشته باشند؟ چون سر نیکلسن پیشگویی تقاضاهای منظوره روس را خوش‌آیند ندید فقط گفت که گمان می‌کند این مسئله موضوع بحث هیئت وزرای روس است و بی‌شک بهمین زودیمپا از روشی که آنها اتخاذ خواهند نمود مستحضر خواهیم شد. میرزا مهدی‌خان اظہارداشت دولت ایران مایل است که با نصیحت دولت انگلیس دلالت بشود. سر نیکلسن به مشارالیه خاطر نشان نمود که چنانچه وزیر امور خارجه به مشارالیه گفته است برای دولت انگلیس مشکل است که مداخله بین روس و ایران بنماید. میرزا مهدی‌خان جواب داد که یحتمل وزیر امور خارجه راضی بشود که به وزیرمختار انگلیس در طهران دستورالعمل بدهد که با وزیر امور خارجه ایران مشورت بنماید. سر نیکلسن وعده نمود که در این موضوع با وزیر امور خارجه مذاکره بنماید.

ادوارد گری

www.adabestanekave.com

نمره - ۱۷۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]
وزارت خارجه ۲۸ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۵ آذر ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف ۲۷ نوامبر شما:

وزیرمختار ایران مقیم اینجا درخواست نصیحت ما را نموده و خواهش نموده به وزیرمختار انگلیس در طهران تعلیمات داده بشود که با وزیر امور خارجه ایران مشورت بنماید. من حاضر من نفوذ خودم را در ترغیب دولت ایران برای تمکین به تقاضاهای روس بکار ببرم در صورتی که بموجب تلگراف ۲۶ نوامبر شما دولت روس هم حاضر باشد ولی لازم است که بیشتر مهلت داده بشود. در اینجا در جواب بحرانهای راجع به اعمال سخیف و نامطبوع روس نسبت به ایران من توضیحات از وضع روس داده ام ولی طبیعتاً احساسات سخت در تزايد است و قصور دولت روس در ممانعت از عودت شاه مخلوع و مداومت او در تضعیف دولت ایران اثرات سوء در اذهان نموده که منجر به پاره‌ای تصورات و توضیحات خواهد شد. دولت انگلیس امیدوار بود که پس از تمکین دولت ایران به دو فقره تقاضاهای اساسی روس قشون دولت روس عودت خواهند نمود و اگر حالا قشون مزبور از رشت تجاوز بکند یا واقعاً به طهران برود باعث نگرانی کلی دولت انگلیس خواهد شد. باضافه دولت انگلیس ترتیب را به این اندازه مشکل نمی‌بیند که پیشنهاد يك همچو التیماتی در عرض يك همچو مدت کمی قطعاً لازم باشد.

شما باید اصرار بلیغ بنمایید که تقاضاهای روس بدون تعیین مدت پیشنهاد بشود و فقط مشروط به بازگشت قشون باشد که اگر تأخیری در تمکین به تقاضاهای مزبور مرئی بشود آن وقت دولت روس موافقت ما را بخواهد که متفقاً تدقیق بنماییم که چه تغییراتی در طهران برای حفظ منافع روس لازم است. بیانات علنی من در اینجا بالصراحة مشهود داشته که تا چه اندازه ما تزییع نشدن منافع روس را منظور داریم. شما باید شرح فوق را به اشد طریق هم به رئیس‌الوزراء هم به کفیل وزارت امور خارجه اظهار بنمایید.

نمره - ۱۸۰

مراسله سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]
وزارت خارجه ۲۸ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۵ آذر ۱۲۹۰]
آقا

من امروز با سفیرکبیر روس با کمال تشدد در باب احتمالات آتیه در ایران مذاکره نمودم. من تصریح نمودم که اگرچه مناقشه بین روس و ایران بطریق مستقیم به ما هیچ‌مدخلیتی ندارد ولی نتایج اعمال روس ممکن است خیلی اهمیت حاصل بنماید. من گفتم خواه مندرجات در مکتوب منتشره مستر شوستر صدق باشد خواه کذب کلیتاً

وقتی این روش را مأمور رسمی يك دولتی نسبت به دولت دیگری بطریق متضاد تعقیب بنماید البته غلط است ولی تعقیب همچو عملی به ندرت باعث لزوم اشغال طهران خواهد شد. پس از آن تمام عبارات مندرجه در تلگراف امروز به شما را مذاکره نمودم. سفیرکبیر روس اظهار نمود که افکار روسیان بسیار مهیج شده و او همچو احساس می نماید که باید يك قرار صحیحی با دولت ایران داده شود. ولی سفیر مزبور هیچیک از عنوانات من را نفی ننمود.

ادوارد گری

نمره - ۱۸۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۷ نوامبر)
 طهران ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۶ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگرافات ۲۲ و ۲۴ نوامبر من:

در جواب یادداشت من مراسله ای از دولت ایران به من رسیده که اظهار امتنان از حسن مساعدت دولت انگلیس نموده اند. در مراسله مذکور مسطور است که بموجب نصیحت مشفقانه دولت انگلیس و به اطمینان اینکه قشون روس عودت داده خواهد شد دولت ایران بدون دفع وقت به تقاضاهای دولت روس کاملاً تمکین نمود. قشونی که قبل از یادداشت مزبور من وارد شده بود عودت داده نشده و همه روزه هم قشون در انزلی پیاده می شود و عده استعداد در رشت حالا تقریباً به ۲۰۰۰ نفر رسیده. دولت ایران در خاتمه مراسله خود اظهار می نمایند امیدواریم که دولت انگلیس در بذل مساعدت خود در انجام مندرجات یادداشت من مداومت خواهند نمود (غرض آنها عبارت مسطوره در یادداشت من است که تعیین اقدام عمده ای که دولت ایران در موضوع مرام دولت روس باید بنماید شده بود).

نمره - ۱۸۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲۹ نوامبر)
 (تلگراف ۲۹ نوامبر حاوی شرح مختصر مکتوب
 ذیل مورخه غره دسامبر است)

طهران ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۶ آذر ۱۲۹۰]
 آقا

با کمال احترام ترجمه التیماتم روس را که ظهر ۲۹ شهر حال وزیرمختار روس به دولت ایران پیشنهاد نموده لفا ارسال می دارم.

جارج بارکلی

ضمیمه نمره ۱۸۲

سواد مراسله مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به وثوق الدوله

طهران ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ [۶ آذر ۱۲۹۰؛ ۷ ذی حجه ۱۳۲۹]

جنابا

در ملاقات ما روز جمعه ۲۴ شهر حال افتخار داشتم که خاطر محترم را متوجه به علی بنمایم که باعث پیشنهاد بعضی دعاوی دیگر از طرف دولت اعلیحضرت امپراطوری خواهد شد و در این موضوع منتظر تعلیمات ثانوی از دولت متبوعه خودم بودم که الحال به من رسیده است. اکنون با کمال احترام از طرف دولت اعلیحضرت امپراطوری تقاضاهای ذیل را پیشنهاد می‌نمایم:

اول - انفصال مستر شوستر و مستر لکفر و ترتیب اشخاص دیگری که مستر شوستر برای استخدام دولت ایران دعوت نموده در تحت شرایط ماده دوم این دعویات خواهد بود.

دوم - دولت ایران باید تعهد بنماید که بدون حصول رضایت قبل از وقت سفارتین روس و انگلیس هیچیک از اتباع خارجه را به استخدام خود نباید بپذیرد.

سوم - دولت ایران باید مصارف این قشون‌کشی حالیه دولت روس به ایران را بپردازد. تعیین مبلغ این مصارف و ترتیب تأدیه آن به دولت روس بعد از وصول جواب دولت ایران مقرر خواهد شد.

من وظیفه خود می‌دانم توضیح بنمایم که سبب اصلی این اقدامات اولاً لزوم حتمی دریافت خسارت قشون‌کشی است که دولت اعلیحضرت امپراطوری مجبور به وارد نمودن آن به ایران شده و اعمال مفرضانه جدید مستر شوستر نسبت به دولت روس است و بعلاوه اشتیاق صمیمانه دولت روس در برطرف نمودن مبدأ عمده اختلافات حادثه است که برای آتیه تاسیس بنیادی بنماید که دولتین روابط و داد را مستحکم بر آن بنا بنمایند و تمام مسائل و دعاوی معوقه دولت روس بنحو مرضی و با جد وافی قطع و فصل بشود. باضافه بر من لازم است به جنابعالی اخطار بنمایم که دولت اعلیحضرت امپراطوری برای انجام این تقاضاها بیش از ۴۸ ساعت نمی‌تواند صبر بنماید و در عرض این مدت قشون روس در رشت توقف خواهد نمود ولی اگر قبل از انقضای مدت مزبور جواب داده نشود یا جواب غیرمرضی داده شود قشون پیش خواهد آمد و مسلماً پیش‌آمدن قشون باعث اضافه‌شدن مبلغ خسارتی که دولت ایران باید به دولت روس بپردازد خواهد شد.

پکلوسکی گزیل

نمره - ۱۸۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری واصله در ۲۹ نوامبر
 طهران ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۶ آذر ۱۲۹۰]
 راجع به تلگراف سابق امروز من:

در التیماتم هیچ ذکری از وعده بازگشت قشون پس از تمکین به تقاضاها نشده.
 وزیر امور خارجه رئیس کابینه خود را فرستاده و مجدداً درخواست مساعدت ما
 را نموده که یا قدری تسهیل تقاضاها را حاصل نمایم یا بهرحال تطویل مدت مهلت
 را بدست بیاوریم. تقاضاهای مزبور بکلی غفلتاً به دولت ایران پیشنهاد شده و مدت
 مهلتی که معین شده آنقدر فرصت به آنها نمی‌دهد که تعمقی در آن بنمایند. او
 درخواست نصیحت از من نمود. من جواب دادم که من تعلیماتی در این باب ندارم ولی
 بعقیده شخصی خودم تمکین بدون تأخیر دولت ایران را اولی می‌دانم.

نمره - ۱۸۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]

وزارت خارجه ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۶ آذر ۱۲۹۰]

وزیرمختار ایران مجدداً درخواست نصیحت من را نموده و من به او گفتم که تا
 مستحضر نشوم که تقاضاهای روس عیناً چطور پیشنهاد شده نمی‌توانم قطعاً چیزی
 بگویم فقط می‌توانم بطور حتم و یقین بگویم که تمکین باعث بازگشت قشون روس
 خواهد شد.

مختصراً من به او اظهار قطعی نمودم که مستر شوستر مسائل را غیرممکن می‌کند.
 واضح است که دولت ایران نمی‌تواند تأدیة خسارتی بنماید و من معتقدم که اگر سایر
 مطالب فیصل بشود قشون روس توقف نخواهد کرد تا مبلغ خسارت بالتمام پرداخته
 شود. اگر بنا بشود دولت ایران قبل از يك استقراضی این خسارت را بپردازد اسباب
 یأس هر نوع پیشرفتی در طرق جنوب خواهد بود و باین واسطه ضرر تجارتی دولت
 انگلیس خیلی زیادتر خواهد شد.

لازم است من شرح تقاضاهای روس را بدانم که آیا می‌توان قطعاً گفت که تمکین
 به آن اسباب بازگشت قشون خواهد شد یا نه؟

وزیرمختار ایران اظهار می‌دارد که او شایق نصیحت است که بداند کابینه جدید
 ایران کلیتاً چه نوع باید رفتار بنماید که باعث حصول روابط و داد با دولت روس
 بشود و وزیر امور خارجه روس البته می‌تواند در این موضوع هم يك چیزی بگوید.
 آنچه من از وزیرمختار ایران استدراک نمودم این است که دولت ایران اذعان دارد که
 موقع چقدر باریک است.

نمره - ۱۸۵

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲۹ نوامبر)
 سن پترزبورغ ۲۹ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۶ آذر ۱۲۹۰]
 (تلگراف ۲۹ حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۳۰ نوامبر است)
 آقا

با کمال افتخار خاطر محترم را مستحضر می‌دارم که دیروز عصر کفیل وزارت امور خارجه را ملاقات نمودم. آن جناب اظهار کمال رضایت را از نطق شما در پارلمان نموده و گفت که به کنت بن‌کندر ف تعلیمات داده است تشکرات و حق‌شناسی او را به شما عرضه بدارد. من جواب دادم به من دستورالعمل داده شده که تبلیغ عنوان برخلاف آن را بنمایم بلحاظ اینکه وزیر خارجه انگلیس مسموع نموده است که متأسفانه التیماتوم ثانویئی به دولت ایران پیشنهاد شده که در عرض ۴۸ ساعت جواب آن باید داده بشود.

من عنوانی را که سابقاً در باب کم بودن مدت مهلت به او نموده بودم تکرار نمودم و اصرار نمودم لازم است که مدت کافی وقت به وزیر خارجه انگلیس داده بشود که در عرض آن بتواند نفوذ کلام خودش را به دولت ایران بکار ببرد و به نحو خوش‌آیندی اسباب خاتمه‌پذیرفتن این واقعه را فراهم بیاورد. اشغال طهران بتوسط قشون روس منجر به انحراف افکار عامه انگلیسان خواهد شد.

بعلاوه برای اینکه او ملتفت بشود که چقدر این مسئله بر شما سخت اثر نموده تلگرافات ۲۸ و ۲۹ شهر حال شما را به ترجمه فرانسه برای آن جناب قرائت نمودم. در ضمن صحبت طولانی مسیو نراتوف یک دفعه دیگر علت‌هایی را که دولت روس را مجبور به تشدد این التیماتوم ثانوی نموده توضیح نمود. عقیده او این بود که التیماتوم در صبح ۲۹ بایستی پیشنهاد شده باشد ولی چون تصدیق وقوع این پیشنهاد هنوز از مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] به او نرسیده او نمی‌تواند عیناً شرح آن را برای من تصریح بنماید.

مختصراً آن سه فقره موادی که در تلگراف ۲۶ شهر حال من مصرح شده بود عیناً به طهران تبلیغ شده اگرچه چند کلمه‌ای اضافه شده است مبنی بر اینکه تعیین مبلغ خسارت و ترتیب تأدیة آن پس از تمکین دولت ایران به سه فقره تقاضاها قرار داده خواهد شد و عین مبلغ مصارف قشون‌کشی در آن وقت معین خواهد شد.

دولت روس برای تأدیة فوری اصرار نخواهد نمود و تقاضای خود را هم زیادتر نخواهد نمود. او خواهش من را در باب بکلی تعیین ننمودن وقت یا حتی تطویل مدت مهلت رد نمود و اظهار داشت که در باب یک هفته یا ده روز توقف قشون در قزوین هم نمی‌تواند به من اطمینان بدهد. من اصرار نمودم که اگر دولت ایران به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] اطلاع داد که چنانچه دولت روس مدت زیادتری به آنها برای تعمق در این موضوع مهلت بدهد حاضر هستند که تقاضاهای مزبور را موجه بدانند البته یک همچو مهلتی به آنها باید داده بشود. مسیو نراتوف جواب داد که این محال

است. او اظهار داشت اگر حیثاً دولت ایران اطمینان‌نامه کتبی بسپارد که به سه فقره تقاضاها تمکین خواهد نمود او ۱۵ روز دیگر به آنها مهلت خواهد داد که ترتیبات راجعه به انفصال مستر شوستر از قبیل مسئله تأدیة خسارت او و غیره را بدهند. او نیز وعده داد که برای تعلیمات تلگرافی دادن در باب پیش‌رفتن قشون از رشت به قزوین تا روز شنبه تأمل خواهد کرد. پس از آن بنا به خواهش من آن جناب به رئیس‌الوزراء تلفن کرد و برای ملاقات من با او وقت خواست و جناب معظم‌له جواب داد که او فوراً من را خواهد پذیرفت.

من آنچه را که به مسیو نراتوف گفته بودم با همان مبالغه به‌مسیو کوکفتسوف [کوکوفتسوف] تکرار نمودم و به آن جناب اصرار نمودم که نظر به منافع معاهده انگلیس و روس در قبول خواهشات شما بیشتر موافقت بنماید چون من تصور کردم اطمینانی که مسیو نراتوف به من داده بود تا آن حدی که من میل داشتم مکفی نبود. آن جناب اظهار داشت البته دولت انگلیس در این واقعات جدیده در ایران نسبتاً سهل‌انگاری می‌نمایند چون وقایع مزبور مستقیماً به آنها ضرری نرسانده ولی دولت روس که مقاماتش در این موقع ترضیع شده نمی‌تواند آن سهل‌انگاری را بنماید. یگانه طریقی که بتوان به دولت ایران خاطر نشان نمود که با دولت روس این نوع‌ها نمی‌توان سلوک نمود همین پیشنهاد التیماتوم است و خواستن جواب فوری آن و مایوسی آنها از امکان اصلاحی. دولت روس از طریقه پیشنهاد دو فقره تقاضاهای اساسی که ملایم‌تر بود انتفاعی حاصل نموده و آنقدر برای جواب معطل شد تا قشون به رشت رسید.

من اظهار داشتم نظر به استرضای خاطری که در باب واقعه اولی برای دولت روس فراهم گردیده بایستی که این التیماتوم ثانوی را به نحو لین‌تری ابراز بنمایند. مسیو کوکف‌سوف [کوکوفتسوف] جواب داد در جلسه هیئت وزراء که التیماتوم ثانوی مسوده شد تقاضاهایی که باید پیشنهاد بشود به منتها درجه کاسته شده است و او می‌تواند به من اطمینان بدهد که دولت روس بهیچوجه قصد اشغال طهران را ندارد و اگر وزیر امور خارجه انگلیس بتواند دولت ایران را متقاعد به تمکین بنماید و به این واسطه زحمت حکم جلو رفتن قشون را از دولت روس ساقط بنماید موجب نهایت تشکر او خواهد شد.

از عنوانات من آن جناب ملتفت شد که غرض شما اختصاصاً اصل تقاضاها نیست بلکه طریقه پیشنهاد آن و وضع تحمیل به دولت ایران است. جناب معظم‌له اظهار نمود که اگر او شخصاً بخواهد در باب مواد مختلف مسطوره در تلگرافات شما تأمینات قطعی بدهد محتمل است باعث سوء تفاهم همکاران او بشود و بنابراین سواد تلگرافات مزبور را از من خواست که با همکاران خودش در آن مواضع مشورت بنماید. آن جناب اظهار نمود که در جلسه فردا عصر هیئت وزراء آن را موضوع بحث قرار داده و رأی قطعی آنها را بتوسط مسیو نراتوف به من اطلاع خواهد داد.

در ضمن صحبت ما مسیو ککوتسوف [کوکوفتسوف] اظهار داشت در موضوع خسارت قشون‌کشی عقاید عامه روسها بر این است که اگر دولت ایران عمداً باعث مداخله

قشونی بشود باید از عهدهٔ مخارج قشون‌کشی برآید. همین‌قدر که از طرف دولت ایران اطمینان صحیحی داده بشود که مصارف اعزام قشون را خواهند پرداخت جناب معظم‌الیه [= معظم‌له] راضی شده و در باب ترتیب تأدیة آن اینقدرها تشدد نخواهد نمود. با اینکه جناب معظم‌له تشریحات من را در باب تطویل مدت مهلت و توقف یک‌هفته یا ده روز قشون در قزوین به نحو مسالمت و آرامی اصفاء نمود مع‌ذلك بهیچوجه خود را تفویضاً ننمود.

امروز صبح سواد به فرانسهٔ تلگرافات شما را برای مسیو ککوتسف [کوکوفتسوف] فرستاده و مکتوب خصوصی هم به آن‌جناب نوشتم مبنی بر اینکه امیدوارم آن جناب نفوذ مقتدرهٔ خود را در متقاعد نمودن هیئت وزراء بکار خواهد برد که در موافقت بنوع مناسبی با خواهشات شما رأی بدهند.

جارج بچن [بیوکانون]

نمره - ۱۸۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر) طهران ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذیحجهٔ ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰] ویس‌قنسل انگلیس از رشت خبر می‌دهد که الحال ۱۹۰۰ نفر قشون روس در رشت هستند. از قراری که به او مشهود شده ۷۰۰ نفر دیگر هم دیروز از انزلی حرکت نموده و دو دسته قورخانهٔ دیگر هم تا حال وارد شده.

نمره - ۱۸۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر) طهران ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذیحجهٔ ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف دیروز من:

پیغامی الان از طرف دولت ایران به من رسیده مبنی بر اینکه دولت ایران آنقدر که به عبارت اخیر مندرجهٔ در مراسلهٔ مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] اهمیت می‌دهد به اصل التیماتوم اهمیت قرار نمی‌دهد چونکه می‌ترسد عنوانات اخیره باب پیشنهاد هر نوع تقاضای دیگری را که دولت روس میل داشته باشد مفتوح بدارد و حتی ممکن است پیشنهاد یک تقاضایی بنماید که هر نوع حکومتی که مناسب حال دولت روس باشد در ایران تأسیس بشود.

نمره - ۱۸۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر)

طهران ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذیحجه ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰]

دولت روس الحال به وزیرمختار خودش امر نموده به دولت ایران اعلام بدارد که بمحض اینکه: (۱) قسمت ابتدایی ماده اول التیماتوم بموقع اجراء گذارده شود و (۲) دولت ایران تعهد بنماید که قسمت ثانی ماده اول و ماده دوم را مجرا بنماید و وعده پرداخت خسارت را بنماید، قشون روس بازگشت خواهد نمود. تعیین مبلغ خسارت و ترتیب تأدیة آن را محول به مذاکرات بعدها خواهند نمود.

نمره - ۱۸۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر)

طهران ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذیحجه ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰]

وزیرمختار روس الان به وزیرامور خارجه اطلاع داد همین قدر که سه فقره شرایط را (بنحوی که در تلگراف قبل از این خودم تصریح شده) دولت ایران قبول بنمایند قشون روس عودت داده خواهد شد. بعد از اطلاع مزبور وزیر امور خارجه من را ملاقات نموده و در باب شروط و تشریحات مندرجه در مراسله وزیرمختار روس صحبت نموده و از تشویش خاطر می که بواسطه آن برای دولت ایران حادث شده من را مستحضر داشت. آن جناب اظهار داشت که چون از وزیرمختار روس اطمینان حاصل نموده شخصاً در این موضوع دیگر تشویشی ندارم. آن جناب به مدت مهلت خیلی اهمیت قرارداده و گفت محال است که در عرض مدت مزبور بتوان تمکین به تقاضاها نمود. رأی مجلس بکلی با قبول تقاضاهای مزبور متضاد است و طبیعتاً از برای من غیرممکن است بتوانم تصور این را هم بکنم که تا فردا به رأی اکثریت مجلس غلبه حاصل نمایم. جناب معظم‌الیه [= معظم‌له] نیز اظهار داشت که من همیشه با نهایت صمیمیت مشتاق بوده‌ام که روابط با دولت روس را مستقر بدارم. باضافه اظهار نمود امیدوارم که دولت روس این تأخیر را هم بهانه‌ای از برای پیشنهاد يك مقدار تقاضاهای دیگری قرار ندهد.

نمره - ۱۹۰

تلگراف سر بچن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر)

سن پترزبورگ ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذیحجه ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰]

مسیو نراتوف تا الان که ساعت ۷ بعد از ظهر است هنوز در جلسه هیئت وزراء است ولی مسیو کلم شرح ذیل را به من نگاشته است.

به وزیرمختار روس مقیم طهران اطلاع داده شده است که اگر دولت ایران در عرض ۴۸ ساعت مهلت خود همین قدر بنویسد که سه فقره تقاضاها را رسماً قبول نموده و انفصال مستر شوستر و مستر لکفر حتمی الوقوع است دولت روس آن را جواب مطلوب محسوب خواهد داشت. چون ترتیبات انفصال مستر شوستر مدتی وقت لازم خواهد داشت. به وزیرمختار روس اجازه داده شده که هر اندازه وقتی که او برای انجام ترتیبات اختتام عمل شوستر لازم می‌داند به دولت ایران مهلت بدهد. در موضوع خرج قشون کشی هم همین قدر کافی خواهد بود که دولت ایران تعهد بنماید که پس از تعیین نمودن ما مبلغ آن را، قرار تأدیة آن را بدهد. اگر جواب مرضی داده بشود قشون از رشت تجاوز نخواهد نمود ولی عودت آن به روسیه فقط وقتی واقع خواهد شد که عمل مستر شوستر بکلی خاتمه پذیرفته باشد.

نمره - ۱۹۱

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۳۰ نوامبر) سن پترزبورغ ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف سابق امروز من:

چون کفیل وزارت امور خارجه نمی‌توانست من را بپذیرد من مکتوب خصوصی به او نوشتم مبنی بر اینکه در مراسله‌ای که به من نوشته شده هیچ ذکری از توقف زیادتر قشون در قزوین نشده و در باب رجعت قشون آن طوری که من خواسته بودم اظهار نشده. شرح ذیل جواب از طرف او است:

در باب توقف قشون در قزوین رأی داده شده که لازم است به قشون امر بشود چند روزی در قزوین توقف بنمایند ولی تعیین مدت توقف آن نخواهد شد. گمان می‌کنم ما آنقدر وقت بعدها داشته باشیم که اگر لازم بشود در این خصوص مذاکره بنماییم.

در باب بازگشت قشون ما برای من مشکل است که جواب صریحی به شما بدهم چون حرکت آن به طرف داخلی خاک ایران بسته به پیش‌آمد ترتیبات خواهد بود. عجبالتاً ما قصد نداریم که تقاضاهای دیگری سوای تقاضای سابقه پیشنهاد بنماییم ولی اگر ما مجبور بشویم که مرام خود را به قوه جبریه بموقع اجراء بگذاریم محتمل است تقاضاهای ما زیادتر بشود.

نمره - ۱۹۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی وزارت خارجه ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۸ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۷ آذر ۱۲۹۰] من به وزیرمختار ایران گفتم که ما در این موضوعات با دولت روس مشغول مذاکره

هستیم ولی هیچ اسمی از مسترد داشتن روس سه فقره تقاضای خود را، نمی‌توان
بمیان آورد و اگر باین تقاضاها فوراً تمکین بشود در باب شرح و بسط آن ممکن است
بعدها بطریق مودتانه ترتیبی داد ولی تأخیر در تمکین بدون گفتگو باعث پیشرفت
قشون روس خواهد بود.

شما به همکار روسی خودتان و وزیر امور خارجه ایران اطلاع بدهید.

نمره - ۱۹۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]
وزارت خارجه ۳۰ نوامبر ۱۹۱۱ [۷ آذر ۱۲۹۰؛ ۸ ذیحجه ۱۳۲۹]
شرح تلگراف امروز من به سر جارج بارکلی را به کفیل وزارت امور خارجه اطلاع
بدهید.

من امروز در پارلمان بیاناتی نموده و باریک بودن موقع را تصدیق نموده و اظهار
داشتم که یا دولت روس در این باب باید مذاکره نمود. بعد از تمکین دولت ایران
به سه فقره تقاضاهای روس لازم خواهد بود که دولت روس در باب تسهیل استخدام
اتباع خارجه که لازم بشود، با ما معیت بنماید و بهمچنین در تسهیل وسائل يك
استقراضی برای دولت ایران.

نمره - ۱۹۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در غره دسامبر)
طهران غره دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۸ آذر ۱۲۹۰]
امروز صبح علاءالدوله مقتول شد. به این واسطه و بواسطه التیماتم دولت روس
ظاهراً يك هیجانی در شهر بروز نموده.

نمره - ۱۹۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در غره دسامبر)
طهران غره دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۸ آذر ۱۲۹۰]
امروز صبح در مجلس متفقاً رأی دادند که کلیه تقاضاهای روس رد بشود.

نمره - ۱۹۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در غره دسامبر)
طهران غره دسامبر ۱۹۱۱ [۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۹ ذیحجه ۱۳۲۹]
امروز در تمام روز هیجان کلی در شهر جاری بود، با نمایشات بسیار بر علیه

روس. محل تردید نیست که علاءالدوله هم بواسطه متحدبودن با روس مقتول شده.

نمره - ۱۹۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در غره دسامبر)

طهران غره دسامبر ۱۹۱۱ [۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۹ ذی حجه ۱۳۲۹]

بعد از آنکه مجلس تقاضاهای روس را رد نمود وزیر امور خارجه استعفاء داد.

نمره - ۱۹۸

تلگراف سر بچنن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در غره دسامبر)

سن پترزبورغ غره دسامبر ۱۹۱۱ [۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۹ ذی حجه ۱۳۲۹]

(شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۴ دسامبر در غره دسامبر تلگرافاً [= تلگرافی]

مخابره شده)

من در غره شهر حال مسیو نراتوف را ملاقات نموده و از او اطمینان حاصل نمودم که چنانچه شما در تلگراف ۳۰ نوامبر خودتان خواستار شده بودید دولت روس حتی القوه سعی بنماید که موجبات تسهیل را برای انتخاب مستخدمین جدید خارجه در ایران فراهم نماید. آنجناب پس از آن به من اطلاع داد که مجلس از تمکین به تقاضای روس بکلی امتناع نموده و نیز اظهار داشت که خود آن جناب هم هیچ انتظاری نداشته که تقاضای مزبور دفعتاً قبول بشود ولی امید این را داشته که ایرانیان بعوض مسدود نمودن ابواب تمام مذاکرات دیگر فقط به جواب ندادن به یادداشت روس قناعت خواهند نمود. نظر به وعده‌ای که آن جناب به من داده بود حکم پیش رفتن قشون از رشت تا فردا بعد از ظهر مخابره نخواهد شد و چند روزی هم قشون در قزوین توقف خواهند نمود.

حالیه هیچ نوع امید تمکین نمودن دولت ایران به تقاضاها نیست مگر اینکه بتوان مجلس را از میان برداشت. آنجناب مطمئن نبود که آیا مشروطه به نایب‌السلطنه این قدرت را داده است که بتواند مجلس را منقصل کند یا خیر.

در ضمن صحبت که امتدادی حاصل نمود من يك مرتبه دیگر به آن جناب مبالغه نمودم که اشغال طهران حتماً باعث وقوع اختلالهای مهم خواهد شد و نتیجه آن بروز واقعات جدید خواهد بود که هر يك بجای خود اسباب پیشنهاد تقاضاهای جدید دیگر خواهد شد. قشون روس در بدو ورود خودشان به طهران هیئت دولت منظمی در مقابل خود نخواهند دید که با آن طرف بشوند و از آن طرف محتمل است شاه مخلوع هم این موقع را غنیمت شمرده و بخواهد از این انقلاب انتفاعی حاصل نموده و خود را مجدداً بر تخت سلطنت برقرار نماید. به این شق اخیر یعنی جلوس محمدعلی میرزا مجدداً بر تخت، چنانچه سابقاً هم يك دفعه به جنابعالی اظهار داشته‌ام بهیچ نحوی دولت

انگلیس راضی نخواهد شد. آن جناب به من اطمینان داد که دولت امپراطوری روس بهیچوجه منالوجوه به شاه مخلوع تقویت نخواهد کرد.

پس از آن من خاطر آن جناب را متذکر نمودم که اگر دولت روس در باب مسائلی که با دولت ایران در میان است بی‌اندازه فشار وارد بیاورند دولت انگلیس را باین واسطه دوچار مشکلات بسیار خواهند نمود و از آن جناب خواهش نمودم که این مسئله را منظور داشته باشد.

مسیو نراتوف جواب داد که مقام دولت روس باید بدرجۀ عالی نگاهداشته بشود. روزنامجات دائماً به دولت روس می‌تازند که چرا در تسویۀ این مطالب قدرت کافی بروز داده نمی‌شود ولی دولت اقدامات خود را محدود بحدی که قطعاً لازم است نموده آنهم برای انجام مقصودی که الان ذکر شد یعنی حفظ مقام روس.

جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۱۹۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۹ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۸ آذر ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف ۳۰ نوامبر شما:

نهایت اسف را دارم که دولت روس مدت طولانی‌تری به دولت ایران مهلت نداده. سوای این فقره سایر تعلیماتی که به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] داده‌اند بنظر من مرضی است. شاید وزیرمختار مزبور بموجب این تعلیمات با دولت ایران مذاکره نموده باشد. چون لازم است در باب عملیات دولت روس و شرایطی که دولت مزبور برای عودت‌دادن قشون خود مقرر نموده من در پارلمان بیانات صریح بنمایم شما باید از وزیر امور خارجه استعلام بنمایید که آیا ممکن است من در پارلمان تصریح بنمایم که کلیتاً این تعلیمات از چه قرار است یا خیر؟ باضافه شما باید اطمینان قطعی صریح بخواهید که کتباً بیان بنمایند اصل مقصود دولت روس از این اقدامات چیست و حدود اقدامات خود را هم معین بنمایند چون برای تسکین اضطرابی که در باب معاهده روس و انگلیس حادث است يك همچۀ اطمینانی لازم است.

نمره - ۲۰۰

مکتوب سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۹ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۸ آذر ۱۲۹۰]

آقا

تلگراف جناب‌عالی مورخه بیست و ششم شهر جاری راجع به مذاکره شما با وزیر امور خارجه روس در باب تقاضای دولت روس از دولت ایران و اعزام قشون برای

اجرای آن واصل گردید. من عنوانات جناب‌عالی را به مسیو نراتوف در این موقع پسندیدم و از اطمینانی که آن جناب به شما داده است که دولت روس در خیال اشغال هیچ نقطه از خاک ایران نیست رضایت حاصل نموده و بخاطر خود سپردم. ادوارد گری

نمره - ۲۰۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر) طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰] دیروز در قتل دو نفر از مرتجعین مجاهده شد و گلوله به یکی از آنها کارگر نشده و منجر به قتل در شگه‌چی او گردید ولی يك نفر دیگر مقتول شد. رئیس خبازان را هم که مظنون به احتکار و تضییق گندم بود دیروز مقتول نمودند. نرخ نان در ترقی است و احتمال بروز بلوا برای نان می‌رود. شوستر هم که در جمع‌آوری مالیات جنسی برای رفع احتیاجات پایتخت مشغول اقدامات مجددانه بود از دیروز در این عمل سستی بروز داده.

نمره - ۲۰۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر) طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹] قنصل انگلیس از رشت خبر می‌دهد که کلیه عده قشون روس در رشت حالا به ۳۵۰۰ نفر رسیده و در رشت و انزلی برای صاحب‌منصب و قشون، خانه‌ها را بمدت یکسال و متجاوز از یکسال اجاره می‌نمایند.

نمره - ۲۰۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر) طهران دوم دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹] دیروز وزیر امور خارجه ایران شفاهاً به وزیرمختار روس اطلاع داد که مجلس تقاضای روس را رد نموده ولی از قرار معلوم دولت ایران درصدد تدارك مراسله‌ای هم هست.

نمره - ۲۰۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر)
 طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰]

التیماتم روس

مرحمت فرموده رجوع به تلگراف ۳۰ شهر ماضی من بنمایید:

وزیرمختار روس امکان پیشنهاد تقاضاهای دیگر را استثناء نمی‌نماید. مشارالیه
 به من اطلاع می‌دهد که اطمینان او به وزیر امور خارجه ایران فقط مبنی بر این بوده
 که اگر دولت ایران در عرض چهل و هشت ساعت تمکین به تقاضاهای روس بنماید
 تقاضای دیگری نخواهد شد.

نمره - ۲۰۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر)

طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

شرح ذیل را امروز قنصل انگلیس از رشت مخابره نموده:

قریب صد نفر قشون دیشب از انزلی وارد رشت شدند و هشتصد نفر دیشب به
 طرف قزوین حرکت نمودند.

نمره - ۲۰۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری واصله در دوم دسامبر

طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

سردار اسعد دیشب از اروپا وارد انزلی شد.

نمره - ۲۰۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری واصله ۲ دسامبر

طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

در يك مکتوبی که مستر شوستر به وزیر امور خارجه نوشته و من امروز ملاحظه
 نمودم مستر شوستر اشعار داشته مجله [ای‌را] که لایحه او به جریده **تایمز** در آن مندرج
 است نه او به طبع رسانیده و نه در طهران توزیع نموده سواد انگلیسی مکتوب مزبور
 را به بعضی از دوستان خود ارائه داده و تقریباً دوازده نسخه یا بلکه زیاده‌تر از آن را
 در ایران برای بعضی از دوستان ایرانی خودش فرستاده (من شخصاً از او خواهش
 نمودم يك نسخه از آن را برای من بفرستد) بعضی از دوستان ایرانی او از او سؤال

نموده بودند که آیا او مخالفتی در به طبع رسیدن آن مکتوب در ایران خواهد داشت یا خیر و او جواب داده بوده است در فهمیدن عموم مردم [از] مندرجات مکتوب علنی که او به روزنامه تأیمر نوشته او البته مخالفتی نخواهد داشت.

نمره - ۲۰۸

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۲ دسامبر) شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۴ دسامبر در ۲ دسامبر تلگرافاً [= تلگرافی] مخایره شده:

سن پترزبورغ ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذی حجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰] من مسیو نراتوف را در دوم شهر حال ملاقات نموده و در موضوع تلگراف غره شهر حال شما با او مذاکره نمودم. من از آن جناب سؤال نمودم آیا وزیر امور خارجه انگلیس می تواند در پارلمان در باب دو فقره مراسله که یکی از مسیو کلمن در ۳۰ نوامبر و یکی از خود آن جناب به من رسیده توضیحات بدهد (شرح مکتوب مسیو کلمن را در ۳۰ نوامبر تلگرافاً [= تلگرافی] خبر داده ام و سواد مراسله مسیو نراتوف را در طی مکتوب ۲۹ نوامبر خودم ارسال نموده ام) من توجه مخصوص آن جناب را به عبارت سوم و چهارم مراسله خودش معطوف نمودم که در تلو آن اطمینان قطعی بتی داده شده که دولت امپراطوری روس قصد ندارد اخلاقی در مقام و استقلال دولت ایران وارد بنماید و اقدامات قشونی هم که مشغول هستند فقط بطریق سطحی است و هیچ قصدی در باب نقض مواد معاهده روس و انگلیس راجع به ایران در نظر ندارند.

پس از قرائت مکتوبات متعدده مزبوره مسیو نراتوف اظهار داشت که شما در متمسك شدن به مراتب مندرجه در این مراسلات آزاد هستید. آن جناب اظهار داشت که تعلیمات به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] که در مراسله مسیو کلمن مسطور بوده بعد از رد شدن تقاضاهای روس دیگر ثمری ندارد و در باب مکث قشون در قزوین که در مراسله خود آن جناب مسطور بوده او می تواند به من بگوید که به فرمانده قشون امر شده که از قزوین تجاوز نکند تا دستورالعمل ثانوی یا از سن پترزبورغ یا از طهران از سفارت روس به او داده شود. آن جناب اظهار داشت بهر صورت نمی تواند تعهد بکند که قشون در قزوین توقف خواهد نمود چونکه اگر در طهران بی نظمی یا بلوایی بروز بنماید ممکن است لازم بگردد که به قشون حکم بشود برای حفظ سفارت فوراً به طهران بروند. پس از آن سؤال نمودم آیا آن جناب می تواند يك اطمینان مقطوع تری به من بدهد که اگر احیاناً بنا بشود دولت روس تقاضاهای دیگری پیشنهاد بنماید آن تقاضاهایی که بالاخره باید پیشنهاد بشود از چه قرار خواهد بود و بعد از مقداری مذاکره دیگر شرح ذیل را که من نوشتم و به آن جناب ارائه دادم پسندید:

«چنانچه بواسطه پیش آمدهای غیرمنتظره لازم بشود که تقاضاهای دیگری پیشنهاد

بشود آن تقاضاها از مسائلی که انتفاع مخصوصی برای دولت داشته باشد تجاوز نخواهد نمود مثلاً از قبیل قطع و فصل شدن مطالب معوقه دولت روس که در سوابق ایام موضوع بحث واقع شده یا از قبیل مسائل دیگری که در منطقه روس منافع اختصاصی دولت روس را حاوی باشد خواهد بود که خدشهای در مسائلی که منافع پلتیکی عمومی را داراست وارد ننماید.»

جارج بچنن [بیوکانون]

نمره - ۲۰۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰]
تعیین ماژور استکس به استخدام دولت ایران
در تاریخ ۲۲ شهر ماضی تلگراف ذیل به حکومت هندوستان مخابره شده:
استکس عرضحالی به دولت انگلیس نموده و استدعای تجدید نظر شدن در رأی
مقطوعه دولت را کرده. بنابراین دولت انگلیس نهایت شعف را حاصل خواهد نمود اگر
شما به استکس اطلاع بدهید که دولت انگلیس تصور می کند اولین وظیفه يك
صاحب منصب رسمی دولت انگلیس اطاعت اوامری است که از طرف دولت به او شده
و بدین جهت از قبول استخدام دولت ایران باید امتناع نماید. دولت انگلیس کناره جستن
او را از استخدام دولت ایران لازم می دانند و هر مسئولیتی از این کناره نمودن
او ظاهر بشود بعهده خود می گیرند. علت مصمم شدن دولت انگلیس به رد استعفای او
سابق بر این مفصلاً برای او توضیح شده. این تلگراف راجع به تلگراف ۲۱ نوامبر
شما است.

نمره - ۲۱۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذیحجه ۱۳۲۹]
نظر به سبک رفتار شاه مخلوع در زمان ماضی دولت انگلیس بهیچوجه منالوجوه
نمی تواند او را مجدداً به سمت سابق بشناسد.

نمره - ۲۱۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]
وزارت خارجه ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰]
عنوانی را که در باب شاه مخلوع نموده اید (چنانچه در تلگراف غره دسامبر شما

مسطور شده است) پسندیدم. من از این مشعوفم که کفیل وزارت امور خارجه هم با این عنوان با شما موافقت نموده.

با کمال جدیت بر من معلوم است که قشون روس طهران را اشغال نخواهند نمود مگر در صورت منحصربودن چاره، و تقاضاهای جدید مبسوط‌تر دیگری به توسط آنها پیشنهاد نخواهد شد. این خیلی مهم است و امیدوارم چنانچه پیشنهاد تقاضاهای جدیدی را لازم بدانند بدو با دولت انگلیس شور خواهند نمود. خطری که من پیش‌بینی می‌نمایم این است که دولت مزبور تقاضاهای جدیدی پیشنهاد بنمایند که نه قبول‌شدنی باشد و نه با معاهده انگلیس و روس موافقت داشته باشد و مدافعه از آن در محضر پارلمان برای من میسر نباشد.

نمره - ۲۱۲

مراسله سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]
وزارت خارجه ۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹]
آقا

امروز در باب تشویش خودم راجع به ایران خیلی سخت با کنت بن‌کندرف صحبت نمودم.

من اظهار نمودم ابتدا به ساکن بدبختانه دولت روس مبنای التیماتوم خود را مسئله اموال شعاع السلطنه قرار داده که نسبتاً چندان جالب اهمیت نبوده و دعوی دولت روس در این موضوع چندان شدید نمی‌نمود. من نیز اظهار تأسف نمودم که پس از تمکین دولت ایران به دو فقره تقاضاهای اولی راجع به اموال مزبور قشون روس عودت داده نشده. راست است که در تمکین نمودن دولت ایران چند روزی تأخیر شد ولی مقدماتی هم که دولت روس در عملیات خود قرار داد چندان پسندیده نبود.

اکنون سه فقره تقاضا پیشنهاد شده. در باب دو فقره اولی که راجع به مستر شوستر و تعیین مستخدمین خارجه در آتیه است من نمی‌توانم مخالفتی بنمایم، چون مستر شوستر نصایحی را که ما به توسط وزیرمختار طهران خودمان به او نمودیم رد نموده و ما را به وضع غیرمطلوبی مبتلا نموده بود و ترتیب‌دادن يك قرارى با دولت ایران در باب مستخدمین خارجه لازم بود حتی از نقطه نظر دولت انگلیس هم، برای اینکه دیگر ما مبتلا به يك همچو وضعی که شوستر ما را دچار نموده بود نشویم.

ولی بنظر من بهتر این بود که از دولت ایران درخواست بشود که وعده بنماید من بعد بدون مشورت با سفارتین دولتین روس و انگلیس اتباع خارجه را به استخدام خود نپذیرد نه اینکه دولت ایران ملتزم بشود که رضایت دولتین را اتخاذ بنماید ولی باز این مسئله هم نسبتاً صورت صحیحی دارد.

اما من از مطالبه خسارت قشون‌کشی نمودن دولت روس متأسفم. خسارت تجارتي دولت انگلیس خیلی بیشتر از خسارت تجارت دولت روس بوده در حقیقت بواسطه

سد ابواب تجارت انگلیس در جنوب تجارت روس در شمال منتفع شده. برای استقرار نظم در جنوب وجود پول بسیار لازم است و مطالبه خسارت قشون کشی نمودن دولت روس در این موقع برای امید استقرار نظمی که در جنوب برای تجارت انگلیس لازم است بی نهایت مضر است.

چون این تقاضا پیشنهاد شده است دولت ایران ناچار باید در جواب آن بگوید «بله» ولی من گمان می‌کنم یا برای تأدیه آن نباید فشار وارد بیاید یا بعدها بیک نوعی با یک مسئله نافع دیگری معاوضه بشود.

پس از آن من به سفیر کبیر روس اصرار بلیغ نمودم که قشون روس نباید به طهران بیاید مگر اینکه بکلی چاره منحصر بشود و دولت روس دیگر هیچ نوع تقاضاهای باین سختی بدون مشورت با ما نباید پیشنهاد بنماید. اگر دولت روس آمال خود را بهمین تقاضاهای حاضره محدود بنماید و بدون منحصر شدن چاره قشون خود را وارد طهران ننماید گمان می‌کنم بتوان این مشکلات موجوده را بیک نحوی مرتفع نمود. آن وقت ما ممکن است یک دولت ایرانی در برابر داشته باشیم که ملتفت شده است باید بطریق خوش و بسبک صحیحی حکومت بنماید که منافع دولت روس همیشه منظور باشد نه اینکه با دولت مشارالیها مخالفت بنماید. ما هم می‌توانیم همچو دولتی را بوسیله مستشارهای خارجه تقویت نموده و اسباب تسهیل استقراضی هم با شرایط مطبوعی برای او فراهم بنماییم. امورات ایران آن وقت بهتر از آنچه تا حال بوده خواهد شد ولی حالیه ما موقع بسیار باریک و مهمی را طی می‌نماییم و بیم آن است که دولت در سن پترزبورغ ملتفت نباشد که چه روش مهمی در پیش است و چه اندازه احتیاط لازم است که جلوگیری از انفصال بین دولتین بشود.

ادوارد گری

نمره - ۲۱۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر) طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۰ آذر ۱۲۹۰] نمایشات به ضد روس دیروز امتداد داشت. مجاهدات بعمل آمده که امتعه و معاملات روس تحریم بشود.

نمره - ۲۱۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر) طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۰ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف غره دسامبر من: وزیر امور خارجه استعفای خود را مسترد داشته چون به او اطمینان داده شده که

رد نمودن تقاضاهای روس را، دلالت به سلب اعتماد مجلس از شخص او ندارد.

نمره - ۲۱۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر)
 طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۰ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۲ دسامبر شما:

دیروز تلگرافی بهمان مضمون که شما خواسته بودید از حکومت هندوستان به من رسید و من هم به استکس ابلاغ نمودم.

نمره - ۲۱۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر)
 طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۰ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۱ ذیحجه ۱۳۲۹]

(شرح مکتوب ذیل مورخه ۳ دسامبر در همان تاریخ تلگرافاً [= تلگرافی] مخابره شده)
 آقا

در ذیل تلگراف غره شهر حال خودم با کمال افتخار ترجمه جواب دولت ایران به التیماتوم روس را لفا ارسال می‌دارم، و نیز راپورت مختصری از جلسه‌ای که صبح غره شهر حال برای مذاکره در باب التیماتوم تشکیل یافت ارسال می‌دارم. با وجود اینکه روز مزبور روز جمعه بود ولی تعطیل عمومی در همه شهر دایر است بهرحال نتیجه جلسه مزبوره رأی متفق در رد تقاضاهای روس بود. پیغام مندرجه در تلگراف ۳۰ شهر ماضی شما را دو ساعت قبل از ظهر همان روز جلسه به وزیر امور خارجه تبلیغ نمودم و در موقعی که آن جناب در جلسه مجلس برای التیماتوم حضور داشته به او رسانیده شد. ملاحظه خواهید نمود که از مفاد آن ابلاغ مجلس را مستحضر نموده.

جارج بارکلی

سواد مراسله وثوق الدوله به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی]

طهران ۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۹ آذر ۱۲۹۰]
 جنابا

در جواب مراسله نمره ۱۵۸ جنابعالی مورخه ۲۹ نوامبر با کمال احترام زحمت افزا می‌شود:

پس از آنکه دولت اعلیحضرت امپراطوری بتوسط جنابعالی در تحت مراسله نمره ۱۵۶ بعضی تقاضاها در موضوع ضبط اموال شعاع السلطنه به دولت ایران پیشنهاد

نمود با وجود اینکه دولت ایران مقدماتاً بوسیله پیغام شفاهی حقیقت امر و منظور خود را از اقدام در ضبط اموال به جناب عالی اطلاع داده بود و در صورتی که قبل از وصول مراسله جناب عالی کابینه در بحران بود معذک دولت ایران اقدامات جدی سریع بر وفق روابط و داد بعمل آورده و محض استحکام مبانی اتحاد و حسن روابط از طرف این دولت لازمه مجاهدت برای موافقت با تقاضاهای دولت روس بروز داده شد.

ما تصور می نمودیم که این نیات حسنه و مقاصد مصلحانه از طرف ما باعث مرتفع شدن هر نوع رنجش و تکدر خاطر دولت روس خواهد شد و بهمین جهت اقدام به آن نمودیم. ولی برخلاف این انتظارات ما در صورتی که در مراسله نمره ۱۵۶ جناب عالی هیچ تعیین وقتی برای تمکین به تقاضاها نشده بود و دولت اعلیحضرت امپراطوری هم از بحران کابینه مستحضر بود و با وجود اینکه نه در مراسله مزبوره و نه بوسیله پیغام شفاهی هیچ اخطاری نشده بود که اگر دعویات مزبور رد بشود دولت روس قشون وارد خواهند نمود غفلتاً خبر دادند که روابط قطع است و قشون هم اعزام شده و با وصف اینکه بر جناب عالی مشهود شده بود که اعزام قشون برای تمکین ننمودن به تقاضاها است پس از تمکین هم امر به عودت آن نشده.

بدبختانه دولت روس حتی باین هم اقناع نشده و روابط و داد قدیمه را هم که همیشه آن سفارت محترم در مراسلات خود متکی به آن می شد منظور و برقرار نداشته و حالا در مراسله نمره ۱۵۸ خودشان تقاضاهای دیگری به دولت ایران پیشنهاد می نمایند. فوق العاده بودن این تقاضاها واضح است. بعضی از آنها که بالصراحة مخالف استقلال این مملکت است و با اینحال مدتی که برای انجام آن معین شده بقدری قلیل است که طبیعتاً غیرممکن است بتوان در عرض این مدت آن را در تحت مذاقه و امعان نظر قرار داد و به این جهت ابواب بحث و شور هم در موضوع آن مسدود است.

آنچه بیشتر از همه باعث تعجب است این است که در مراسله مزبور این تقاضاها مصرح شده: اولاً لزوم قطعی تأدیة خسارت و بعد اعمال جسورانه مستر شوستر و اخیراً اراده صمیمانه دولت روس در برطرف نمودن مبانی اختلال و استقرار روابط حسنه براساس و بنای مستحکمی و حال آنکه دولت ایران بهیچوجه در مسئله اعزام قشون روس اختلاطی نداشته.

تا جهت واقعی لزوم خسارت مشهود نشود و مادامی که دولت ایران از فراهم نمودن موجبات استرضای خاطر دولت روس در موضوع جسارت مزبور امتناع ننموده هیچ جهتی برای شکایت دولت روس نمی توان فرض نمود در صورتی که جسارت مزبور بهیچوجه موضوع بحث دولتین واقع نشده و تحقیقات مقدماتی بعمل نیامده که معلوم بشود اصلاً واقعیت دارد یا خیر و در چه واقعاتی بروز جسارت نسبت به آن دولت بهیچوجه شده.

اراده برطرف نمودن اختلافات و تأسیس روابط اتحاد بر بنای مستحکمی نسبتاً بیشتر مقرون به طریقه مصالحت و موافقت است.

پس از مقدمات فوق عطف توجه جناب عالی و دولت امپراطوری روس را به بیان واقع این مسئله درخواست می‌نماید و نظر به روابط مستحسنة بین دولتین و لزوم استقرار آن خواهشمندم که دولت ایران را از تمکین به این تقاضاها معذور بدارید و با کمال احترام خاطر آن جناب را مستحضر می‌دارم که دولت ایران حاضر است برای تغییر و تبدیل پیشنهادات سابق‌الذکر داخل گفتگو بشود و هر نوع پیشنهادی که مقرون بصحت و صواب باشد قبول بنماید.

وثوق‌الدوله

مذاکرات روز غرة دسامبر ۱۹۱۱ [۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۹ ذی‌حجة ۱۳۲۹]

در مجلس

اعضاء کابینه که در آن جلسه حضور داشتند از قرار ذیل است:

مشیرالدوله وزیر معارف

معاضدالسلطنه وزیر پست و تلگراف

محتشم‌السلطنه وزیر عدلیه

وثوق‌الدوله وزیر امور خارجه

وزیر امور خارجه از قرار ذیل نطق نمود:

ظهر روز چهارشنبه ماضی یادداشتی از سفارت روس به وزارت خارجه رسیده و اگرچه آقایان وکلاء از شرح آن مستحضرند ولی محض آگاهی عموم الحال هم آن را قرائت می‌نمایم.

پس از قرائت یادداشت دولت روس که حاوی سه فقره تقاضاها و ۴۸ ساعت سهلت دادن برای قبول آن بود وثوق‌الدوله بیانات ذیل را نمود:

بواسطه بعضی علتها وزارت خارجه انتظار داشت که يك همچو تقاضایی پیشنهاد بشود و هم قبل از وصول یادداشت هم بعد از وصول آن مشغول اقدامات مجدانه شد ولی متأسفانه منتج به هیچ نتیجه‌ای نگردید.

چون يك قسمت یادداشت قدری مبهم است ما تصور نمودیم یحتمل تقاضاهای دیگری هم متعاقب این سه فقره تقاضای مندرجه در این یادداشت پیشنهاد خواهد شد. لہذا استیضاح نمودیم و اکنون به ما اطمینان داده شده که تقاضای دیگری پیشنهاد نخواهد شد بنابراین کابینه قبول این سه فقره تقاضاها را تصویب می‌نماید.

بعلاوه لازم است اظهار بنمایم که ما شرحی هم به سفارت انگلیس نوشته و وساطت دولت انگلیس را خواستار شدیم ولی سفارت مزبور هم در جواب تصویب نموده که بدون تأخیر تقاضاها پذیرفته بشود. حالا البته بر طبق رأی مجلس رفتار خواهیم نمود. خطابه‌های متعدد بعد از آن شد و اگرچه عبارت آنها ملایم بود لیکن با قبول شدن تقاضاها بکلی مخالف بود و تقاضاها را با استقلال مملکت متباین می‌دانستند.

متین‌السلطنه در تأیید رأی کابینه (که ظاهراً قبل از وقت با یکدیگر تعهدی نموده بودند) اظهار داشت او پیشنهاد می‌نماید به هیئت دولت اختیار داده بشود که با

تقاضای اول و ثالث موافقت بنمایند ولی تقاضای دوم را رد بنمایند چون آن با استقلال مملکت منافی است.

با این پیشنهاد فقط ۶ نفر توافق آراء نمودند.

حاجی عزالممالک پس از مخالفت نمودن با قبول تقاضاها شرح ذیل را که معلوم است قبل از وقت حاضر نموده بوده پیشنهاد نمود.

پس از استماع بیانات هیئت دولت، مجلس شورای ملی تقاضاهای دولت روس را با

استقلال مملکت منافی می‌داند و بنابراین ما نمی‌توانیم آن تقاضا را قبول بنماییم.

از هیئت دولت تقاضا می‌شود که برای تصفیة این امر داخل مذاکرات بشوند ولی

مذاکره در این موضوع در مجلس خاتمه پذیرفت.

پیشنهاد او متفقانه تصویب شد فقط ۶ رأی به ضد آن داده شد.

نمره - ۲۱۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر)

طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۱ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۰ آذر ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف مورخه امروز من:

از قراری که از ماژور استکس مسموع شده مشارالیه به خزانه‌دار کل اطلاع داده

است که رأی قطعی دولت انگلیس به قبول نمودن استعفای او تعلق گرفته. مستر

شومتر اظهار نهایت اسف نموده است از اینکه رأی دولت انگلیس بر نسخ اجازه‌ای

که بدو آ خودشان به ماژور استکس داده بودند قرار گرفته و اگرچه تعیین نمودن او

ماژور استکس را به فرماندهی ژاندارم خزانه، به اطمینان همین اجازه بوده ولی گمان

می‌کند حالا مجبوراً کنتراتی را که ماژور استکس بنا به اجازه دولت انگلیس با

خزانه‌داری بسته بوده فسخ بنماید.

ماژور استکس به من اظهار نموده که او مصمم است بمحض فیصل‌دادن امورات

شخصی خود به طرف هندوستان حرکت نماید.

نمره - ۲۱۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر)

طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۰ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۱ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

دسته سوار هندی که برای ملحق شدن به مستحفظین قنصلگری به اصفهان می‌رفتند

در ۳۰ نوامبر در حوالی یزدخواست با يك عده ایلیاتیان مسلح مصادف شده‌اند. یکی

از صاحب‌منصبان هندی موسوم به ماژور غلام محمد، به رانش گلوله خورده ولی

حالتش خوب است و زخمش خطرناک نیست.

نمره - ۲۱۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۳ دسامبر)
 طهران ۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۱ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۰ آذر ۱۲۹۰]
 وزیرمختار روس به من اطلاع می‌دهد که ۲۵ نفر قزاق از قزوین احضار نموده که
 به مستحفظین سفارت ملحق بشوند.
 عجلتاً سفارت و قنصلگری روس به همه جهت ۵۰ نفر قزاق دارند. نظر به اوضاع
 حاضره این مقدار استعداد چندان زیاد نیست.

نمره - ۲۲۰

مراسله سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر)
 طهران ۲۰ نوامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۸ ذی‌قعدة ۱۳۲۹ [۲۷ آبان ۱۲۹۰]
 آقا
 با کمال افتخار صورت مذاکرات مجلس در جلسه ۱۳ شهر حال را که مستر چرچیل
 نوشته لفا ارسال می‌دارم و از آن ملاحظه خواهند نمود که در آن جلسه به اکثریت
 ۴۶ رأی در مقابل ۶ رأی امتداد مدت وکالت نمایندگان حالیه تصویب شده.
 جارج بارکلی

رپورت مستر چرچیل راجع به مذاکرات مجلس

در جلسه ۱۳ نوامبر مطابق ۲۱ ذی‌قعدة [۲۰ آبان]

من در اول جلسه مجلس حاضر شده و مذاکراتی که بعمل آمد اصفاء نمودم و
 مذاکره در باب امتداد مدت وکالت نمایندگان حاضره تا وقتی که پیش از نصف عده
 نمایندگان جدید به طهران برسند بود.

از وضع برداشت مذاکرات بکلی واضح بود که احساسات عمومی مجلس متمایل
 به امتداد مدت انعقاد مجلس است ولی باوجود این اغلب‌اعضاء (از قبیل حاج امام‌جمعه
 خوئی) در صورتی که به لزوم امتداد مدت اذعان داشتند مخالف یا قانون بودن این
 ترتیب را اظهار داشتند.

در مخالفت این پیشنهاد اصرار شد که مجلس نمی‌تواند قانوناً بدون مراجعه به
 آراء ملت ایجاد قانونی بنماید که ناقض قانون اساسی باشد و در تأیید این مسئله
 مراجعه به سابقه کمیسیون قانون انتخابات ماه ژوئیه ۱۹۰۹ شده معلوم شد که در آن
 موقع لازم دیده‌اند که ۴ ماده از قانون موضوعه مشروطه در ماه دسامبر ۱۹۰۶ جرح
 و تعدیل بشود (یعنی مواد ۴ و ۵ و ۶ و ۴۹) برای انجام این عزم به انجمن‌های ایالتی
 مراجعه شده و آنها هم به مجلس اختیار داده بودند که در جرح و تعدیل مواد قانون
 انتخابات مشروطه مختار باشد.

تلگرافات از بعضی ولایات رسیده بود که اصرار در امتداد مدت انعقاد مجلس

نموده بودند و این تلگرافات را برای انجام مسئله منظوره مستمسک قرار دادند. آنهایی که مخالف بودند اظهار داشتند که ما اقدامی در کسب آراء عمومی ملت در این موضوع ننموده‌ایم و همچو وانمود می‌کردند که در حقیقت انتخاب‌کنندگان مایل به امتداد مجلس نیستند.

باضافه مذکور شد که تا حال در هیچیک از ممالک اروپا سبقت به امثال این روش منظوره نشده و متین‌السلطنه رجوع بسابقه پارلمان طولانی انگلیس و بالاخره منفصل شدن آن بتوسط کرمول نموده و متکی به کلمات یکی از مشاهیر انگلیس شد مبنی بر اینکه هیچ عملی فزیح‌تر از این نخواهد بود که یک پارلمانی دوره انعقاد خودش را ممتد بنماید.

مختصراً این مذاکرات چندان اثری ننموده و عده‌ای که مؤید این امتداد بودند متمسک به این شدند که با مخاطراتی که امروزه مملکت به آن مصادم است لازم است نمایندگان ملت در این اوضاع منقلبه ناظر اعمال هیئت دولت باشند و دولت مافوقی در برابر خود داشته باشد، و اظهار شد که اگر تمام ولایات اشتیاق خود را در این باب ابراز نموده‌اند بواسطه این است که قوای مرتجع از بعضی از آنها جلوگیری نموده‌اند و اگر مجلس منفصل بشود و منتظر انتخابات جدید بشویم وسیله به دست دشمنان مشروطه خواهد افتاد و از انتخابات جدید ممانعت خواهند نمود و به این واسطه انعقاد مجلس مجمل خواهد ماند.

بالاخره به راپورت کمیسیون رأی گرفته شد و به اکثریت ۴۶ رأی در مقابل ۶ رأی تصویب شد.

قانون تصویب شده از این قرار است:

انعقاد مجلس تا وقتی که نصف عده وکلای جدید باضافه یک نفر وارد طهران بشوند دوام خواهد داشت و دولت باید در انتخابات جدید هرچه زودتر اقدامات بنمایند.

نمره - ۲۲۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر)

طهران ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰]

دیروز اینجا در تمام روز نمایش ملی ممتد بود. اگرچه تا حال اجتماعات منظم بوده ولی استعفای پیرم رئیس پلیس محتمل است باعث سوء اثر در این انتظام بگردد چون علائم واقع شدن مخاصمه‌ای بین متابعین پیرم و بختیاریمها آشکار است. احساسات عامه بحدی متهیج است که از امکان مخاطره اتباع خارجه نمی‌توان قطع نظر کرد ولی آنچه بر من مشهود است این احتمال خطر سریع الوقوع نیست.

نمره - ۲۲۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر)
 طهران ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۲ دسامبر من:

تلگراف ذیل به تاریخ ۳ دسامبر از قنصل انگلیس مقیم رشت رسیده:
 ۸۰۰ نفر قشونی که در شب ۲ دسامبر حرکت نمودند سه ساعت بعد حکم شد
 به رشت مراجعت نمایند. ۱۰۰۰ نفر سرباز و ۶۰۰ نفر قزاق امروز صبح به عزم
 طهران حرکت نمودند.

نمره - ۲۲۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر)
 طهران ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۲ شهر حال شما به سر بچنن [بیوکانان] و تلگراف امروز من:
 اگر بتوان به دولت ایران اظهار داشت که مادامی که دولت ایران انتظامات لازمه
 را در طهران مستقر بدارد قشون روس برای فشار وارد آوردن بجهت تقاضاهای
 دیگری بکار برده نخواهد شد و بمحض اینکه به تقاضاهای حاضره تمکین بشود قشون
 مزبور عودت داده خواهد شد، محتمل است بلوای عامه در اینجا قدری التیام حاصل
 بنماید.

نمره - ۲۲۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر)
 طهران ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۳ دسامبر من در باب حمله به سواران هندی:

ظاهراً بروز مجادله بین سواران هندی و ایلیاتیان بواسطه این بوده که قافله‌ای
 مرکب از ۶۰۰ شتر و قاطر بقاصله جزئی در جلو قشون ما مسافرت می‌نموده و ۳۰ یا
 ۴۰ نفر سارقین ایلیاتی بر آنها حمله نموده‌اند و ممکن نبوده قافله مزبور را از توسل
 به قشون انگلیس ممانعت نمود.

پس از آنکه اکفرد صاحب‌منصب فرمانده قشون را از این مهاجمه مستحضر
 نموده‌اند به جلو رفتن قشون فرمان داده که در طرد نمودن سارقین مجاهدت بنماید.

نمره - ۲۲۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۴ دسامبر) طهران ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگرافات مورخه ۲۸ اکتبر و ۲ نوامبر من: مستر شوستر، لکفر و هیکاک و شنیدلر [شیندلر؟] را معزول نموده.

نمره - ۲۲۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی وزارت خارجه ۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۱ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۲ دسامبر شما: آیا فرض می‌کنید مخاطره‌ای برای سفارت موجود باشد؟

نمره - ۲۲۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی وزارت خارجه ۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۱ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۲ ذیحجه ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۳ دسامبر ۱۹۱۱: آیا اضافه نمودن عده مستحفظین سفارت انگلیس را لازم می‌دانید؟ اگر لازم بدانید ممکن است يك عده از قشون اعزام شده به جنوب به طهران فرستاده شود.

نمره - ۲۲۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون] وزارت خارجه ۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۱ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۲ ذیحجه ۱۳۲۹] پس از اظهارات کفیل وزارت امور خارجه روس اگر من در اینجا بیانی بنمایم مبنی بر اینکه هرگاه در تعقیب وقایع حاضره هر نوع تغییراتی هم در طهران حاصل بشود بهر صورت دولت انگلیس نمی‌تواند مجدداً شاه مخلوع را بسمت سابق بشناسد گمان نمی‌کنم دولت روس از این بابت نگرانی حاصل بنماید. من چنین استنباط می‌نمایم که يك همچو اظهاری نهایت لزوم را داشته باشد لهذا شما این عنوان را به کفیل وزارت امور خارجه بکنید و ضمناً خاطر نشان بنمائید که اگر من در اینجا بعلاوه بیان بنمایم که در این خصوص دولت روس با ما موافقت و معاهدت دارد باعث حدوث اثرات مطبوعی در انگلیس خواهد شد.

نمره - ۲۲۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۵ دسامبر)
 طهران ۵ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۳ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۲ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۳ دسامبر من:

دیشب وزیر امور خارجه ایران را ملاقات نمودم. آنجناب بمن اطلاع داد که نهایت جد و جهد را برای متقاعد نمودن مجلس در قبول تقاضاهای روس بعمل آورده است و نیز اظهار نمود که بعد از رأی دادن مجلس به رد تقاضاها کابینه استعفا دادند ولی بواسطه اظهارات نایب السلطنه و خواهش مجلس استعفای خود را مسترد نموده و مجدداً مشغول کار شدند.

حالا آن جناب شایق است با دولت روس داخل مذاکرات در این باب بشود و ترتیبی بدهند که تقاضاهای دولت روس مستقیماً مغل استقلال ایران نباشد. حتی اگر مجلس هم به قبول تقاضاهای حاضره متقاعد بشود آن تقاضاها اثرات سوء در شدت تهییج احساسات مملکت خواهد نمود و منجر به نتایجی خواهد شد که یکلی مخالف با اظهاری است که دولت روس در التیماتوم خود ذکر نموده است که میل دارد روابط و داد بین دولتین را براساس مستدامی برقرار بدارد.

آن جناب سؤال نمود آیا به نظر من احتمال آن می‌رود که وزیرمختار روس از دولت متبوعه خودش تقاضا بنماید که بیک نحوی تقاضاهای خود را التیامی بدهند؟ من به وزیر امور خارجه جواب دادم که من همچو امیدی را از وزیرمختار مزبور ندارم ولی چون در غروب همانروز قرار ملاقاتی با مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] داشتم به آن جناب وعده نمودم که این اظهار را به مسیو پکلوسکی ابلاغ بنمایم. بعد از ملاقات همکار روس خودم و مذاکره با او به وزیر امور خارجه اطلاع دادم که گمان می‌کنم مجاهدات آنجناب برای متقاعد نمودن مسیو پکلوسکی که از دولت متبوعه خودش درخواست جرح و تعدیل تقاضاها را بنماید ثمری نخواهد بخشید.

نمره - ۲۳۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۵ دسامبر)
 طهران ۵ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۳ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۲ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۴ دسامبر من:

قنصل انگلیس از رشت خبر می‌دهد باز هم قشون روس دیروز به عزم طهران از رشت حرکت نمود.

تا حال ۲۰۰۰ نفر سرباز و ۳۰۰ نفر قزاق از اینجا حرکت کرده‌اند.

نمره - ۲۳۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۵ دسامبر)
 طهران ۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۲ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۴ دسامبر شما:
 من احتمال خطری برای سفارت فرض نمی‌کنم و اضافه‌شدن مستحفظین سفارت
 هم لازم نیست.

نمره - ۲۳۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۵ دسامبر)
 طهران ۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۲ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۴ دسامبر من:
 دیروز بلوا و هیجان کمتر بود. برای مرتفع‌شدن مخاصمه بین بختیاریه‌ها و متابعین
 پیرم مشارالیه متابعین خود را به خارج شهر فرستاده است.

نمره - ۲۳۳

تلگراف سر بچنن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۵ دسامبر)
 سن پترزبورگ ۵ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۲ آذر ۱۲۹۰]
 (تلگراف ۵ دسامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۹ دسامبر است)
 بمحض وصول تلگراف ۲ شهر حال شما مکتوب خصوصی به کفیل وزارت امور
 خارجه روس نوشته و اظهار نمودم امیدوارم که دیگر از این نوع تقاضاهای صعب‌الاجراء
 بدون مشورت با دولت انگلیس به دولت ایران پیشنهاد نخواهند نمود و در ملاقاتی
 که به تاریخ ۵ شهر حال با آن جناب نمودم در ضمن صحبت مراجعه به این مطلب
 نمودم.
 مسیو تراتف اظهار داشت علت اینکه جواب مراسله شما را ننوشتم این است که
 می‌خواستم از شما سؤال کنم آیا اتفاقی روی داده که باعث سوء تفاهمی شده باشد؟
 والا با وجود آن‌همه اطمینان‌هایی که به شما داده‌ام جهتی ندارد سر ادوارد گری همچو
 نظریات متشددی در این مسئله اتخاذ بنمایند.
 من جواب دادم که ما تمام اقوال آن جناب را معتبر دانسته و آنچه را در باب مقاصد
 دولت روس به من گفته است مورد اعتماد کامل قرار داده‌ایم ولی ممکن است چنان
 وقایع غیرمنتظره‌ای یک مرتبه حادث بشود که ایفای به مواعید و ابقاء به تأمینات سابقه
 برای دولت روس غیرممکن بشود. باین جهت است که سر ادوارد گری اصرار دارند
 که قشون روس نباید طهران را اشغال بنمایند مگر در صورت منحصر شدن چاره.
 ورود قشون روس به پایتخت بطور حتم تولید حوادث اسفانگیز خواهد نمود و از

احتمال گذشته بلکه یقین است که يك مقدار قتال در خود طهران واقع خواهد شد آنوقت محتمل است به ما گفته بشود که نظر به بعضی تکدرات جدیده دولت روس لازم می‌داند دعوی تمکین شدن به پاره‌ای تقاضاهای دیگر را بنماید که البته آن تقاضاها مشکل‌تر از امثال سابق آن خواهد بود و متعاقب آن خطر دیگری خواهد بود که اگر قشون روس حالیه طهران را فقط موقتاً اشغال بنماید ولی آن وقت به واسطه پیش‌آمد حوادث اسفناک مجبوراً توقف موقتی قشون در طهران مبدل به يك مدت نامحدودی خواهد شد.

آن جناب جواب داد که فقط در دو صورت امر به پیش‌رفتن قشون به طهران خواهد شد یکی اینکه تا وقتی که بنا بشود قشون از قزوین حرکت بنماید تقاضاهای دولت روس پذیرفته نشده باشد و دیگر اینکه مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] حضور قشون را برای حفظ جان اتباع خارجه لازم بداند. دسته عمده قشون تا ۸ روز دیگر به قزوین خواهد رسید و چون باید وسایل دسترسی به انزلی فراهم بشود محتمل است که لازم بگردد دو سه روز هم در قزوین مکث بنمایند.

از این‌قرار دو هفته طول می‌کشد تا قشون به طهران برسد ولی این را هم باید در نظر داشت که شاید هر آن وضع طهران طوری بشود که مسیو پکلوسکی يك دسته قزاق با نهایت عجله برای محافظت خودش بخواهد. ظاهراً بموجب راپورتی که به آن‌جناب رسیده يك عده قلیلی استعداد و یکی دو عراده توپ در طهران ترتیب داده شده که در صورت ورود قشون روس با آنها مقابله بنمایند و این اسباب کمال اسف است چون اگرچه مجادله يك همچو دسته‌ای قابل اهمیت نیست ولی خوب بود که مجادله مستقیم و منظم کلیتاً واقع نمی‌شد بجهت اینکه يك همچو مجادله‌ای عاقبت تولید اختلافات و مشکلاتی خواهد نمود که منجر به نتایج سوء خواهد شد. و نیز آن‌جناب اظهار نمود که اعمال و مجادلات نظامی طبیعتاً بسته به دست فرمانده قشون است و آنچه موکول به رأی خود او خواهد بود این است که اگر بنای مجادله‌ای بشود صلاح در اشغال کدام قسمت شهر است.

من مجدداً رشته کلام را معطوف نمودم به مسئله امکان پیشنهاد تقاضاهای مجددی و مسیو نراتوف جواب داد که هیچ تقاضای دیگر پیشنهاد نخواهد نمود که مغل پلتیک آتیة ایران باشد مگر اینکه قبل از وقت با ما مشورت نموده و رضایت ما را اتخاذ بنماید.

پس از آن من شروع به مذاکره مفاد تلگراف ۴ شهر حال شما در موضوع شاه مخلوع نمودم. من اظهار نمودم اگر آن جناب شما را مختار بنماید که در پارلمان اظهار بنمایید که دولتین تعهد نموده‌اند بهیچوجه و بهیچ‌نهج شاه مخلوع را دیگر نشناسند يك همچو اظهار بحدی مؤثر واقع خواهد شد که ضدیتی که در انگلیس نسبت به اعمال جدید روس حاصل شده است مرتفع خواهد شد و در ضمن ما را ملتزم می‌نماید که من بعد در ایران با اعمال دولت روس معیت داشته باشیم.

مسیو نراتوف جواب داد که در همین چند روز قبل خود او باعث شده که به

محمدعلی میرزا از طرف دولت روس اخطار شده است تصور این را نکند که دولت روس به او تقویت خواهد نمود. آن جناب اظهار داشت نمی‌داند غرض سر ادوارد گری از عنوان مسئله شاه مخلوع در این موقع چیست.

من اظهار نمودم مصلحت در این است دولتین معاهده بنمایند که حتی اگر تا چند سال دیگر هم اهل ایران شاه مخلوع را دعوت به ایران بنمایند دولتین بهیچ وجه او را به سمت سلطنت نشناسند.

من گفتم قصد سر ادوارد گری در این موضوع تغییرناپذیر است و لازم است در این موقع رأی سر ادوارد گری در باب دیگر شناختن شاه مخلوع به سمت سابقه، علنی بشود چون در ایران عقیده عموم بر این است که نمایندگان دولت روس در تهیه دفع موانع و تسطیح طرق برای رجعت محمدعلی میرزا هستند. حتی در بعضی از نقاط انگلستان هم این مسئله در اذهان رسوخ نموده. باضافه مشهور است که قشون روس در صدد این هستند که محمدعلی را مجدداً به تخت سلطنت بنشانند. بنابراین لازم است این سوءظن از اذهان عامه خارج بشود و مشهود بگردد که این روایات مقرون به صحت نیست.

من خاطر مسیو نراتوف را متذکر نمودم که در تابستان گذشته وقتی که شاه مخلوع وارد به خاک ایران شد ما به او خاطر نشان نمودیم که ما دیگر او را نخواهیم شناخت چونکه اگر برخلاف این روش عمل بنمائیم مخالف با رویه‌ای است که ما همیشه در باب مداخله ننمودن در این طور مخاصمات داخلی ایران سرمشق خود قرار داده‌ایم ولی اعلیحضرت معظم از موافقت با این مذاکره ما امتناع نمود. حالا وضع این مسئله بکلی تغییر نموده محمد علی مجاهدات خود را نموده و نتوانسته کاری از پیش ببرد و شکست‌های پی در پی از قشون دولتی خورده تا منجر به یأس کلی شده. اگر حالا او در به‌چنگ آوردن سریر سلطنت موفق بشود مسلماً بواسطه عزیمت قشون روس به طهران است که باعث ضعف دولت ایران شده و موقع مغتنمی به دست شاه مخلوع افتاده لهذا چنانچه ما در این موقع ساکت بمانیم هر اتفاقی بیفتد توبیخ و ملامت آن را به عهده دولت روس وارد خواهند نمود.

آن جناب صحت بیانات من را تصدیق نموده و فرمودند ولی اگر در عرض چند ساله آتیه توجهات عموم به طرف شاه مخلوع معطوف بگردد و برای رجعت او حسن طلب بشود ما مجبور خواهیم بود که مجدداً او را بشناسیم. من اظهار نمودم وقتی که در چند ماه قبل مذاکره مجدداً پناهنده شدن شاه مخلوع به روسیه بود، آن جناب بالخصوص به من گفته بود که ما در آتیه بکلی از این بابت آسوده خواهیم بود چون اعلیحضرت معظم از این پذیرایی سردی که در ایران از او شده بحدی مکدر است که دیگر هرگز روی خود را هم در ایران نشان نخواهد داد.

پس از آن مسیو نراتوف چندین شق پیشنهاد نمود که بنظر او برای تأمینات لازمه در این موضوع مکفی می‌نمود و از آن جمله یکی این است که دولت روس اطمینان بدهد مادامی که قشون او در اشغال ایران باقی باشد شاه مخلوع شناخته نشود و یک

شق دیگر این است که دولت روس بدون رضایت دولت انگلیس شاه مخلوع را نشناسد. من اظهار نمودم عنوانی که تعیین وقت در آن بشود معنی آن این است که شاه مخلوع دعوت بشود که پس از انقضاء مدت معینه رجعت بنماید و بالاخره من از آن جناب تمنا نمودم که نظر به مشکلاتی که سر ادوارد گری را در این باب دچار نموده همان قسمی که او پیشنهاد نموده بدون اسم بردن از مدت یا چیز دیگری عنوان این مسئله را بنماید چون باین قسم برای منافع معاهده انگلیس و روس هم مرجح است. من نیز اظهار نمودم که هیچ نوع صفات حمیده و خصایص پسندیده تا حال از شاه مخلوع بروز ننموده که او را لایق سلطنت بدارد و اگر آن جناب در این مسئله به نحوی که سر ادوارد گری تقاضا نموده موافقت بنماید من یقین دارم سر ادوارد گری با او معیت خواهد نمود که ترتیب حکومتی در طهران داده بشود که روابط و داد را با دولت روس کاملاً مفتوح بدارد و مقصودی که هر دو دولت در نظر دارند همین است. هر دو دولت اشتیاق دارند رویه مستدامی در ایران تأسیس بشود؛ فقط اختلاف دولتین در باب وسایلی است که برای انجام این مقصود باید به کار برده بشود. من با کمال اطمینان اظهار داشتم که اقدامات متفقانه نماینده‌های دولتین خیلی مؤثرتر از پیشنهاد تقاضاها با سرنیزه تفنگ خواهد بود.

مسیو نراتوف جواب داد آمال صمیمانه او همین است که استقرار معیت دولتین را ببیند و در باب مسئله شاه مخلوع هم قول داد که سعی بنماید يك عنوانی ترتیب بدهد که موجب استرضای خاطر جنابعالی باشد.

جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۲۳۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۵ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۲ آذر ۱۲۹۰]

رجعت شاه مخلوع بعقیده من فقط محلل مسئله استقرار حکومتی در ایران که طرفدار منافع روس باشد واقع نخواهد شد لهذا نمی‌توان موافقت نمودن دولت روس را در این مسئله با ما، منحصر به لازم بودن آن برای حوائج روس نمود چونکه آن باعث فراهم شدن مشکلات برای ما هم خواهد بود. بنظر من برای دولت انگلیس محال است که بعد از نقض عهد نمودن شاه مخلوع و مراجعت نمودن او به ایران دیگر دولت انگلیس بتواند او را بشناسد.

نمره - ۲۳۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۲ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

خزانه‌دار کل انتخاب مستر لکفر را به ریاست مالیه تبریز نسخ نموده از وزیر امور

خارجة موقتی روس سؤال کنید که فرض دولت روس از تقاضای انفصال لکفر همین بوده یا بکلی منفصل شدن او را از استخدام دولت ایران خواستارند. حالا دو سال است که او مستخدم دولت ایران است و من به این عقیده هستم که دولت روس فقط تعیین نشدن او به پیشکاری خزانه تبریز را می‌خواستند.

نمره - ۲۳۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۳ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۵ دسامبر من:

پیرو مجدداً به ریاست نظمیه منصوب شد و ظاهراً هم او و هم متابعین او با
 بختیاریها صلح نمودند.

نمره - ۲۳۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۳ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۴ دسامبر من:

دسته قشون انگلیس بدون آسیب دیگری به اصفهان رسیدند. حالت صاحب‌منصب
 مجروح هم رو به بهبودی است. کرنل دوگلاس تلگرافاً [تلگرافی] اطلاع می‌دهد که
 فرمانده قشون بهیچوجه با قافله معیت نداشته همینکه شنیده است قافله جلو را
 سارقین احاطه نموده‌اند او تاخت نموده تا به سارقین رسیده و آنها را متواری نموده.
 کرنل دوگلاس گمان می‌کند هیچ نسبت دیگری به صاحب‌منصب مزبور نمی‌توان داد
 و او را مقصر فرض کرد.

نمره - ۲۳۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۳ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۵ دسامبر من:

قنصل انگلیس از رشت خبر می‌دهد که يك دسته دیگر از قشون روس مرکب از
 ۹۰۰ نفر سرباز ۴ دسامبر به عزم قزوین از رشت حرکت نمودند.

نمره - ۲۳۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۳ آذر ۱۲۹۰]
 سردار اسعد دیروز وارد طهران شد.

نمره - ۲۴۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۳ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹].

وزیر امور خارجه ایران مشتاقانه امیدوار است که به ملاحظه اقدامات مجدانه‌ای
 که او در متقاعد نمودن مجلس برای ترتیب قراری با روس دارد قشون روس از قزوین
 حرکت ننمایند و قدری در آنجا مکث کنند چون اگر حرکت بنمایند ترتیبی که او
 در نظر دارد بکلی بر هم می‌خورد و اوضاع صورت دیگر پیدا نموده و منقلب خواهد
 شد.

نمره - ۲۴۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 طهران ۶ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۳ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف ۱۷ نوامبر من:

هم پستخانه و هم تلگرافخانه مکاتبات و مخابرات برای کرمانشاه را قبول نمی‌کنند.
 تلگراف اخیر قنصل انگلیس که با قاصد به همدان فرستاده شده و از آنجا مخاپره
 شده بود دیروز به من رسید و مبنی بر این بود که وسایل مخاپره با بغداد هم مقطوع
 است. باضافه قنصل مزبور غارت شدن کرمانشاه را هم پیش‌بینی نموده بود.

نمره - ۲۴۲

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر)
 سن پترزبورغ ۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۳ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۵ دسامبر شما:

کفیل وزارت امور خارجه روس در باب رجوع خدمت نمودن دولت ایران با مسیو
 لکفر در محلهائی که خارج از منطقه روس باشد مخالفتی ندارد.

نمره - ۲۴۳

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۶ دسامبر) سن پترزبورگ ۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۳ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹] من در ۶ شهر حال مسیو نراتوف را ملاقات نمودم. آنجناب اظهار داشت امیدوار است ما يك ترتيبی برای حل این معما بدهیم که برای دولتین مناسب باشد ولی هنوز بر مخالفت خود باقی بود و از هر نوع عنوانی در باب رجعت شاه مخلوع که دولتین را ملتزم بدارد و در آتیه هم تغییر نکردنی باشد امتناع داشت.

آنجناب در تأیید این عقیده خودش اظهار نمود که از قرار مسموع بعضی از بختیاریه‌ها در باب رجعت محمد علی موافقت دارند و بعد از آنکه ما معاهده‌ای در باب نشناختن شاه مخلوع بنماییم اگر فرضاً بختیاریه‌های مزبور او را مجدداً به تخت سلطنت جای دادند آن وقت ما چه خواهیم کرد؟

من جواب دادم که سر ادوارد گری همه اینها را بلکه احتمال هر نوع اتفاقیهای دیگر را هم تصور کرده و هیچ چیز رأی قطعی او را در این باب تغییر نخواهد داد. بختیاریه‌ها اینقدر خواهان شاه مخلوع نیستند که اصرار در تجدید سلطنت او داشته باشند، خصوصاً در صورتی که ما قبل از وقت به آنها اطلاع بدهیم که ما او را به این سمت نخواهیم شناخت.

من از بیاناتی که وزیر امور خارجه ایران به سر جارج بارکلی نموده بود مسیو نراتوف را مستحضر نمودم (بموجب تلگراف سر بارکلی مورخه ۵ دسامبر) آنجناب اذعان نمود نکته‌ای که در تقاضاهای روس ممکن است احساسات دولت ایران را متلاطم بدارد تقاضایی است که در ماده دوم در باب مستشارهای خارجه شده ولی هر تغییر و تبدیلی در این نکته بشود باز اسباب ابتلای ما خواهد شد چون ممکن است دولت ایران يك نفر خارجه‌ای دیگر را انتخاب بنماید که اعمال او عیناً مثل اعمال شوستر باشد به این جهت نمی‌داند چطور می‌توان تغییری در آن تقاضا داد. بعلاوه تقاضای دولت روس فقط بیان مطلبی است که همیشه دولتین معاهدتین در آن موضوع اصرار داشته‌اند و عملاً هم ملاحظه نموده‌اند.

در موضوع دعوی خسارت هم اگر دولت ایران فقط قبول معاهدات لازمه را بنماید دولت روس با کمال میل مساعدت در تسهیل آن خواهد نمود.

نمره - ۲۴۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۶ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۴ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۳ آذر ۱۲۹۰]
خزانه دار کل

شما باید با مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] مذاکره بنمایید که نهایت لزوم را دارد همان آن که به تقاضاهای روس تمکین بشود بدون هیچ نوع دفع وقت شخص دیگری

بجای شوستر منصوب بشود و نیز مذاکره بنمایید کی برای این شغل مناسبتر و مقبولتر است.

نمره - ۲۴۵

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۷ دسامبر) طهران ۷ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۴ آذر ۱۲۹۰] وزیرمختار روس به من اظهار داشته که ۴۰۰ نفر از قشون روس وارد قزوین شدند.

نمره - ۲۴۵ ایضاً

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۷ دسامبر) طهران ۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۴ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۵ ذیحجه ۱۳۲۹] قایم مقام شوستر

راجع به تلگراف دیروز شما:

همکار روس من مرنارد را برای منصوب شدن بجای مستر شوستر تصویب می نماید. پس از انفصال مسیو نوز، مرنارد رئیس کل گمرکات ایران بوده. رفتار او همیشه مرضی من بوده و گمان می کنم نظر به تجربیات طولانی او در ایران و سبک سلوک مساعدی که تا حال نسبت به سفارتین تعقیب نموده انتخاب او برای این مقام در این موقع بسیار مناسب باشد.

نمره - ۲۴۶

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۷ دسامبر) طهران ۷ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۵ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۴ آذر ۱۲۹۰] سردار اسعد مشغول بکار بردن نفوذ خودش است که التیامی در ترتیبات حاضره بدهد و ظاهراً رجعت او به ایران اسباب تسهیل و ترفیه اوضاع شده. احساسات عمومی ظاهراً مناسبتر می نماید تمام فرق در مجلس حتی فرقه دمکرات هم متمایل به موافقت شده اند و امید آن هست که کابینه در متقاعد نمودن مجلس به تمکین تقاضاهای روس موفق بشود.

نمره - ۲۴۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]

وزارت خارجه ۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۴ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۵ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

گمان می‌کنم حالا موقع مقتضی است که من نظریات دولت انگلیس را در باب بعضی مسائل لازمه صراحتاً روی کاغذ بیاورم که خوف امکان وقوع اختلاف بین دولتین مرتفع بگردد و شرایط اتفاق دولتین در آتیه فراهم بشود.

شما باید یادداشتی مبنی به مواد ذیل به وزیر امورخارجه دولت روس پیشنهاد نموده و اظهار امیدواری در پذیرفته شدن آن مواد بنمایید و در ضمن دولت مزبور نظریات خودش را هم بیان بنمایید. شما باید بهر حال توضیح بنمایید که من نمی‌خواهم با گرفتاریهای حاضره بواسطه شرح و بسط دادن در این موضوعات زحمات مسیو نراتوف را زیاد بنمایم و اذعان دارم که فقط مسئله قایم مقام مستر شوستر باید سریعاً موضوع بحث قرار داده بشود و بس:

(۱) تسویه اختلافات موجوده باید بنحوی بشود که ترتیب حکومتی در ایران داده بشود که با مواد معاهده انگلیس و روس موافقت داشته باشند و در باب منافع مخصوصه‌ای که دولتین در ایران دارند بی‌اعتنایی ننمایند.

(۲) من امیدوارم دولت روس هیچ نوع قراردادی را که مربوط به رجعت شاه مخلوع باشد تجویز نخواهند نمود. رجعت او فقط باعث تزلزل اوضاعی که تا حال منقلب بوده خواهد شد که خود منافی با مقصود فوق‌الذکر است. پس از آنکه شاه مخلوع در همین اواخر نسبت به اخطاری که دولتین به او نمودند که رجعت به ایران ننماید بی‌اعتنایی نموده شناختن او به سلطنت با مقامات ما بکلی متباین است. باضافه عودت او باعث اقدامات منتقمانه او نسبت به اشخاصی که اسباب اخراج او شده‌اند خواهد شد.

(۳) بمحض حرکت مستر شوستر نهایت لزوم را دارد يك نفر خارجه‌ای دیگر که مقبول دولتین باشد انتخاب بشود که بجای او برقرار بگردد. در این موضوع وزیرمختارهای دولتین باید با هم مذاکره نموده و شخص مناسبی را نامزد و معرفی بنمایند.

(۴) پس از آنکه دولت ایران با تقاضاهای روس موافقت نمود باید به آنها معیت بشود که مملکت را منظم بدارند و برای انجام این مقصود پول لازم خواهند داشت. لهذا دولتین باید با دولت مزبور مساعدت بنمایند که تحصیل استقراضی بنمایند.

(۵) اگر دولت روس در باب تأدیة خسارات اصرار بنماید دولت ایران در این باب خیلی متزلزل خواهد شد. بنابراین امیدوارم پس از مرتفع شدن اختلافات موجوده يك طریقی هم برای دفع این مشکل اتخاذ بشود.

(۶) معلوم است که اشغال نمودن روس خاک ایران را و اقدامات قشونی حالیه او، دائمی نیست و عمل سطحی است و البته بمحض اینکه دولت ایران تقاضاهای روس

را بپذیرد و اعاده نظم در شمال ایران مسلم بگردد این اقدام موقوف شده و قشون روس عودت خواهند نمود.

نمره - ۲۴۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر برتی وزارت خارجه ۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۴ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۵ ذی حجه ۱۳۲۹] محض استحضار مسیو سازانوف شما باید یا مستقیماً یا بتوسط کنت بنکندرف یادداشتی به او پیشنهاد بنمایید که حاوی همان نظریات دولت انگلیس باشد که در تلگراف امروز من به سر بچنن [بیوکانون] مصرح شده.

نمره - ۲۴۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۸ دسامبر) طهران ۸ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۵ آذر ۱۲۹۰] به تلگراف ۶ دسامبر که از سن پترزبورغ مخابره شده مراجعه نمایید: دو سال است که مستر لکفر در طهران در وزارت مالیه ایران در طبقات نازل اشتغال داشته و خدمات مفیده نموده است و در مدت مزبور دولت روس هیچ مخالفتی در باب اشتغال او در اینجا نداشته اند. آیا واقعاً اصرار دارند که حالا مستر لکفر از شغل در وزارت مالیه خودش هم دست بردارد؟

نمره - ۲۵۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۸ دسامبر) طهران ۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۵ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۶ ذی حجه ۱۳۲۹] وزیر امور خارجه ایران دیروز بعد از ظهر به سفارت روس رفته و در موضوع تقاضاهای روس با وزیرمختار مذاکره نموده بود. آن جناب اظهار داشته بود که ماده دوم التیماتوم عمده مسئله ای است که مشکلات پیش آورده چون آن مغل استقلال مملکت ایران است. فرضاً اگر دولت ایران تعهد بنماید که در تعیین مستشارهای خارجه ملاحظات لازمه را مرعی بدارد که به منافع دولتین ضرری وارد نیاید يك نوع عنوانی است که شامل همان نتیجه مطلوبه دولت روس خواهد بود و این طور هم بالصراحة مغل استقلال ایران نخواهد بود. ممکن است بواسطه این تغییر عبارت مجلس هم آن را قبول بنماید و بهمین وسیله نیز ممکن است مجلس را متقاعد نمود که آن دو فقره تقاضاهای دیگر را هم قبول بنمایند.

وزیر امور خارجه اظهار نموده بود امیدوار است پس از انجام مسائل فوق الذکر

دولت روس قشون خود را عودت بدهند و نیز بیان نموده بود که چون عموماً به این عقیده هستند که ورود قشون روس به ایران برای این است که مجدداً شاه مخلوع را برقرار بنمایند لهذا بجهت اینکه اعاده روابط و داد بین دولتین روس و ایران مشهود بگردد هیچ بهتر از این نخواهد بود که اعلیحضرت معظم را هم طرد بنمایند. آن جناب نیز اظهار داشت که دولت ایران خیلی احتیاج به يك استقرای دارد یا اقلاً يك مبلغ مساعدی و برای تحصیل یکی از این دو فقره تقویت و همراهی دولت روس لازم است.

نمره - ۲۵۱

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۸ دسامبر)
 سن پترزبورگ ۸ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۵ آذر ۱۲۹۰]

(تلگراف ۸ دسامبر حاوی شرح مختصر مکتوب ذیل)

(مورخه ۹ دسامبر است)

من مجدداً دیروز مسیو نراتوف را ملاقات نموده و یادداشتی را که حاوی ۶ فقره مسائل مندرجه در تلگراف روز قبل شما بود به آن جناب تقدیم نمودم. من توضیح نمودم که برای دفع هر نوع سوء تفاهمی که محتمل است واقع بشود سر ادوارد گری صلاح بر این دیده که بعضی نکات لازمه پلتیکی را روی کاغذ بیاورد و به این واسطه اسباب متفقانه عمل نمودن دولتین فراهم شود باضافه اظهار نمودم امید است دولت روس نظریات دولت انگلیس را با نظریات خود موافق ببیند.

مسیو نراتوف پس از وعده دادن که توجه مخصوصی در موضوع این ۶ نکته بنماید اظهار داشت در باب قایم مقام مستر شوستر عقیده او بر این است که مستشارهای خارجه بهیچوجه نباید دیگر از اتباع یا اعیان دول معظمه انتخاب بشوند و در آتیه باید با نهایت دقت اختیارات مستشار مالیه محدود بشود که بهیچوجه نتواند با قدرت مطلق العنان عمل بنماید. پس از آن در موضوع استیضاح در پارلمان راجع به شاه مخلوع با مسیو نراتوف صحبت نمودم و بالاخره آن جناب عبارت ذیل را قبول نمود چون راه مخالفتی بر آن مفتوح نیست اگرچه باز اظهار نمود که باید بدو آن را به مسیو سازانوف پیشنهاد بنماید و مسیو سازانوف هم حالا در پاریس است:

«دولت انگلیس به دولت روس اطلاع داده است که اگر شاه مخلوع بخواهد خود را به سلطنت برقرار نماید دولت انگلیس نمی تواند او را به این سمت بشناسد. علیهذا دولت روس هم از طرف خودش به دولت انگلیس اطمینان داده است که هرگاه شاه مخلوع حالا در مجدداً جلوس نمودن به تخت سلطنت مجاهدت بنماید دولت روس نیز متساویاً او را به این سمت نخواهد شناخت و مادامی که قشون روس در ایران توقف دارند بهیچ وجه اقدام در تشجیع یا تسهیل عملیات شاه مخلوع برای به دست آوردن سلطنت نخواهند نمود.»

جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۲۵۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۸ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۶ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۵ آذر ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف دیروز من:

شما باید یادداشت مضاعفی به کفیل وزارت امور خارجه روس پیشنهاد بنمایید و در آن توضیح بنمایید که مقصود از عبارت ششم در یادداشت قبل این است که بمحض اعاده نظم تمام قشون روس به انضمام عده‌ای که در تبریز و اردبیل هستند باید از شمال ایران عودت داده بشود.

نمره - ۲۵۳

مکتوب سر برتی به سر ادوارد گری (واصله در ۹ دسامبر)

پاریس ۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۵ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۶ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

آقا

وزیر امور خارجه روس که حالا در پاریس است امروز عصر به ملاقات من آمد برای اینکه در باب اوضاع ایران با من مذاکره بنماید و محض استحضار شما نظریات خودش را در خصوص اوضاع کنونی ایران توضیح بنماید. من در شروع به مذاکره از تشویش شما در باب وضعی که در ایران حادث شده صحبت نموده و از نگرانی شما در موضوع پیشنهاد تقاضاهای روس به دولت ایران و حضور قشون روس در آن مملکت آن جناب را متذکر نمودم. بملاحظه اینکه شاید سفیرکبیر روس مقیم لندن غفلت نموده باشد که بیانات شما را در موضوع نکات مهمه راجع به ایران که در دوم شهر حال به سفیر مزبور عنوان نموده بودید به وزیر معظم‌الیه [= معظم‌له] اطلاع بدهد من تلگراف شما را به سر بچنن [بیوکانان] در باب عنواناتی که باید کتباً به مسیو نراتوف بنماید به مسیو سازانوف ارائه دادم. بعد از آن یادداشتی مبنی به نظریات شما که در تلگراف دیروز شما به سر بچنن مسطور است به آن جناب تقدیم داشتم و سواد آن یادداشت را بسا کمال افتخار لفا ارسال می‌دارم.

مسیو سازانوف اظهار داشت تا درجه‌ای که عقیده شخصی او مدخلیت دارد او با نظریات شما موافقت نموده و آنها را قبول دارد ولی در موافقت وزیر مالیه روس در باب نظریات شما راجع به وجه خسارت نمی‌تواند جوابی بدهد. بمحض اینکه در ۱۳ شهر حال به سن پترزبورغ وارد بشود نهایت سعی را خواهد نمود که یا دعوی تأدیبه وجه خسارت نسخ بشود یا يك نوع تعویضی بجای آن معین بشود که نتیجه آن تسهیل این تحمیل باشد و پس از اعماق نظر در باب اوضاع ایران در سن پترزبورغ بسا سفیرکبیر انگلیس در موضوع کلیه امورات راجع به ایران مذاکره خواهد نمود. بعد از آن مسیو سازانوف به تکرراتی که دولت روس از دولت ایران حاصل نموده مراجعه

نموده گفت رنجش‌های روس بسیار است و بملاحظه ضعیف بودن ایران و توجه دولت روس به این مسئله متدرجاً ماده غلیظ شده ولی دولت ایران این ملاحظه روس را به ضعف دولت روس تعبیر نموده یعنی بازگشت قشون روس در وهله سابق که به طرف طهران می‌رفت دولت ایران را دلالت به این تصورات نموده. دولت ایران از صبوری دولت روس منتفع شده.

مسیو سزانوف نیز اظهار داشت که او کاملاً تصدیق دارد که نباید گذارد مسئله ایران بحدی غامض بشود که تولید اثرات سوء در روابط بین دولتین روس و انگلیس بنماید و سر ادوارد گری باید مترصد اقدامات من باشد و حتی القوه سعی خواهم نمود قراری در این باب بگذارم که از وقوع همچو نتیجه‌ای جلوگیری بشود. آن‌جناب گمان می‌کرد تشددهای جاریه در انگلستان راجع به سبک رفتار روس در ایران غیرلازم است. دولت روس بهیچ وجه مایل نیست که طهران را اشغال بنماید مگر در صورتی که برای اجرای مقاصد خودش بکلی مجبور بشود و میلی هم به عودت شاه مخلوع ندارد. اعلیحضرت مزبور بکلی در ایران بی‌اعتبار شده و به این واسطه وجود او برای اجرای مقاصد روس نسبت به مقام دولت ایران هیچ فایده‌ای ندارد در صورتی که دولت روس هم واقعاً مقصودی در نظر ندارد.

مسیو سزانوف شب ۱۱ شهر جاری از پاریس حرکت خواهد نمود.

امضاء فرانسویس برتی

سواد یادداشت سر برتی به مسیو سزانوف

مبدأ کلیه تشویش سر ادوارد گری مسئله ایران است. سر ادوارد گری در این موضوع مذاکرات متشدد با کنت بنکندر ف در ملاقات دویم شهر حال نموده و بی‌تردید سفیر کبیر مزبور در باب آن مذاکرات خاطر محترم مسیو سزانوف را مستحضر خواهد نمود. سر ادوارد گری میل دارد نظریات خودش را در بعضی نکات لازمه روی کاغذ بیاورد برای اینکه احتمال وقوع اختلاف بین دولتین روس و انگلیس را مرتفع بدارد و شرایطی مقرر بشود که باعث امتداد موافقت دولتین بگردد و برای فراهم نمودن وسایل این اتفاق تشریح مواد ذیل را لازم می‌داند یعنی:

۱- تسویه اختلافات موجوده باید بنحوی بشود که ترتیب حکومتی در ایران داده بشود که با مواد معاهده انگلیس و روس موافقت داشته باشند و در باب منافع مخصوصه‌ای که دولتین در ایران دارند بی‌اعتنایی ننمایند.

۲- مجدداً شناخته شدن شاه مخلوع به سمت سلطنت، با مقامات دولت انگلیس منافعی است چون پس از آنکه از طرف دولتین روس و انگلیس به او اخطار شد که به ایران رجعت ننماید او به این اخطار واقعی نگذارد و برخلاف آن رفتار نمود. هودت او به مقام سابقه با مقاصدی که بموجب ماده اول در نظر است بکلی متضاد است. بعلاوه رجعت او به ایران باعث اقدامات منتقمانه از طرف او خواهد شد که نسبت به اشخاصی که مؤسس اخراج او از ایران شده‌اند تلافی ماسبق را بنماید.

بنابراین سر ادوارد گری امیدوار است که دولت روس راضی نخواهد شد که بواسطه اجازه رجعت دادن به شاه مخلوع اوضاع ناگوار کنونی منقلب تر بشود.

۳- وزیرمختار روس و انگلیس در طهران باید دفعتاً در باب انتخاب يك مستشار مالیه خارجه با هم شور نموده و هرکس را تصویب نمودند برای قایم مقامی مستر شوستر معرفی بنمایند چونکه خیلی لازم است شخصی انتخاب بشود که مقبول دولتین روس و انگلیس باشد.

۴- پس از آنکه دولت ایران تقاضاهای دولت روس را قبول نمود دولتین روس و انگلیس باید اقدامات در تسمهیل حصول استقراضی برای دولت ایران بنمایند که در باب اعاده نظم در ایران با آن دولت مساعدت شده باشد.

- دعوی خسارت که دولت روس به ایران پیشنهاد نموده اگر اصلاح نشود با مقصود مذکوره در ماده ۴ متباین است.

سر ادوارد گری امیدوار است که پس از مرتفع شدن اختلافات موجوده، دولت روس سعی بنماید وسایلی فراهم بیاورد که اشکالاتی که از مطالبه تأدیة خسارت برای دولت ایران حادث شده برطرف بشود.

۶- به سر ادوارد گری همچومفهوم است که بمحض تمکین دولت ایران به تقاضاهای دولت روس و استقرارنظم در شمال ایران دولت روس از اشغال خاک ایران دست برداشته و اقدامات قشونی خود را که حالیه در جریان است و می گویند اقدامات مزبور سطحی است و دائسی نخواهد بود موقوف خواهد داشت.

سر ادوارد گری به سر برتی امر نموده است که در موقع تبلیغ مواد فوق به مسیو سازانوف اظهار بدارد مسئله ای که می شود اقدام فوری در باب آن نمود عمل تعیین قایم مقام مستر شوستر است که باید نماینده های دولتین روس و انگلیس در طهران در این موضوع عطف توجه بنمایند. سر ادوارد گری امیدوار است مسیو سازانوف با او هم عقیده شده و اقرار خواهد نمود که مواد مذکوره با نظریات دولت روس موافقت دارد.

پاریس ۸ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۶ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۵ آذر ۱۲۹۰]

نمره - ۲۵۴

تلگراف سر بچنن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۹ دسامبر)

سن پترزبورغ ۹ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۷ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۶ آذر ۱۲۹۰]

من در موضوع تلگراف ۸ دسامبر سر جارج بارکلی امروز با مسیو نراتوف مذاکره نمودم. مسیو نراتوف جواب داد که اشتغال مستر لکفر در طهران در وزارت مالیه مخالف میل دولت روس است هم بواسطه حرکات ضد روس او که کاملاً مشهود گشته هم بواسطه ارتباطی که او در این اواخر با مستر شوستر و استکس داشته.

آنجناب اظهار داشت که مشغله پیدا نمودن مستر لکفر در جای دیگر نباید برایش

اشکالی داشته باشد.

نمره - ۲۵۵

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۹ دسامبر)
 سن پترزبورغ ۹ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۷ ذی‌حجه ۱۳۲۹ [۱۶ آذر ۱۲۹۰]
 (تلگراف ۹ دسامبر حاوی شرح مکتوب ذیل
 مورخه ۱۳ دسامبر است)

آقا

با کمال احترام خاطر مبارك را مستحضر می‌دارم که بموجب تعلیمات مندرجه در
 تلگراف ۸ شهر حال شما به تاریخ ۱۰ شهر حال من یادداشت اضافی به کفیل وزارت
 امور خارجه روس نوشته و توضیح نمودم که مقصود از عبارت ماده ششم یادداشت
 مورخه ۸ دسامبر من این بوده که پس از اعاده نظم در شمال ایران کلیه قشون روس
 به انضمام آنهایی که در تبریز و اردبیل هستند باید از ایران خارج بشوند.
 الحال با کمال افتخار سواد شرحی که کفیل وزارت امور خارجه به تاریخ ۹
 دسامبر نگاشته لفا ارسال می‌شود. مراسله مزبور مبنی بر این است که آن جناب در
 موضوع ماده سوم یادداشت من مخالفتی ندارد و تصدیق دارد که به نماینده‌های
 دولتین در طهران باید تعلیمات داده بشود که بدون تأخیر برای انتخاب يك نفر
 خارجه‌ای بجای مستر شوستر مشورت بنمایند. مسیو نراتوف نیز اشعار داشته است
 که اختیارات این مستشاری که نامزد خواهد شد باید بکلی به وظایف حوزه اداره
 مالیة ایران محدود بشود.

جارج بچنن [بیوکانان]

سواد یادداشت جوابیه مسیو نراتوف به سر بچنن [بیوکانان]
 سن پترزبورغ ۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۶ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۷ ذی‌حجه ۱۳۲۹]
 سفیرکبیر عزیزم

راجع به ماده سوم مسطور در یادداشت دیروز شما من در مستحضر داشتن شما
 عجله می‌نمایم که هیچ جهتی ندارد من مخالفتی در این داشته‌باشم که به وزیرمختارهای
 دولتین روس و انگلیس در طهران تعلیمات داده بشود بدون تأخیر در باب انتخاب
 يك نفر خارجه‌ای بجای مستر شوستر مشورت بنمایند. البته بر طبق قراری که داده
 شده این مستشار باید از بین اتباع یکی از دول صغیره انتخاب بشود. من در صدم
 که در این موضوع تلگرافی به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] بنمایم و از او تقاضا
 خواهم نمود که بدون تأخیر از نتیجه مشاوره با سر جارج بارکلی در این باب من را
 مطلع بدارد.

نکته مهمی که باید جلب توجه شما را به آن بنمایم این است که لازم است مقدماً

حدود اختیارات این مستشار مالیه تعیین بشود به این معنی که اختیارات او باید بکلی منحصر بشود به آنچه وظیفهٔ يك نفر مستشار ادارهٔ مالیه است. این عمل باعث کاسته شدن از اختیاراتی است که مجلس به مستر شوستر اعطاء نموده بود. و مشارالیه بواسطهٔ همین اختیارات قدرت مطلق العنانی پیدا کرده بود. مسلماً اگر قائم مقام مستر شوستر هم ترتیبش طوری بشود که بتواند همان نفوذ مستر شوستر را پیدا بنماید چندان تفاوتی در مجاری امور حاصل نخواهد شد.

من از مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] استفسار خواهم نمود که بعقیدهٔ او بهترین طریقی که بوسیلهٔ آن بتوان این نتیجهٔ مطلوبه را در باب اختیارات مستشار جدید حاصل نمود چیست.

امضاء نراتوف

نمره - ۲۵۶

تلگراف سر بچنن [بیوکانون] به سر ادوارد گری (واصله در ۹ دسامبر)
سن پترزبورغ ۹ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۷ ذیحجهٔ ۱۳۲۹ [۱۶ آذر ۱۲۹۰]

(شرح مختصر مکتوب ذیل مورخهٔ ۱۳ دسامبر به تاریخ

۹ دسامبر تلگرافاً [= تلگرافی] مخابره شده)

با کمال افتخار خاطر مبارک را مستحضر می دارم که در ملاقات ۹ شهر حال خودم با مسیو نراتوف يك نوبت دیگر اهمیت اوضاع حاضر را مطرح مذاکره قرار دادم. من اظهار نمودم اقدامات اخیر دولت روس در ایران تولید مناقشات بسیار در مجلس ملی انگلستان نموده و حتی از هیئت دولت انگلیس استیضاح شده که چرا باید دولت انگلیس بگذارد همچو اقداماتی به فعل برسد. بموجب تلگرافاتی که بتازگی از سر جارج بارکلی رسیده ظاهراً دولت ایران حالا برای قبول تقاضاهای روس بیشتر تمایل حاصل نموده.

اگر نظر به امیدی که ظاهر شده دولت ایران بهمین زودیها به تقاضاهای روس تمکین خواهد نمود لازم حتمی است که دولت روس دفعتاً اطمینان قطعی بدهد که بمحض اینکه دولت ایران سه فقره تقاضاهای روس را قبول بنماید قشون روس عودت داده خواهد شد.

مسیو نراتوف در جواب اظهار داشت دولت ایران دولت روس را مجبور به این اقدامات نموده و تقاضاهای روس هم خیلی معتدل است و چون مسیو سزانوف تا چهارشنبه آتی وارد خواهد شد آن جناب نمی تواند عجلتاً این مسئولیت را بعهدۀ خود بگیرد که يك همچو اطمینانی که من تقاضا می نمایم بدهد ولی در این موضوع با رئیس الوزراء مذاکره خواهد نمود و او شخصاً گمان می کند محتمل است دولت روس اطمینان بدهد که قبل از ۲۱ این ماه قشون از قزوین جلوتر نروند و اگر تا ۲۱ سه فقره تقاضاهای روس قبول بشود قشون سیار خود را عودت بدهد. در صورتی که در

این ضمن واقعه جدیدی از قبیل حمله به قنسولگری روس و غیره روی ندهد. در باب رجعت قشون روس که در تبریز است و بموجب تعلیمات مندرجه در تلگراف ۸ دسامبر شما من سابقاً توجه آنجناب را بدان معطوف داشته بودم مسیو نراتوف اظهار نمود این مسئله باید موضوع معاهده مخصوصی با دولت ایران قرار داده بشود که بجای قشون روس يك عده استعدادی از طرف دولت ایران معین بشود که نظم و تأمین را در شمال ایران مستقر بدارند. پس از آن مسیو نراتوف سؤال نمود که اگر دولت روس بخواهد شخص معینی را برای رئیس‌الوزرای ایران نامزد بنماید آیا دولت انگلیس با او در این قصد موافقت خواهد نمود؟

من اظهار نمودم این مسئله‌ای است که من نمی‌توانم جواب بدهم ولی من همینقدر می‌دانم که سر ادوارد گری در ضمن مذاکره‌ای که تازگی با کنت بنکندر فون بوندرف نموده بود اظهار داشته بود دولتین بایستی تشکیل هیئت دولتی در ایران بنمایند که روابط حسنه‌ای نسبت به دولت روس اتخاذ بنمایند.

من به آنجناب پیشنهاد نمودم بهتر آن است که هر قصدی دولت روس برای استقرار روابط خودش با دولت ایران به مبنای مستحکم‌تری در نظر دارد بتوسط مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] در طهران به سر جارج بارکلی عنوان بنماید و این پیشنهاد من را جناب معظم‌الیه [= معظم‌له] پسندیده و پس از آنکه مسیو پکلوسکی با سر جارج بارکلی در آن موضوع مشاوره نمود آن وقت سر جارج بارکلی نظریات خودش را در آن باب به سر ادوارد گری اطلاع خواهد داد.

امضاء جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۲۵۷

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۱۰ دسامبر) سن پترزبورغ ۱۰ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۸ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۷ آذر ۱۲۹۰] (تلگراف ۱۰ دسامبر حاوی شرح مکتوب ذیل مورخه ۱۳ دسامبر است)

آقا

با کمال افتخار سواد مکتوب خصوصی که مسیو نراتوف به من نوشته لفا ارسال می‌دارم. مسیو نراتوف در تلو مراسله مزبور بیان‌نامه‌ای از نظریات دولت روس در موضوع شاه مخلوع ارسال داشته است.

امضاء جارج بچنن [بیوکانان]

سواد مراسله خصوصی مسیو نراتوف به سر بچنن (بیوکانان)
من پترزبورغ ۱۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۷ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۸ ذی‌حجه ۱۳۲۹]
سفیرکبیر عزیزم

لغاً بیان‌نامه‌ای از نظریات دولت متبوعه خودم در باب شاه مخلوع ارسال می‌دارم که باضافه این موضوع با سایر مواد مشروحه شما هم که روز جمعه به من دادید موافقت دارد. من مصلحت در این دیدم که شرح نظریات خودمان را در باب اعمال آتیه قشون روس که حالیه در قزوین هستند به آن اضافه بنمایم.

من امیدوارم چنانچه از طرف سر ادواردگری تقاضا شده بود این بیان‌نامه بر وفق دلخواه او را از کماکیف مسلك روس در ایران مسبوق خواهد نمود که بتواند در پارلمان در این باب توضیحات لازمه را بدهد.

امضاء نراتوف

سواد بیان‌نامه مسیو نراتوف ملفوفه در یادداشت فوق

اگرچه دولت امپراطوری روس کراراً اظهار داشته است که اقدامات قشونی که مجبوراً در ایران نموده بهیچ وجه مداخلیتی به مجاهدات محمدعلی‌شاه برای بدست آوردن سلطنت ایران ندارد اکنون هم میل دارد يك نوبت دیگر تکرار بنماید و بطریق صریح قطعی اظهار بدارد که عملیات قشونی دولت روس در ایران بهیچ وجه من‌الوجه مداخلیت به اقدامات محمدعلی‌شاه ندارد. دولت روس بهیچ وجه میل ندارد که همچو نسبتی به او داده بشود که پس از اشتهاراتی که خودش در بدو امر داده است و مداخله نمودن خودش را در باب مجادلات بین شاه مخلوع و دولت حاضره ایران رسماً اعلام داشته الحال قصد اقدامات برخلاف آن را داشته باشد و بخواهد سلطانی برای ایران تعیین بنماید. بنابراین دولت اعلیحضرت امپراطوری اظهار می‌نماید که اگر شاه مخلوع بخواهد حضور قشون سیار روس را در ایران مغتنم شمرده و از آن انتفاعی حاصل نموده مقصود خود را انجام بدهد دولت روس بدون اینکه مقدمتاً ترتیباتی در این باب با دولت انگلیس بدهد معظم‌الیه [= معظم‌له] را به سمت سلطنت در آن مملکت نخواهد شناخت.

دولت امپراطوری روس از مذاکره سر بچنن [بیوکانان] در باب اینکه کابینه لندن مصمم هستند مساعدت مجدانه در استقرار روابط صحیحه بین دولتین روس و ایران بنمایند نهایت مسرت را حاصل نموده بهمچنین دولت روس از موافقت دولت انگلیس در باب تشکیل يك کابینه‌ای در ایران که نسبت به دولت روس روابط مستحسن‌تری اتخاذ بنمایند مشعوف است.

وزارت خارجه دولت اعلیحضرت امپراطوری بیان می‌نماید که دسته قشون روس مجموعه در قزوین قبل از ۲۱ دسامبر به طرف طهران حرکت نخواهند نمود مگر اینکه در صورت خطرناک شدن اوضاع وزیرمختار روس مجبور بشود که قبل از تاریخ مزبور قشون را به طهران احضار بنماید.

دولت اعلیٰحضرت امپراطوری نهایت اشتیاق را دارد که زودتر قشون مزبور را از قزوین عودت بدهد و بمحض تمکین نمودن دولت ایران بتقاضاهای روس این عمل بموقع اجراء گذارده خواهد شد.

دولت روس امیدوار است که حادثه جدیدی از قبیل اعمال تهدیدآمیز نسبت به افراد مأمورین دولت روس و مهاجمه به اماکن دولت روس یا قشون روس و افعال تفریآمیز نسبت به دولت روس و خلاف نظم از هر قبیل و غیره در ایران رخ ننماید چون اقدام به هر یک از این نوع اعمال برعکس رجعت قشون را غیرممکن می نماید.

بتاریخ ۱۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۷ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۸ ذیحجه ۱۳۲۹]

نمره - ۲۵۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۱ دسامبر) طهران ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۸ آذر ۱۲۹۰] وزیرمختار روس بمن اطلاع داده که قشون روس تا فردا یا پس فردا در قزوین جمع خواهند شد.

نمره - ۲۵۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۱ دسامبر) طهران ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۸ آذر ۱۲۹۰]. رجوع به تلگراف ۸ دسامبر من:

دیروز مراسله خصوصی به وزیر امور خارجه ایران نوشته و نظریات مندرجه در تلگراف ۳۰ نوامبر شما را تکرار نموده و اظهار امیدواری نمودم که ان شاءالله کابینه در متقاعد نمودن مجلس به قبول تقاضاهای روس موفق شده.

در ضمن مذاکره ای که امروز صبح با وزیر امور خارجه به میان آمد جناب معظم الیه [معظم له] به من اطلاع داد که بعضی تغییرات در هیئت کابینه داده شده و امروز هیئت جدید کابینه به مجلس معرفی خواهند شد. آن جناب به من اطمینان داد که هیئت جدیدی که برای کابینه ترتیب داده شده اشخاصی هستند که محل وثوق مجلس هستند و مجلس مصمم است به این کابینه جدید اختیار تام بدهد که در مواد التیماتوم بنحوی که به استقلال ایران برنخورد با دولت روس قراری بدهند.

وزیر امور خارجه نیز اظهار داشت رأی کابینه بر این تعلق گرفته که انفصال خزانه دار کل را با خسران فوق العاده ای که دارد قبول بنمایند و ماده دوم التیماتوم روس را هم قبول بنمایند در صورتی که به ترتیب ذیل اصلاح بشود:

«دولت ایران سعی خواهد نمود که در کنترات نمودن مستخدمین خارجه هر نوع اشکالاتی را که باعث تضییع منافع دولتین باشد مرتفع بدارد.»

من در جواب اظهار نمودم که این عنوان با عبارتی که آن جناب به وزیرمختار روس پیشنهاد نموده بود متباین است ولی وزیر مزبور عبارت فوق را مرجح و اصلح می‌دانست.

وزیر امور خارجه ايضاً اظهار نمود که تقاضای سوم هم قبول خواهد شد در صورتی که به دولت ایران اطمینان داده بشود که دولت روس يك مبلغ گزافی به رسم خسارت مطالبه نخواهد نمود بلکه تقاضای يك مبلغ خسارتی خواهد نمود که با وجود عسرت فوق‌العاده‌ای که امروزه دولت ایران دارد بتواند از عهده تأدیة آن مبلغ برآید. در خاتمة صحبت آن جناب درخواست نمود که دولت انگلیس حسن مساعدت خود را مبذول بدارند که مادامی که دولت ایران مشغول ترتیب قراری در این باب هست قشون روس در قزوین توقف بنمایند.

نمره - ۲۶۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۱ دسامبر)

طهران ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۸ آذر ۱۲۹۰]

وزیر امور خارجه ایران امروز صبح به من اطلاع داد که مسموع نموده است دولتین روس و انگلیس مصمم هستند در باب اصلاح روابط خودشان با دولت ایران ترتیب پروگرامی بدهند لهذا او در صدد است به وزیرمختار ایران مقیم لندن تعلیمات بدهد که از طرف دولت ایران از شما خواهش بنماید که در مذاکرات در این موضوع وزیرمختار مزبور را هم مشترك بنمایید. دولت ایران نیز میل دارد در هر قراردادی که از این مذاکرات استخراج بشود تثلیثاً شرکت داشته باشد.

آن جناب اظهار داشت دولت ایران نهایت اشتیاق را دارد که از این نوع گرفتاریهای خارجی که تا حال دولت ایران را از رسیدگی به امورات داخلی خودش بازداشته آسوده بشود باین جهت نهایت میل را دارد که تأسیس روابط حسنه مستدامی با دولت روس بنماید و برای نیل به این مقصود اگر دولت ایران در مذاکراتی که در پیش است شرکت حاصل بنماید اصوب است چون بواسطه این اشتراك دولت ایران از نظریاتی که هست مسبوق شده و درصدد تدارك ترتیبات لازمه در ایران برمی‌آید که هر قراری بالاخره بعد از مذاکرات داده بشود قبول بنماید والا ممکن است يك قراری بین دولتین روس و انگلیس داده بشود که وقتی که به دولت ایران پیشنهاد بشود قبول آن برای دولت ایران غیرممکن باشد.

نمره - ۲۶۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]
وزارت خارجه ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۸ آذر ۱۲۹۰]
رجوع به تلگراف ۸ دسامبر شما:

شرحی را که در باب شاه مخلوع به مسیو نراتوف پیشنهاد نموده‌اید پسندیدم.
عبارت تصحیح شده در این موضوع را اگر مسیو سازانوف تصدیق بنماید ما قبول
خواهیم نمود.

نمره - ۲۶۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]
وزارت خارجه ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹]
وزیرمختار ایران بمن اطلاع می‌دهد که انفصال مستر شوستر را دولت ایران قبول
نموده. مشارالیه اظهارات مشتاقانه نموده که يك عبارت دیگری در باب مستشارهای
خارجه ترتیب داده بشود و مداخله من را در این موضوع درخواست نموده. من جواب
دادم هیچ نوع قولی در این باب نمی‌توانم بدهم چون دولت روس تقاضاهایی پیشنهاد
نموده و نسخ آن با مقامات آن دولت متباین است. بهر صورت اگر يك نوع عبارت
دیگری ترتیب داده بشود که مبنی به تأمینات کافی در باب مستشارهای آتیه باشد من
خیلی خوشوقت خواهم شد ولی وضع طرح نمودن آن قسمی باشد که قبول آن برای
دولت ایران سهل‌تر باشد.

من گمان می‌کنم اولی آنست که در این موضوع دولت ایران مستقیماً با وزیرمختار
روس مقیم طهران مذاکره بنماید.

شما به کفیل وزارت امور خارجه روس اظهار بدارید که اگر دولت روس بتواند
بدون تحریف اساس این مسئله عبارت آن را تغییر بدهد آن وقت من به سر جارج
بارکلی تعلیمات خواهم داد که در طهران برای متقاعد نمودن دولت ایران در قبول
آن مساعدت بنماید.

وزیرمختار ایران امروز از من خواهش نموده که هرگاه سوای سه فقره تقاضاهای
اساسی دولت روس مایل باشد تغییرات دیگری هم در اوضاع داده بشود محرمانه بسا
دولت ایران مذاکره بنماید که قرار آن داده بشود؛ لازم نیست دیگر تقاضاهای آشکار
پیشنهاد بنمایند.

من جواب دادم همینکه به سه فقره تقاضاهای روس تمکین شد من حاضریم در این
موضوع نفوذ خودم را به کار ببرم ولی مشروط بر اینکه به من اطمینان داده بشود که
واقعاً دولت ایران میل به موافقت با دولتین دارد.

امضاء ادوارد گری

نمره - ۲۶۳

مراسله سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۸ آذر ۱۲۹۰]
آقا

در ۵ شهر حال وزیرمختار ایران به وزارت خارجه آمده و بطور غیررسمی سؤال نمود آیا دولت انگلیس حاضر خواهد بود که اقدامات در خواش نمودن از دولت روس بنماید که قشون خود را از قزوین جلوتر نبرد که مجالی برای دولت ایران حاصل بشود که بتوانند مشورت بنمایند به چه نوعی بهتر می‌توانند تقاضاهای دولت روس را قبول بنمایند؟

سر نیکلسن به میرزا مهدیخان جواب داد به عقیده او بهترین و مستقیم‌ترین طریق برای دولت ایران این است که در طهران با وزیرمختار روس مذاکره بنمایند چون با ترتیب حاضره برای دولت انگلیس مشکل است بتواند این اقدام را بنماید.
امضاء ادوارد گری

نمره - ۲۶۴

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۱۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۹]
آقا

وزیرمختار ایران در ۸ شهر حال به وزارت خارجه آمده و با کمال اشتیاق تقاضا نمود که دولت انگلیس سعی بنماید دولت روس را متقاعد بنماید که ماده دوم تقاضاهای خود را اصلاح بنمایند.

سر نیکلسن به میرزا مهدیخان جواب داد که چندی قبل پیش از آنکه این اختلافات موجوده ظاهر بشود سفارتین دولتین در دو وهله يك همچو خواهشی در باب مستخدمین خارجه از دولت ایران نمودند. آن خواهش دولتین برای اخلاص نمودن در استقلال ایران عنوان نشده بود بلکه به قصد این بود که از پیش‌آمد يك همچو مناقشه و اختلافی جلوگیری بشود.

میرزا مهدیخان اظهار داشت شارژدافر ایران از سن پترزبورغ به او تلگراف نموده است که ممکن است دولت روس راضی به تسویه این مسئله بشود.
سر نیکلسن جواب داد اگر دولت روس حاضر باشد که تغییری در عبارت ماده دوم التیماتوم بدهد و رفع نگرانی دولت ایران بشود از طرف دولت انگلیس هیچ نوع مخالفتی نخواهد شد.

امضاء ادوارد گری

نمره - ۲۶۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۲ دسامبر)
 طهران ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]
 سفارت روس از اظهار امیدواری دولت ایران در باب احتمال راضی شدن دولت
 روس به تغییر عبارت ماده دوم التیماتوم مستحضر شده و همکار روس من دیشب به
 دولت ایران اطلاع داد که دولت متبوعه او بهیچوجه به او اجازه نداده است که در
 باب مواد التیماتوم مذاکره بنماید و کابینه باید در مذاکره با مجلس برای متقاعد شدن
 به قبول تقاضاهای روس در باب عین عبارت سه فقره مواد التیماتوم گفتگو بنمایند
 که بدون تغییر و تبدیل پذیرفته بشود.

نمره - ۲۶۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۲ دسامبر)
 طهران ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف دیروز من:
 دیروز بعد از ظهر مجلس سرأ منعقد شد و کابینه هم که گویا از طرف وزیر امور
 خارجه به آنها تهدیدات شده بود حضور داشتند.
 از قرار مسموع در جلسه مزبور تشددات بسیار بوده. در آن روز هیچ انعقاد
 مجلس علنی نشد و اعضاء کابینه هم رسماً معرفی نشدند.

نمره - ۲۶۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۲ دسامبر)
 طهران ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹]
 رجوع به تلگراف ۶ دسامبر من:
 بموجب اطلاعی که از وزیر امور خارجه کسب شده قشونی که از طرف دولت برای
 کرمانشاه فرستاده شده الحال وارد کرمانشاه شده‌اند.

نمره - ۲۶۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۲ دسامبر)
 طهران ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]
 اطمینانی که وزیر امور خارجه ایران به من داده بود که مجلس کابینه جدید را
 محل وثوق و اعتماد خود قرار خواهد داد صورت نگرفت.
 الحال بر من معلوم شده که علت رسماً معرفی نشدن کابینه به مجلس این بوده که

مجلس راضی نشده است اختیار تام به کابینه بدهد که در باب اختلافات موجوده با دولت روس قرار قطعی بدهند.

راوی این خبر از ملاحظه وضع مجلس بکلی مایوس است که بشود امید به موافقت مجلس در موضوع فوق‌الذکر داشت. راوی مزبور اظهار داشت که کابینه مصمم است مناقشه با دولت روس را ختم نماید و وسیله دیگری بجز رضایت مجلس به دست بیاورد.

نمره - ۲۶۹

تلگراف سر بچنن [بیوکانان] به سر ادوارد گری (واصله در ۱۲ دسامبر) سن پترزبورغ ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ [۱۹ آذر ۱۲۹۰؛ ۲۰ ذی‌حجه ۱۳۲۹] (شرح مختصر مکتوب ذیل مورخه ۱۳ دسامبر)

در ۱۲ دسامبر تلگرافاً [= تلگرافی] مخابره شده)

در طی مذاکراتی که در تاریخ ۱۲ شهر حال با مسیو نراتوف به میان آمد به آن جناب اظهار داشتم که عبارت یادداشت او قدری من را نگران نموده چون آنطوری که به من وعده شده بود و من منتظر بودم آن مطالب به عبارت صریح نوشته نشده است. جناب معظم‌الیه [= معظم‌له] این اظهار من را قبول ننموده و عقیده‌اش بر این بود که اطمینانی که بموجب آن یادداشت داده شده چه در باب شاه مخلوع و چه در باب عودت قشون روس کاملاً واضح و صریح بوده است.

پس از آن من اصرار نمودم آن جناب عبارت دیگری برای ماده دوم التیماتم طرح بنمایند که اسباب سهولت قبول آن برای دولت ایران فراهم شود و پیشنهاد نمودم که اگر کلمه «مشورت» بجای لفظ «رضایت» در ماده مزبور نصب بشود این مقصود حاصل خواهد شد.

مسیو نراتوف جواب داد این تغییر محال است و بهمچنین چندین قسم پیشنهاد دیگری را هم که من در باب تغییر عبارت ماده مزبور نمودم رد نمود. آن جناب اظهار داشت که در اصل مبنای التیماتوم نمی‌تواند هیچ تغییری بدهد ولی او بی‌میل نیست که در عبارت این ماده جرح و تعدیلی بشود و او به مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] اختیار داده است که سعی بکند عبارت دیگری پیدا بنماید که رفع این تردید دولت ایران را بنماید و تصریح نموده است اگر الفاظ دیگری بتوان طرح نمود که همان معنی را داشته باشد معظم‌الیه [= معظم‌له] چندان اصراری نخواهد داشت که حتماً کلمه «رضایت» و «تعهد» در ماده مزبور ذکر بشود. مثلاً اگر دولت ایران اظهار بدارد که در آتیه هیچ مستشار خارجه‌ای را بدون «موافقت» یا «میل» سفارتین به استخدام نخواهد پذیرفت آن جناب بدان اقناع خواهد شد.

من مفاد اظهارات شما را به وزیرمختار ایران که در تلگراف ۱۱ دسامبر شما مندرج بود به آن جناب اطلاع دادم و مسیو نراتوف اظهار مسرت از این عنوان شما

به وزیرمختار مزبور نموده بموجب اختیاری که از جنابعالی داشتم به جناب معظم‌الیه [= معظم‌له] اطمینان دادم که سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی دستورالعمل خواهند داد در باب هر عنوانی که مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] برای تأسیس روابط مستحسنة بین روس و ایران بنماید یا او مشورت و موافقت بنماید و خود سر ادوارد گری هم صمیمانه مایل و حاضر هستند که هر پیشنهادی در این خصوص از طرف دولت روس بشود در اجرای آن مساعدت بنمایند و آن جناب اظهار امتنان از این معیت شما نمود.

مسیو نراتوف اظهار نمود البته مسیو پکلوسکی [پاکلوسکی] در مذاکره با سر جارج بارکلی در باب هر پیشنهادی که دولت روس برای ترتیبات پلتیکی در ایران صلاح بداند قصور نخواهد نمود ولی آنچه من استنباط نمودم مسیو نراتوف لازم نمی‌داند در باب مطالبی که اختصاصاً مدخلیت به منافع دولت روس دارد مشاوره‌ای بین سر جارج بارکلی و مسیو پکلوسکی [= پاکلوسکی] واقع بشود.

امضاء جارج بچنن [بیوکانان]

نمره - ۲۷۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]

اگرچه ما نمی‌توانیم با مسلك دولت روس در این باب مخالفت بنماییم ولی با وجود این ما باید قراری بگذاریم که يك مأموریت دیگری در خارج از منطقه روس برای مستر لکفر تحصیل بنماییم. ما امیدواریم دولت روس تا این درجه موافقت خواهد نمود که بگذارد مستر لکفر این قدر تأمل بکند که تعیین مشغله جدیدی برای او بشود و آن وقت من فصل بشود.

این تلگراف راجع به تلگراف ۹ دسامبر شما است.

نمره - ۲۷۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانان]

وزارت خارجه ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]

رجوع به تلگراف ۱۱ دسامبر من در باب عبارت ماده دوم التیماتوم:

سفیرکبیر روس به من اطلاع می‌دهد که ممکن است يك همچو تغییری در ماده دوم التیماتوم داده بشود ولی فقط در صورتی که وزیرمختار روس مقیم طهران طرح عبارت آن را بنماید.

من جواب داده‌ام که اگر وزیرمختار روس تغییری در عبارت ماده دوم التیماتوم بدهد و پس از آن دولت ایران از ما درخواست صلاحیت بنماید ما به دولت مزبور نصیحت

خواهیم نمود که آن عبارت اصلاح شده را قبول بنمایند.

نمره - ۲۷۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر بچنن [بیوکانون]

وزارت خارجه ۱۲ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۰ ذیحجه ۱۳۲۹ [۱۹ آذر ۱۲۹۰]
آقا

کنت بنکندر فامروز به من اظهار داشت که مسیو سازانوف در پاریس به او گفته است که او نه فقط مصمم است معاهده روس و انگلیس را محفوظ بدارد بلکه عزم راسخ دارد که روابط بین روس و انگلیس را پیوسته منظور داشته باشد چون معاهده مزبور بسته به روابط این دو دولت است. مسیو سازانوف پس از آنکه مواد مرقومه من راجع به نکات پلتیکی ایران را قرائت نموده اظهار داشته است که هیچ عبارتی که محل ایراد او باشد در مواد مزبور ملاحظه نمی‌نماید ولی قشون ساخلو روس در تبریز و اردبیل را فقط وقتی می‌توان عودت داد که استقرار نظم در آن نواحی مسلم بشود.

من برای کنت بنکندر فامروز توضیح نمودم که من مجبور بودم قشون ساخلو در تبریز و اردبیل را در این مورد اسم ببرم چونکه اگر اسمی از آن نمی‌بردم از یادداشت من همچو معلوم می‌شد که علت اصلی اعزام قشون به آنجاها مفقود است و توقف آن قشون در آنجاها دائمی خواهد بود.

من اظهار نمودم پس از آنکه مواد ثلاثة التیماتوم دولت روس پذیرفته شد ما باید با هم معیت نموده و دولت ایران را به صراط مستقیم بگماریم.

چندی قبل ما پیشنهاد نموده بودیم که دولت ایران باید برای تشکیل قشون منظمی به جهت تأمین طرق جنوب صاحب‌منصبان انگلیسی بگمارد. بهمین طریق بایستی دولت ایران بالاخره يك عده قشونی در تحت فرماندهی صاحب‌منصبان روسی ترتیب بدهد که مراقب حفظ انتظام در شمال ایران باشند. اگر آن پیشنهاد ما بموقع اجراء گذارده شده بود طولی نکشیده بود که استقرار نظم در شمال ایران بیش از آن اندازه می‌شد که در عرض چند ساله اخیر تا حال دیده شده و آن وقت تمام قشون روس ممکن بود عودت داده بشود. نتیجه اشکالات موجوده هم ممکن است بهمین قسم بعدی مطبوع بشود که تا حال مشابه آن دیده نشده باشد.

امضاء ادوارد گری

نمره - ۲۷۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۳ دسامبر)
 طهران ۱۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۲۰ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگرام ۱۲ دسامبر من:

دیشب وزیر امور خارجه ایران با وزیرمختار روس ملاقات نموده و عبارت دیگری از برای ماده دوم تقاضاهای روس طرح و عنوان کرده که از قرار ذیل است:
 «در باب کنترات مستشارها و صاحب‌منصبان خارجه که دولت ایران برای اصلاح کلیه امورات لازم داشته باشد چون دولت ایران مایل است در هر موردی روابط مستحسنة با دولتین انگلیس و روس را منظور بدارد مراقبت خواهد نمود که انتخاب این نوع مستخدمین، به قسمی بشود که برای منافع مشروع دولتین در ایران مضر نباشد.

بنابراین دولت ایران حاضر خواهد بود که در باب این قسم مستشارها و صاحب‌منصبان با سفارتین تبادل نظریات بنماید».
 وزیر امور خارجه به وزیرمختار روس اطمینان داده که اگر دولت روس این عبارت را قبول بنماید دو ماده دیگر التیماتوم را هم دولت ایران قبول خواهد نمود. اگر مجلس هم از قبول آن امتناع بنماید مجلس را منفصل خواهند نمود.
 وزیرمختار روس عبارت مذکور را به دولت متبوعه خود پیشنهاد نمود.

نمره - ۲۷۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۳ دسامبر)
 طهران ۱۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۲۰ آذر ۱۲۹۰]
 قنصل انگلیس به تاریخ ۸ دسامبر شرح ذیل را از مشهد تلگراف نموده و دیروز
 واصل شده:

اوضاع اهمیت حاصل نموده چون اهالی مسلح شده‌اند. همکار روسی من پس از مشاوره با من استعداد خواسته است. قنصل روس مقیم مشهد درخواست استعداد زیاد برای مشهد و قوچان نموده ولی وزیرمختار روس عجالتاً اعزام ۱۰۰ نفر قزاق را تجویز نموده.

نمره - ۲۷۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۳ دسامبر)
 طهران ۱۳ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۱ ذیحجه ۱۳۲۹ [۲۰ آذر ۱۲۹۰]
 رجوع به تلگراف امروز صبح من:

پس از مشاوره هیئت وزراء دیشب وزیر امور خارجه ایران به وزیرمختار روس

اطلاع داده است اطمینانی که در باب قبول شدن التیماتوم روس داده است مشروط بر این است که از طرف دولت روس هم اطمینان داده بشود که به محض قبول شدن التیماتوم قشون روس فوراً از قزوین عودت داده خواهد شد.

وزیر امور خارجه منتظر است که بواسطه پذیرفتن التیماتوم روس خشم و غضب عمومی نسبت به وزراء بروز بنماید. وزیر مزبور به من اطلاع می دهد که با وجود این طور هیجان افکار عمومی برای کابینه غیرممکن است بتواند اقدامات مجدانه در منفصل نمودن مجلس بنماید در صورتی که انفصال مجلس مقدماً برای قبول تقاضاهای روس لازم است. لهذا تا کابینه از رجعت قشون روس مطمئن نشود نمی تواند این اقدام را بنماید چون عودت قشون روس را می توان وسیله اسکات هیجان و قهر و غضب مردم قرار داد.

برای توضیح مسئله ای که بالصراحة معلوم بشود در باب تعیین هر يك از اتباع خارجه به استخدام دولت ایران، باید دولت ایران با سفارتین مشورت بنماید. وزیر امور خارجه ایران عبارتی را که برای ماده دوم التیماتوم طرح نموده بود به این نحو اصلاح نموده در جمله آخری مابین کلمه «در باب» و «این مستشارها» لفظ «اشتغال» را اضافه نموده.

نمره - ۲۷۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۴ دسامبر) طهران ۱۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۲۱ آذر ۱۲۹۰] ماژور استکس امروز صبح حرکت نمود.

نمره - ۲۷۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری (واصله در ۱۴ دسامبر) طهران ۱۴ دسامبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۲ ذیحجه ۱۳۲۹ [۲۱ آذر ۱۲۹۰] رجوع به تلگراف ۱۳ شهر حال من:

کابینه يك نقشه دیگری برای انفصال مجلس طرح نموده است. چون استعفای قریب ۲۵ نفر از نمایندگان باعث فقدان عده کافی برای اکثریت می شود کابینه در صدد است که وکلای اعتدالی را ترغیب بنماید از مقام خود استعفاء بدهند. به این ترتیب اسباب تسهیل قبول التیماتوم روس فراهم خواهد شد. به من اطلاع داده شده که استعفای عده لازمه نمایندگان متحتم است.